

LUSTGÅRDEN

GUNNAR HALLSTRÖM

DENDROLOGI och PARKVÅRD
ÅRSSKRIFT 1932

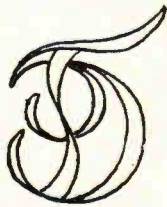
LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 13. 1932.

EXP. & KASSA: VANADISVÄGEN 43, STOCKHOLM 6.

TEL. 844 33.

BEDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE NILS SYLVÉN

KLICHÉERNA FRÅN A.-B. MALMÖ GRAFISKA AN-
STALT, MALMÖ

TRYCKERI: EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI A.-B.,
STOCKHOLM 1932

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Försättsplanscher:

1. Grensholm. Utsikten över spegeldammen mot slottet.
2. Stegeborg. Uppfarten till slottet.
3. Den stora paraplytallen å Eknön.
4. Broxvik från sjösidan.
5. Mauritsberg från sjösidan.
6. Ållonö. Parti av den italienska trädgården.
7. Djurö. Parti av corps de logiet från gårdssidan.
8. Djurö. Frukträdspergolan.

Uppsatser:

Landskapet, trädgården och byggnaden. Föredrag hållet vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 14 mars 1932. Av HAKON AHLBERG	1—16
Ållonö. Av PAULINE FLACH	17—24
Prästgårdsträdgårdar på Vikbolandet. Av BENGT CNATTINGIUS	25—52
Gammal trädgårdskultur i Växjö-trakten. Av ASTRID MALMER f. LINDELÖF	53—68
Från Linköping runt Vikbolandet till Norrköping. Föreningens för dendrologi och parkvård 13:de sommar-exkursion. Av NILS SYLVÉN	69—116

Smärre uppsatser och meddelanden:

- Brudgumstallen vid Högfors. Av ANDERS FOLLMER. S. 117—119.
— Dendrologiska notiser från Västergötland. Av A. HÜLPHERS. S. 120—122. — Blommande Fourcroya foetida. Av CARL G. ALM. S. 123—125.

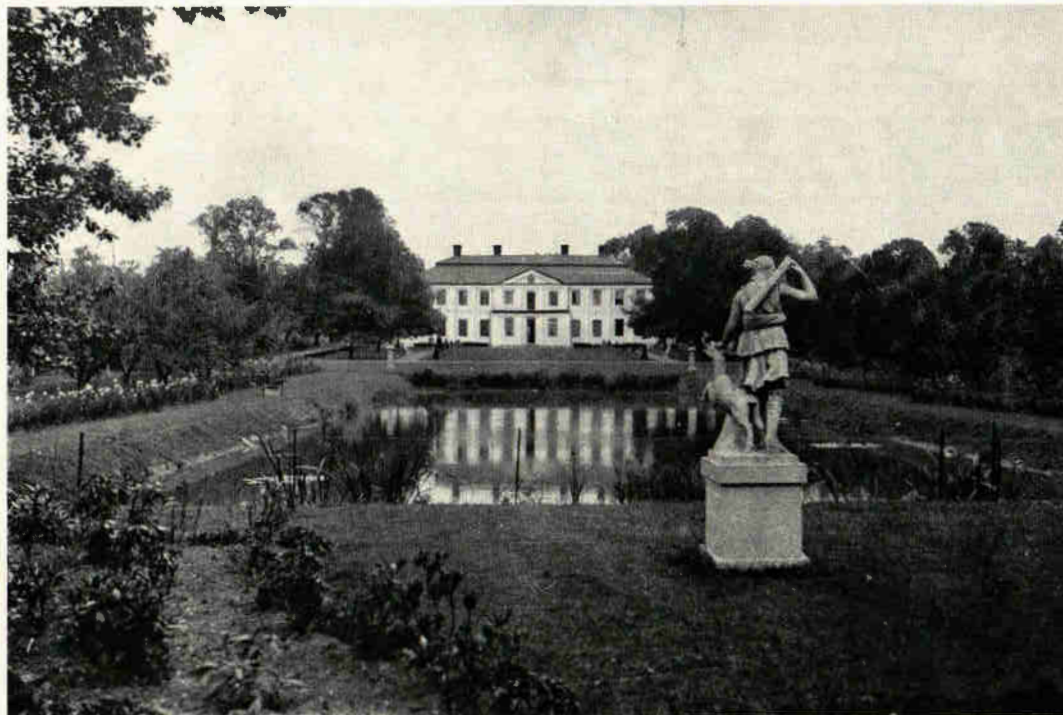
L i t t e r a t u r :

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 23, 1932. Ref. av N. SYLVÉN. S. 126. — Skånes Natur. Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1931. 1932. Ref. av N. SYLVÉN. S. 127—128. — Svenska Turistföreningens årsskrift 1932. Ref. av N. SYLVÉN. S. 128. — Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarsskrift 1931—1932. Ref. av N. SYLVÉN. S. 129. — Förteckning å svenska nationalparker samt å fridlysta naturminnesmärken. Tredje upplagan. På föranstaltande av K. Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté sammanställd av ERIK ALMQUIST och RUDOLF FLORIN. K. Sv. Vetenskapsakad. skrifter i naturskyddsärenden. N:r 21. Ref. av N. SYLVÉN. S. 129—131. — Normalförteckning över svenska växtnamn. Utgiven av Kungl. Lantbruksstyrelsen. Ny reviderad upplaga. Ref. av N. SYLVÉN. S. 131—132. — AXEL HOLZHAUSEN: Tusen olika träd och buskar. Ref. av N. SYLVÉN. S. 133—134. — EMMA LUNDBERG: Min trädgård. Ref. av N. SYLVÉN. S. 134—135. — JOHANNES THOLLE: Sommerens blomster. Ref. av N. SYLVÉN. S. 135—136. — MAISEN PEDERSEN: Blomsterhaven. Fleråriga planter. — Sjeldnere fleråriga planter og sommerblomster. Ref. av N. SYLVÉN. S. 136—137. — Växternas liv. Populärvetenskaplig handbok under redaktion av CARL SKOTTSBERG. Första bandet. Ref. av N. SYLVÉN. S. 137—139. — Conifers in Cultivation. The report of the Conifer Conference held by the Royal Horticultural Society Nov. 10—12 1931. Ref. av C. G. D. S. 139—140. — Pareys Blumengärtnerei. Ref. av C. G. D. S. 140—141.

Litteratur rörande dendrologi och parkvård utkommen under år 1931. Förteckning utarbetad av HELLEN

AMÉEN-MALMSTRÖM	142—165
Föreningen för Dendrologi och Parkvård	166—169
Föreningens för Dendrologi och parkvård styrelse 1932	170
I föregående medlemsförteckning ej upptagna ledamöter	171
Artförteckning	172—175

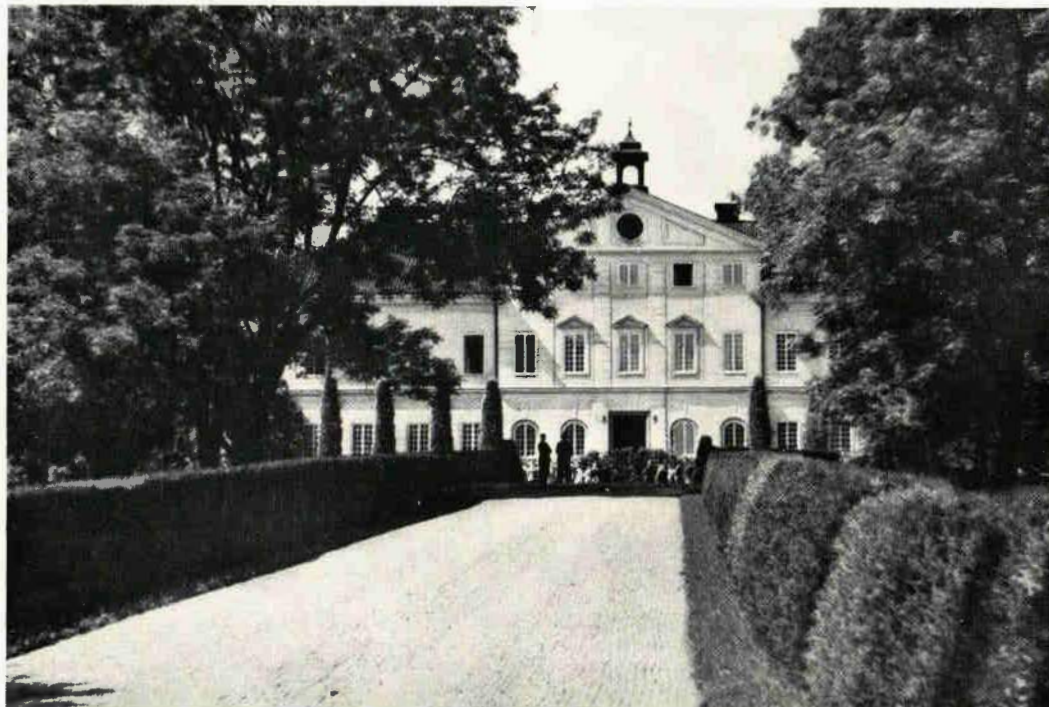
PL. 1.

Grensholm. Utsikten över spegeldammen mot slottet.

Foto: PERCY H:SON TAMM 3 juli 1932.

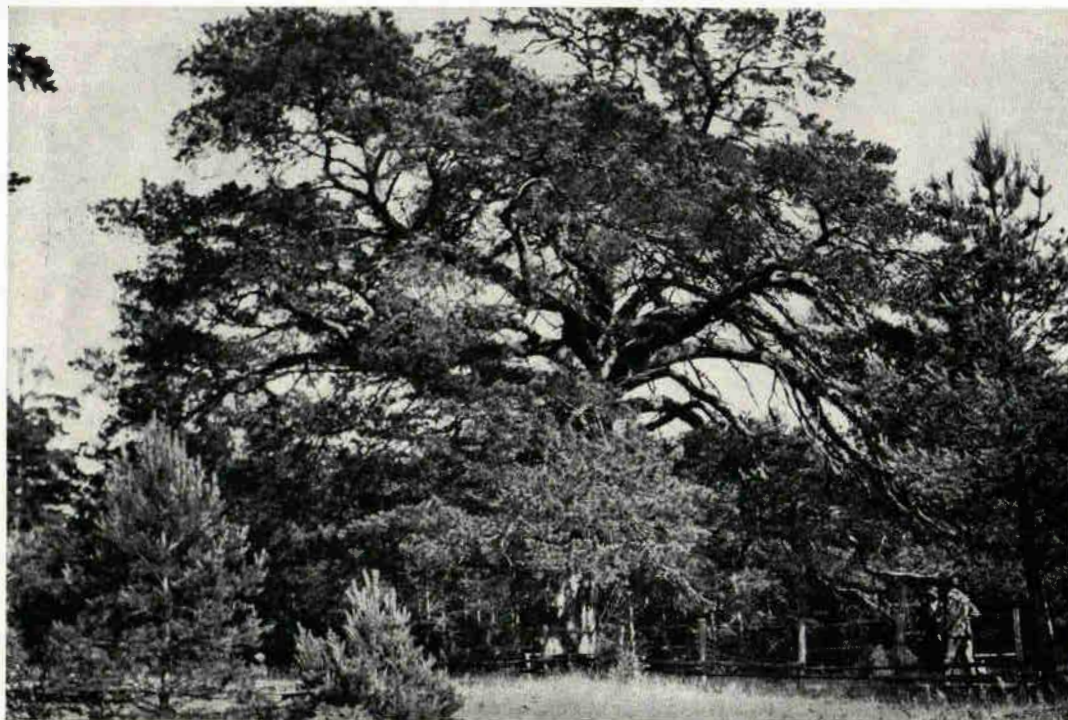
Pl. 2.

Stegeborg. Uppfarten till slottet.

Foto: M. KROOK 4 juli 1932

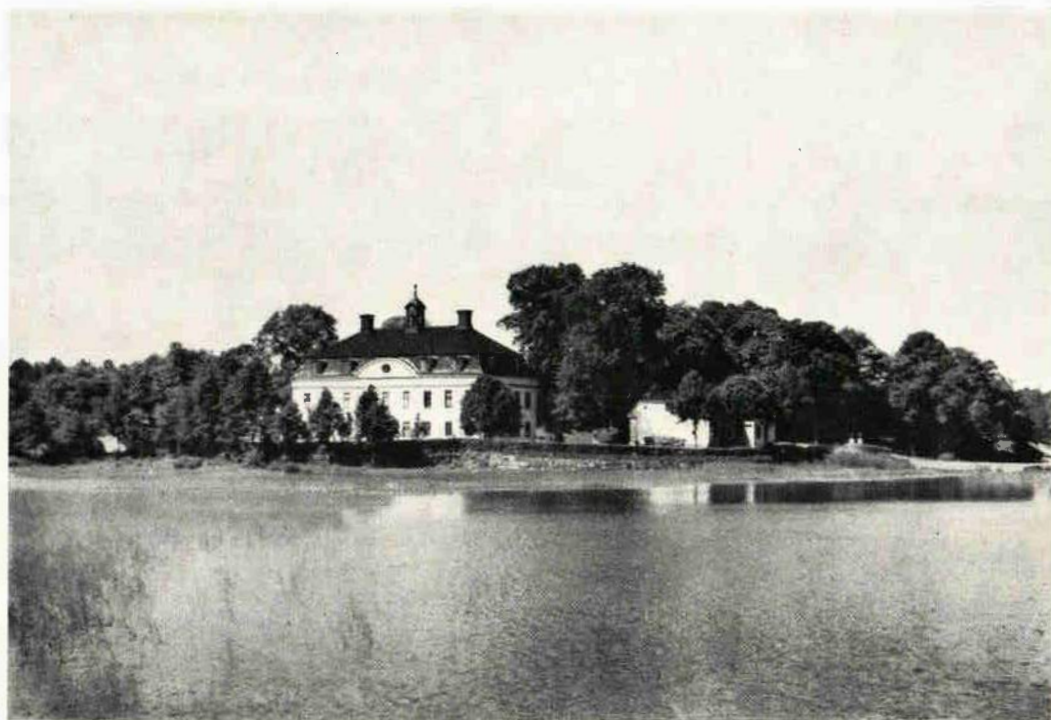
Pl. 3.

Den stora paraplytallen å Eknön.

Foto: A. WOLLERT 4 juli 1932.

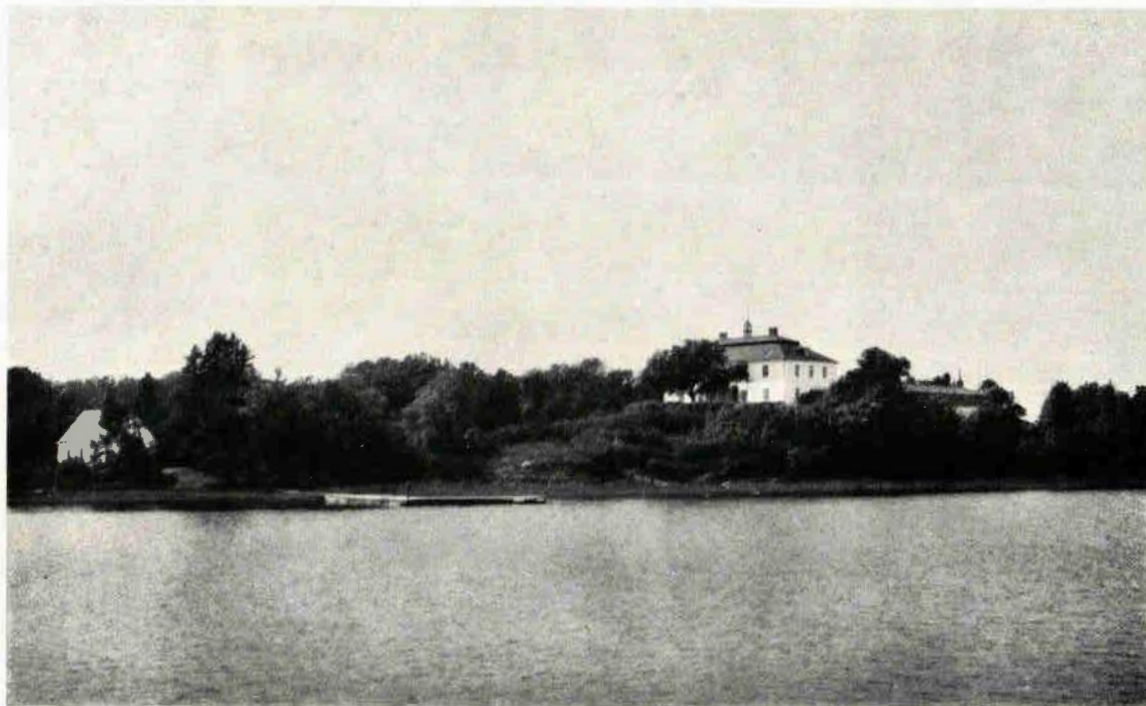
Pl. 4.

Broxvik från sjösidan.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

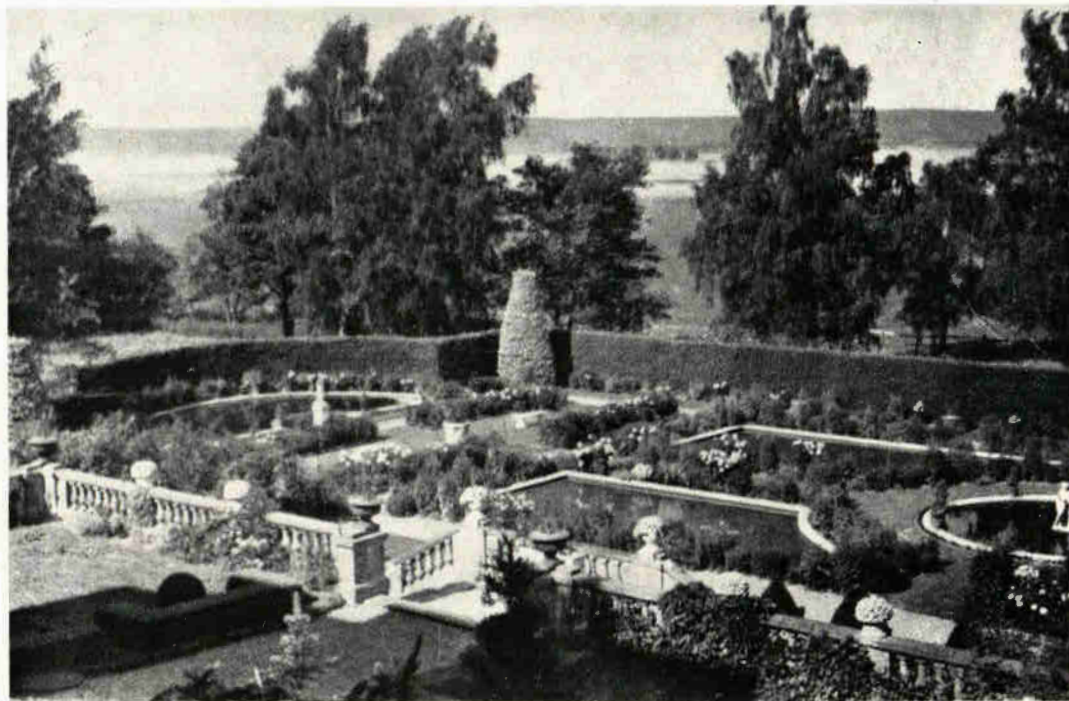
Pl. 5.

Mauritsberg från sjösidan.

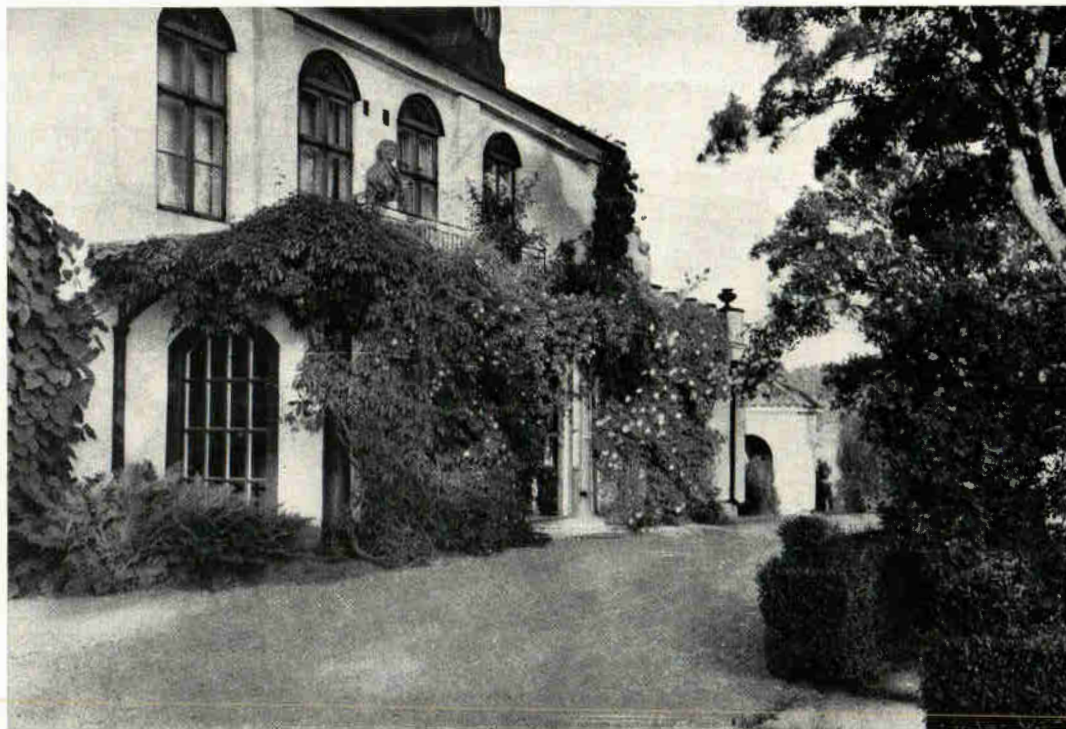
Foto: EMIL KIHLSSTRÖM 5 juli 1932.

Pl. 6.

Allonö. Parti av den italienska trädgården.

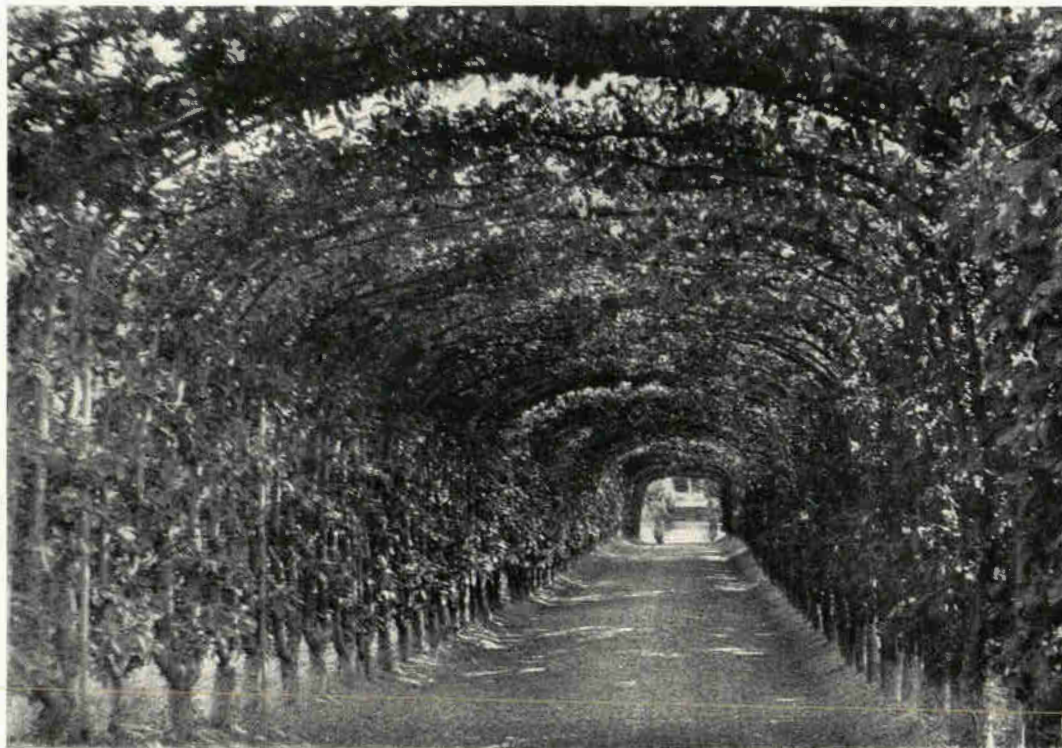
Foto: PERCY H:SON TAMM 5 juli 1932.

Djurö. Parti av corps de logiet från gårdssidan.

Foto: GUNNAR BÖHM 5 juli 1932.

PL. 8.

Djurö. Frukträdspergolan.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

Fig. 1. »Landskapet, trädgården och byggnaden.» Venngarn, Uppland.

LANDSKAPET, TRÄDGÅRDEN OCH BYGGNADEN.

Föredrag hållet vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte
i Stockholm den 14 mars 1932.

AV HAKON AHLBERG.

Det bildmaterial, som jag i dag kommer att visa, är till större delen redan publicerat i boken om Svenska Trädgårdskonsten, som utgivits av Arkitekturminnesföreningen. Det har även delvis förut demonstrerats inför denna förening i samband med ett föredrag av arkitekten HARALD WADSJÖ. Det gör således icke anspråk på att vara något nytt, och det kan måhända synas vara att fresta mina åhörarens tålamod alltför mycket att nu åter

Fig. 2. Parkträd. Karlslund, Närke.

bedja dem ägna sitt intresse åt det inventeringsarbete i beståndet av gamla svenska trädgårdar, som Arkitekturminnesföreningen under det senaste decenniet företagit.

Då man emellertid varit nog vänlig anmoda mig att hålla detta föredrag, har jag gjort det icke så mycket för att åter visa och skildra detta rika material, som på annat sätt finnes bättre tillgängligt, utan för att säga några ord om min uppfattning av trädgårdskonstens betydelse och att illustrera dessa ord med några bilder ur det nyssnämnda materialet.

Fig. 3. Parkbild. Apertin, Värmland.

Det är nämligen min uppfattning, att ingenting bör försummas, som kan bidra att i det allmänna medvetandet framställa trädgårdskonsten såsom en verklig konst, i betydelse ingalunda mindre än andra former av konst. Är det någon konst, som vår tid med sina växande storstäder, sin tilltagande industrialisering, sin jäktande brådska behöver, så är det väl framför allt den, som för naturen själv med dess friskhet och behag, dess vilande och läkande krafter fram till dörren av våra boningar och in i själva storstaden. Är det något hjälp-

Fig. 4. Landskapspark. Baldersnäs, Dalsland.

medel, som den moderna stadsplanekonsten måste lita till, då den definitivt förkastat renässansens och barockens rumsbildande principer och framför allt strävar efter att upplösa byggnadsmassorna för att skapa ljus och luft, så är det väl trädgårdskonsten. Det är sannerligen icke en föråldrad och otidsenlig konstform, som vi här tala om, utan en konst, som vår tid i alldeles särskild grad behöver.

Det är ur denna synpunkt måhända beklagligt, att mitt föredrag icke illustreras av moderna bilder, visande t. ex. en stadsplan med höghus i gröna parkbälten eller kubiska, vita byggnader i ett öppet parklandskap. I själva verket synes det mig emellertid tämligen likgiltigt, vilken tid dessa exempel tillhöra, om de blott äro goda. Då jag nu har tillhands ett vackert material av svenskt ursprung, väljer jag det också därför, att det kanske dock säger oss mest om vilken väg vi själva böra gå.

Fig. 5. Bättre än palmer passa ormbunkar i svensk park. Apertin, Värmland.

Trädgårdskonsten är liksom den egentliga bildkonsten och i än högre grad än denna beroende av naturen. Som målaren och bildhuggaren måste hämta sin inspiration från naturens former och färgsammanställningar, för att hans konst skall hållas levande och frisk, så har även trädgårdskonsten sin inspirationskälla och sitt rättesnöre i naturen. Trädgården måste växa fram ur landskapet. Utan förståelse för landskapet och samband med detta är den en artificiell företeelse med ett artificiellt liv.

Det är sålunda ur studiet av landskapstyperna, som trädgården skall hämta sin form och prägel. Landskapet är i sig självt en trädgård, av naturen harmoniskt danad efter stränga och följdriktiga regler. Klimat och markbeskaffenhet hava sovrat och danat den typ av vegetation, som tolkar de skilda landskapens karaktär. Stormarna vid havsstränderna ha piskat fram de bisarra och underligt dekorativa former av vegetation, som

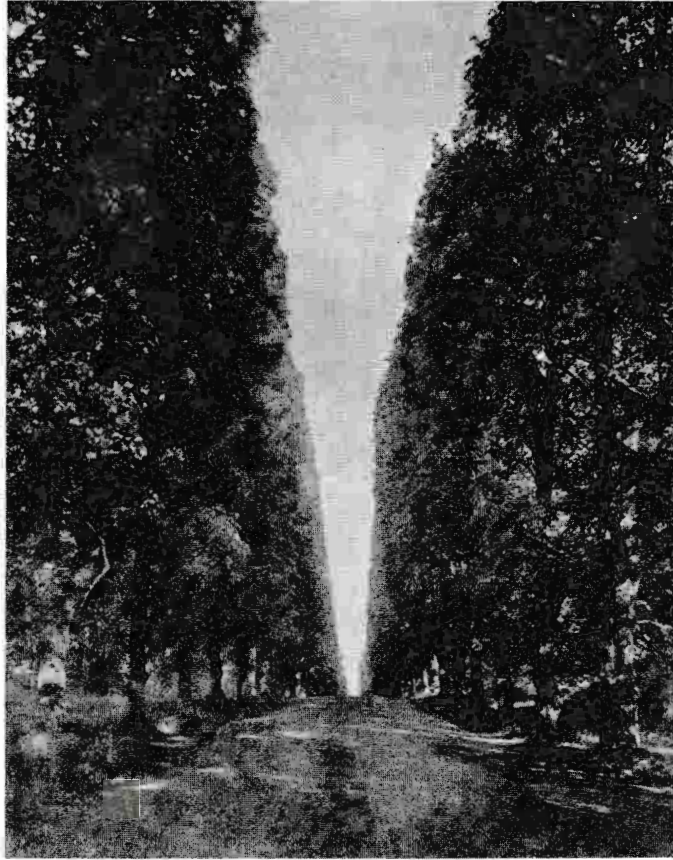

Fig. 6. Infarten. Spärreholm, Södermanland.

trivas i de glattslipade hållarnas skrevor; men de ljumma havsbrisarna och solvärmerna mot stenhällarna ha kompletterat denna karghet med en rik och blommande undervegetation. Det mellan-svenska landskapets blandning av kala urbergspartier och mjuka dalgångar, sönderskuret av sjöar och vikar, har danat den mellan-svenska landskapsträdgården med kontrastrik blandning av sträv barrskog och lummigt lövverk, av urnatur och herrgårdspark. Skånes djupa mylla och kalkrika grund har lyft mot höjden bokskogarnas väldiga lövvalv och i dess höga friluftsrum skapat komplementet till slättens öppna vidder.

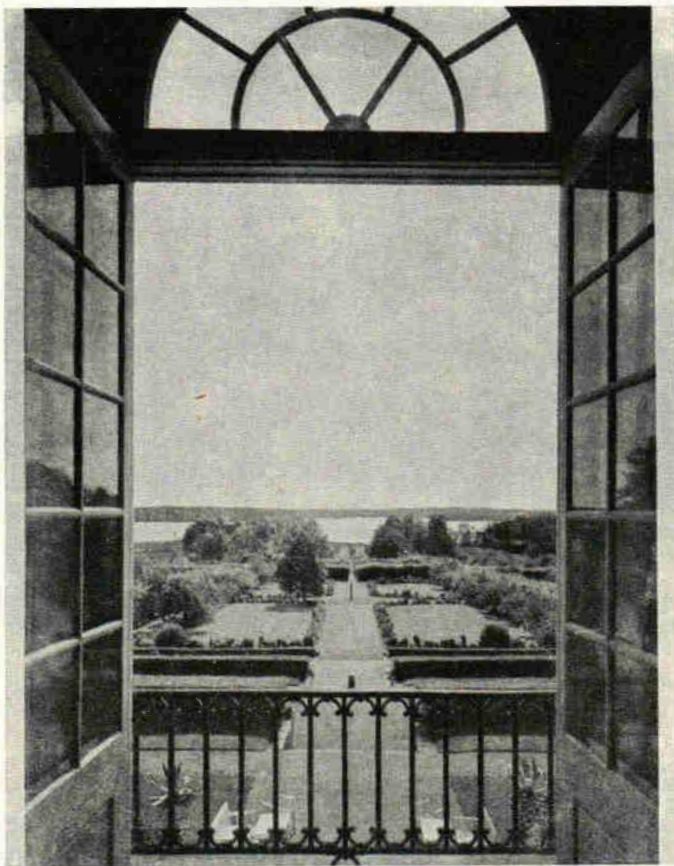

Fig. 7. Utblicken. Östanå, Uppland.

Detta är den ena sidan av saken. Det kan icke nog starkt framhållas, att en trädgårdskonst, som icke bygger på förutsättningarna i det landskap, ur vilket den växer fram, aldrig kan skapa några stora och bestående skönhetsvärden. Det gäller här att se och förstå på ett inträngande sätt. Ofta är det små medel, som behövas. Icke sällan räcker det att tukta, ansa och befordra det bestående. Se på ett av Stockholmsnaturens kala bergpartier, sådant vi ha det här i staden, t. ex. i de bergknallar, som uppbära Engelbrektskyrkan eller Högalidskyrkan. Studera detta bergparti

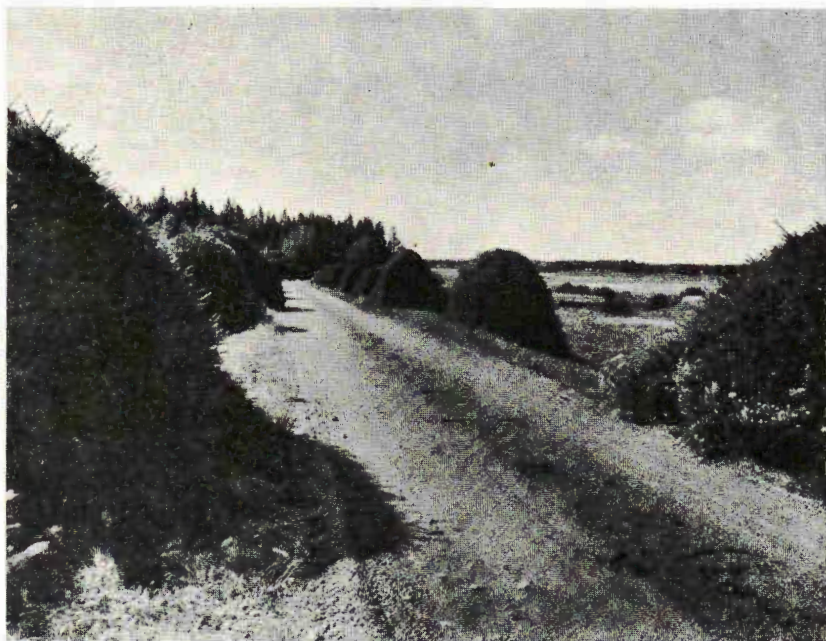

Fig. 8. Herregårdens förebud. Danbyholm, Södermanland.

i dess ursprungliga skick med sin fläckverkan av grått och mossgrönt, sina slipade och refflade hållars muskulatur, sitt sparsamma inslag av gräs och slån, och ni skall finna vilka skönhetsvärden det i sig själv besitter. Ingalunda ökas denna skönhet genom en än så riklig inplantering av främmande buskväxter, bergtallar och ädelgranar, som med sina grova och för andra landskapstyper lämpliga effekter slå ihjäl charmen hos den ursprungliga naturen. Eller se t. ex. på de moderna färgrika partierna av Rhododendron i våra finaste nyanläggningar, hur grellt, hur oförmedlat och främmande de lysa i den svenska florans ursprungliga, fina, bleklagda färgskala, hur konstlad och oäkta effekten blir. Trädgårdskonsten, lika litet som någon annan konst, är konsten att göra det konstiga. Det är konsten att skapa en skönhet, som bygger på naturens egen grund.

Fig. 9. Herregården från sjön. Olivehult, Östergötland.

Men det finnes också en annan sida av saken. Vi ha gått utifrån och inåt, från landskapet över parken in i trädgården. Låt oss nu gå inifrån och utåt, från byggnaden och genom trädgården och parken ut i landskapet. Det är kanske i själva verket den sida, från vilken vi först borde ha angripit problemet, ty det är den utgångspunkt, från vilken vi se vår trädgård: som en förmedlare mellan vår bostad och det omgivande landskapet. Vi komma då till trädgårdskonstens förhållande till byggnaden. Vi ha förut talat för en naturlig trädgårdskonst. Nu skola vi uppställa krav av annat slag. Vi fordra ett organiskt samband även mellan trädgården och den byggnad, kring vilken den skall bilda ramen. Vi fordra, att samma lagar, som gälla för kompositionen i arkitekturen, också skola tillämpas på trädgårdskonsten. Det är lagar om proportioner, geometriska och matematiska lagar, harmoni i linjespel, kontrast av lätthet och tyngd, av öppenhet

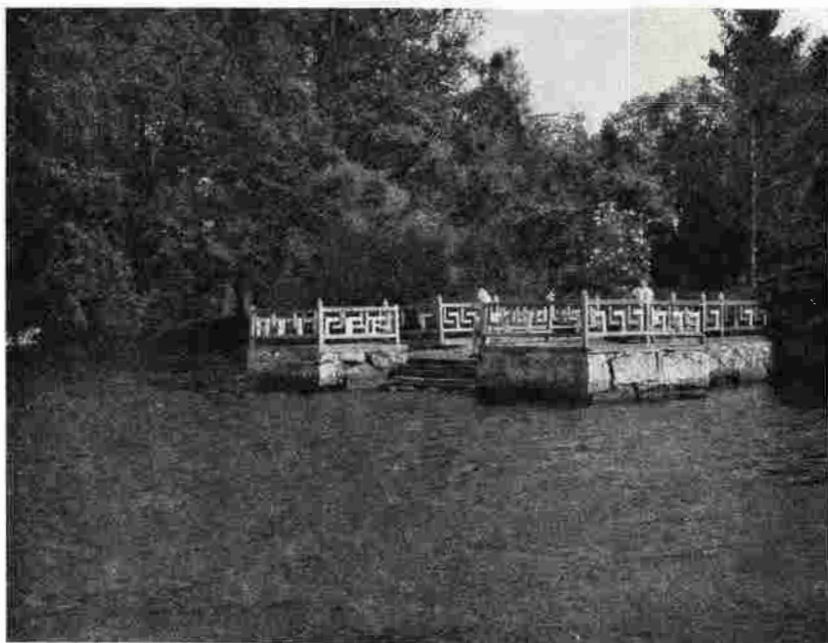

Fig. 10. Herregårdsbryggan. Svartå, Närke.

och slutenhet, allmängiltiga lagar, som byggnadskonsten småningom utkristalliserat, och som äro bestående huru stilen än växlar.

Vilken betydelse trädgårdskonsten äger som förmedlare mellan naturen och byggnadskonsten lära vi bäst av de utomordentliga exemplen i våra egna gamla parker och trädgårdar. Redan på långt håll och ofta innan man fått sikte på själva byggnaden, märker man på naturen, då man nalkas en svensk herrgård. Det är ett rikare inslag av lövträd, en ordnande hand, som nästan omärkligt griper in, en centripetalkraft, som gör sig gällande ända ute i periferien, och som liksom suger in mot anläggningens kärna. Gradvis sker övergången. Från skogsvägen omgiven av välvårdade skogsbestånd, genom hagar och lövskog in i allén, fram till parkens klippta mäktiga kronor. Det är en konst, som med diskreta men likväl oändligt rika nyanser skapar en stor harmonisk

Fig. 11. Sjön från herregården. Svartå, Närke.

och bestående effekt, en konst, som har seklers traditioner och kunnighet, men som tyvärr — jag måste med beklagande i detta sällskap säga det — synes på väg att dö ut.

Är det någon, som säger, att denna konst fordrar för mycket, att vi icke ha råd och icke arbetskraft nog att komponera vår trädgårdskonst efter dessa principer, så vill jag på det bestämdaste protestera. Det är sant, att de exempel jag valt röra sig i stor skala och kräva stora resurser. De äro därför icke tidsenliga, men de principer, som ligga till grund för dem, äro i lika grad giltiga för den minsta anläggning. Tag t. ex. skärgårdsvillan av modern typ, jämför den med den ursprungliga fiskarstugan på samma lilla ö. I det förra fallet en byggnad, som till färger, linjer, karaktär, allt, svär emot den karga slutna holmens linjer och färg. En trädgård, som ligger platt utbredd med gräsmattor och gångar. Urnor, buskar och fruktträd, utlagda och

Fig. 12. »Trädarkitektur» — Avenboksgång. Skabersjö, Skåne.

utströdda som på måfå, dumt, meningslöst och fåfängt stretande mot den övermäktiga naturen. Jämför fiskarstugan med sina låga, tryckta linjer, sitt omsorgsfullt valda läge, sina färger, som osökt passa i landskapet, sin trädgård klokt begränsad inom ett inhägnat litet område, i sin litenhet en väl ordnad och väl beräknad anläggning, ett med byggnaden, ett med naturen.

Det är bara några få karakteristiska exempel jag här kunnat visa. Området är så stort, att det fordras dagar och månader för att uttömmande tala om de missförstånd, som här ideligen

Fig. 13. »Trädarkitektur» Venngarn, Uppland.

begås, och de goda exempel, som vi överallt ha framför oss. Min uppgift i dag är blott att peka på dessa förhållanden.

Det jag sagt innebär i viss mån en anklagelse mot vår tid, både mot trädgårdskonstens och byggnadskonstens utövare. Byggnadskonsten har försummat att söka stöd i sin närmaste systerkonst, trädgårdskonsten. Se t. ex. en anläggning som Riksmuséet, en stor, monumental och dyrbar anläggning, mitt i ett parklandskap. Hur har icke här fullkomligt, och man kan väl säga på ett upprörande sätt försummats möjligheten att av natur och byggnader skapa en helhet, att gjuta fast byggnaden i sin om-

givning, att giva naturen ett tillskott i skönhet, i stället för ett öppet, gapande, oläkt sår. Exempelen kunna mångfaldigas.

Men trädgårdskonstens utövare ha också försummat studiet av byggnadskonstens lagar. De representera mycken kunnighet men knappast någon verklig konst. De ha förlorat förmågan att komponera en trädgård som helhet. De kalla sig trädgårdsarkitekter, men sakna de fundamentala begreppen om arkitektur. De ha hämtat sin kunskap från skolor, där dessa begrepp äro okända. De ha aldrig trängt nog djupt i problemet, och de ha icke odlat sin fantasi till att bliva formskapande.

Arkitekterna å sin sida äro otillräckligt skolade i det material, med vilket trädgårdskonsten arbetar. De ha av kopparstick, av mätningar och arkitekturritningar lärt sig former, som de älska, och som de kunna avbilda på papperet. Men det är ingen levande kunskap. De komma till korta, då deras vackra ritningar skola förverkligas. Vad vore då naturligare, än att var och en representerar det område, som han behärskar, och att två var på sitt håll kunniga krafter förénées under gemensam respekt. Jag ifrågasätter, om det inte vore bättre, att vi avskaffade den ganska oklara titeln trädgårdsarkitekt och ersatte den med det goda ordet trädgårdsmästare. Vore det å andra sidan icke riktigast, att arkitekten avstode från sina anspråk på att behandla trädgårdsmästaren som ett viljelöst redskap och i stället lyssnade till hans råd, toge hänsyn till hans anvisningar och tack vare och genom hans kunskaper finge fram de effekter, som han så gärna ville få fram, men själv icke förmår åstadkomma. Skulle vi icke genom ett sådant samarbete t. ex. kunna återuppliva en av trädgårdskonstens finaste grenar, konsten att tukta och beskära träd, att skapa dessa mäktiga och lyftande former, som breda sitt majestät över våra äldre herrgårdsanläggningar, en konst, som nu är fullkomligt bortglömd och försummad.

Det kan synas vara överord, jag här uttalat, oberättigade domar och ett frö till split i stället för till samarbete, men då vi

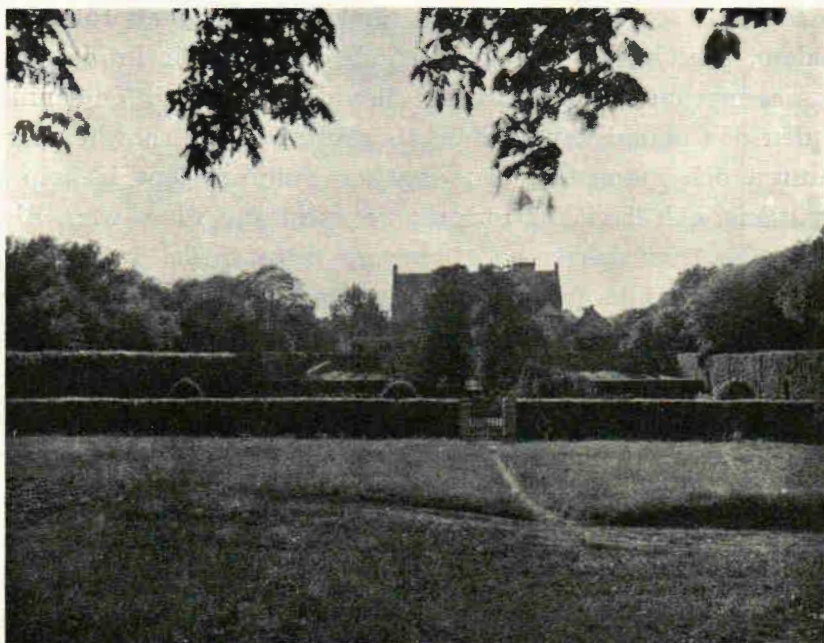

Fig. 14. Svenstorp, Skåne.

så starkt känna bristerna hos vår egen tid, varför skulle vi icke uttala dem. Jag har den allra högsta uppskattning av de svenska trädgårdsfackmännens kunnighet och skicklighet. Jag vet också, att starka tendenser i den riktning, som jag här sökt antyda, göra sig gällande, men det kan icke skada att framhålla, att vi ännu ha mycket kvar, innan vi i modern form nått fram till förhållanden, som kunna mäta sig med de gamla goda exemplen.

Och slutligen, för att börja igen vid utgångspunkten, är det icke värt, att vi sätta in alla våra krafter på att gemensamt skapa denna nya trädgårdskonst, som vår tid i så hög grad behöver. Är det icke vår uppgift och en uppgift, för vilken vi med glädje och hänförelse böra offra våra krafter, att på nytt skänka den av jäkt, industrialism och mekanisering trötta mänskligheten naturens friskhet i förening med konstens harmoniska skönhet. Ty sannerligen: människan lever icke av bröd allenast. Det är

en sanning, som vi just nu äro särskilt benägna att förbise, en visdom, som kan synas dåraktig, då kampen för brödet måste taga så mycket av vårt intresse. Men det är likafullt en sanning: ty den dag människan upphör att glädjas åt det som är skönt i naturen och i konsten, den dag har kulturen löpt igenom sin kretsgång, och livet har förlorat det mesta av sitt värde. Bland de krafter, som arbeta på att bevara detta värde, är trädgårdskonsten ingalunda den minst väsentliga. Icke gamla tiders trädgårdskonst, formad för furstar och herremän — ett äkta och skönt uttryck för sin tid men icke för vår — icke heller gårdagens trädgårdskonst, huvudsakligen ägnad åt den nyrike's magnifika anläggning, utan en trädgårdskonst, som följer de stora linjerna i vår tids demokratiska utveckling, som vårdar landskapet kring storstäderna, som av stenöknen gör en boningsort för människor men som också ger individen möjlighet att uttrycka sin kärlek till natur och konst, det må nu ske inom koloniträdgårdens anspråkslösa område eller i större skala.

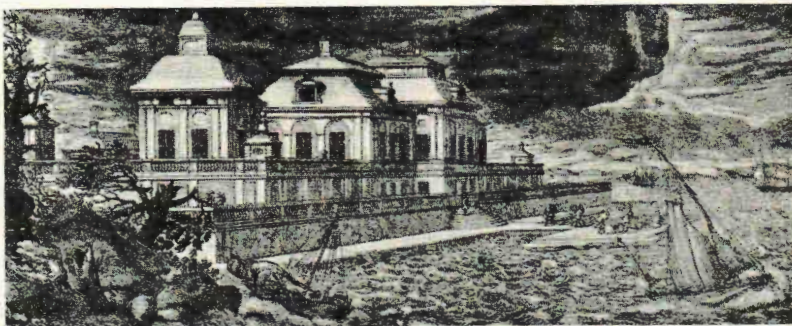

Fig. 1. Allonö år 1650.

ÅLLONÖ.

AV PAULINE FLACH.

När det gamla östgötagodset Ållonö på 1600-talet byggdes av TESSIN D. Ä., fanns ej någon trädgård på sjösidan, beroende på att Bråviken på den tiden gick ända upp till byggnadens trappa (jmf. fig. 1). Detta är ej endast en sägen, ty vid anläggandet av den s. k. vattenträdgården funnos resterna av en båtbygga alldeles nedanför terrassen. Så drog Bråviken sig tillbaka allt mer, och gör det än, lämnande efter sig sankar ängar och sträckor av vass, vilka i sin tur växa ihop och fylla vattenspeglarna däremellan.

När de nuvarande ägarna köpte Ållonö 1905, växte närmast byggnaden en formlig urskog (jmf. fig. 2), så tät, att man ifrån de lägre fönstren ej kunde ana förekomsten av Bråviken med Kolmården som bakgrund, bland det vackraste man kan se med dess alltid skiftande färger och dagar. Där den nuvarande terrassen är anlagd, var sophögen. Allt kastades helt enkelt direkt ut genom fönstret. Och alldeles bredvid, varest nu är en tennisplan, var då en backe för grisarna.

Det gällde nu att först hugga bort urskogen och att förflytta grisar och sopor till litet avlägsnare delar av gården. Därefter

Fig. 2. Ållonö år 1905.

anlades terrassen, så mycket som möjligt lik den gamla, avbildad i DAHLBERGS *Suecia Antiqua*, fast i förenklade former.

Och så var tiden kommen att tänka på ytterligare anläggningar. Eftersom marken var våt och sank, var det rätt självfallet, att det skulle bli något med mycket vatten. I en bok om italienska trädgårdar funnos bl. a. en del fotografier från en trädgård vid Villa Gamberaia utanför Florens, som bestod av sju bassänger. Denna togs nu till förebild, fast det är föga troligt, att dess ägare skulle kunna känna igen den. För det första ligger den förebildliga trädgården på motsatt led mot Ållonö-trädgården och är ungefär en tredjedel så stor som denna. Den italienska är omgiven av en pergola av klippta träd, varigenom man ser det underbara florentinska landskapet, då däremot omkring den svenska växer en granhäck (jmf. fig. 3), vilken tycks trivas bra på den f. d. havsbotten och har vuxit till bortåt två meters höjd, tjock och tät, och som lyckligtvis ej visar tecken att dö ut och lämna tomma risiga luckor.

Att få bassängerna vattentäta blev sedan ett oerhört arbete. En gång, i förtvivlan, fylldes alla igen och isåddes med gräs, men

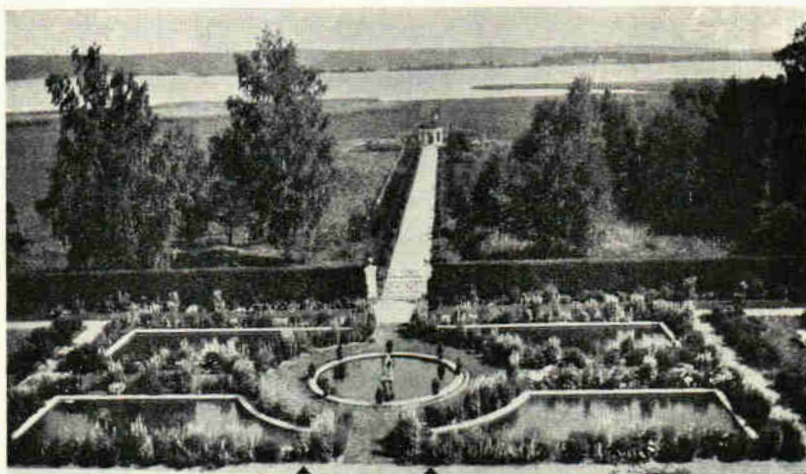

Fig. 3. Allonö. I förgrunden den efter italienskt mönster anlagda trädgården med därifrån utgående, av granhäckar kantad gång till den ned mot Bråviken belägna tempelkullen; i bakgrunden Bråviken.

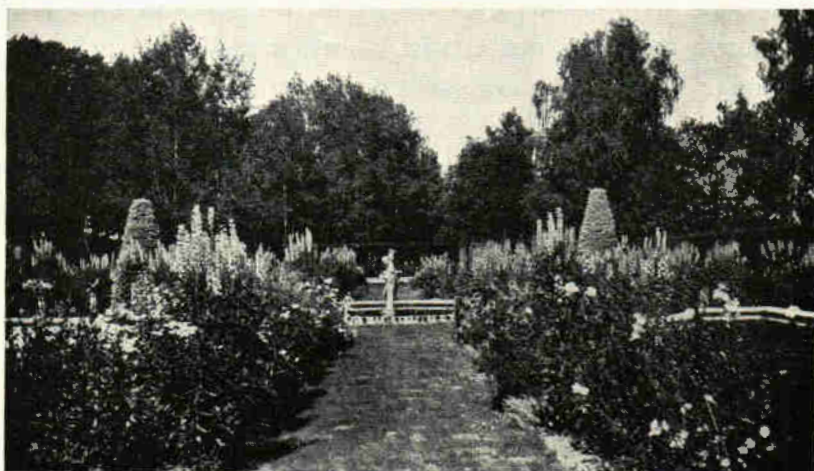

Fig. 4. Detaljbild från den italienska trädgården vid Allonö.

Fig. 5. Allonö. Slottet sett från den italienska trädgården.

gav detta intrycket av blinda ögon, vilket verkade rätt hemskt. Efter många år lyckades det dock, men ganska mycket lappande och lagande försiggår ännu på vårsidan. Runt om bassängerna växa perenna växter i olika färger. Först voro de yttre långsidorna satta med enbart blåa blommor, kortsidorna med skära, innersidorna med vita och cirkeln i mitten med gula och scharlakansröda. Nu äro färgerna blandade och ger det nog ett vackrare intryck. Tack vare den skyddande häcken och den från början våta marken trivas växterna här bättre än på någon annan plats. De växa förvånansvärt höga och kraftiga (fig. 4), vilket somliga anse vara ett fel.

När trädgården var någotsånär färdig, märktes det, att för utsiktens skull behövdes det en fortsättning bortom häcken, något som skulle förlänga perspektivet. Ungefär etthundrafemtio meter från trädgården mot Bråviken ligger en liten kulle, som rätt nyligen varit en ö. På denna byggdes nu ett litet tempel (jmf. fig. 3), omgivet av alla upptänkliga blomster, också huvudsakligast perenna men mera »vilda» än i vattenträdgården. Det är en ljuvlig plats, ty kullen ligger nästan vid vasskanten, så man

Fig. 6. Allonö. Slottet från gårdssidan.

både hör och ser fågellivet runt omkring. En framtidsdröm är att få en kanal uppmuddrad från templet ut till sjön. Då måste en sträcka grävas på bortåt hundrafemtio meter och omkr. fem meters bredd genom nästan ogenomträngliga vassar och illaluktande dy; detta skulle emellertid ej bliva den största svårigheten, ty det blev nog värre att sedan hålla kanalen ren från vass och förhindra, att den slammades igen. Utmed vägen till templet planterades en häck av tamarisker, vilka trivdes bra och voro mycket vackra den korta tid, de blommade, men annars risiga och fula. Dessa togos bort för två år sedan och ersattes med granar, vilka skola med tiden klippas i spetsiga fyrkanter.

Gården var, när Allonö byggdes, på framsidan belagd med sandstensplattor, men dessa äro nu nästan alla försvunna. Liksom på sjösidan växte här en urskog, nu ersatt av stora gräsmattor med en mittgång, kantad med rosor, samt på sidorna långa rabatter av buxbom, klippta i mönster, och runda hagtornsträd (jmf. fig. 6). Följer man mittgången ned förbi en terrass, mot vars vägg klångrosor och spaljépäron trivas ypperligt, kommer man till en fransk trädgård. Den består av fyra stora fyrkanter

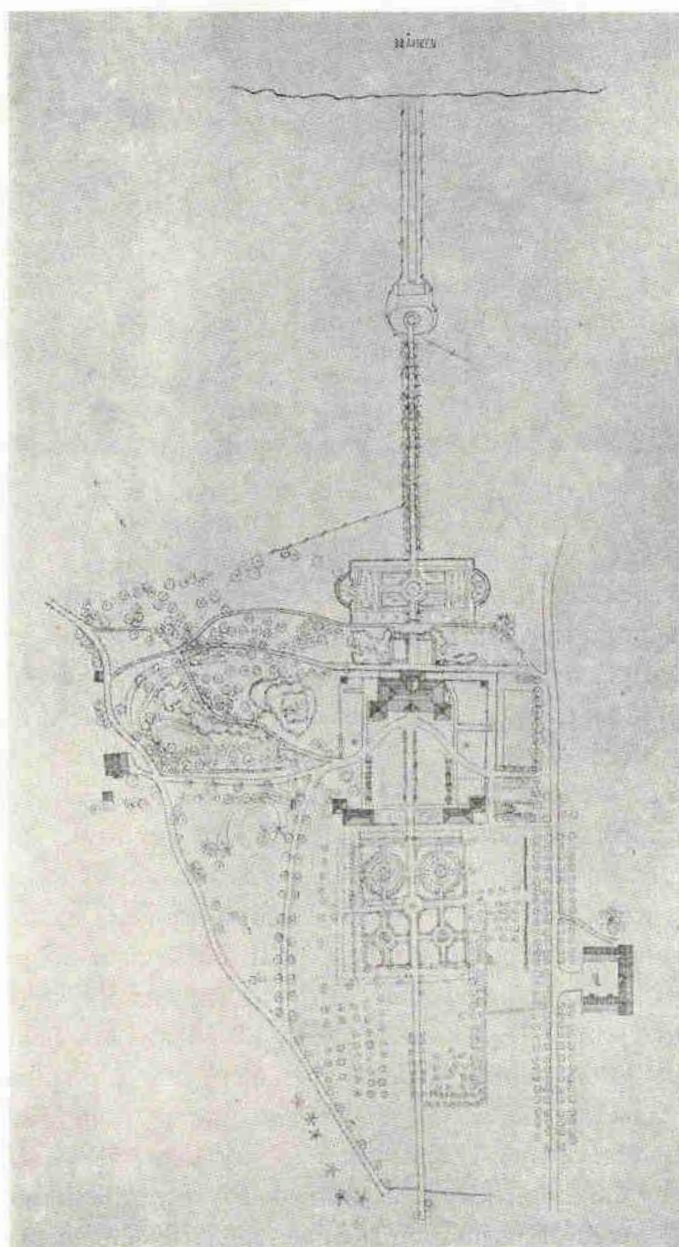

Fig. 7. Allonö. Plankarta över trädgård och park efter uppmätning gjord vid en av Nordiska Museet och Östergötlands Museum företagen herrgårdsundersökning 1931.

Fig. 8. Den franska trädgården vid Allonö.

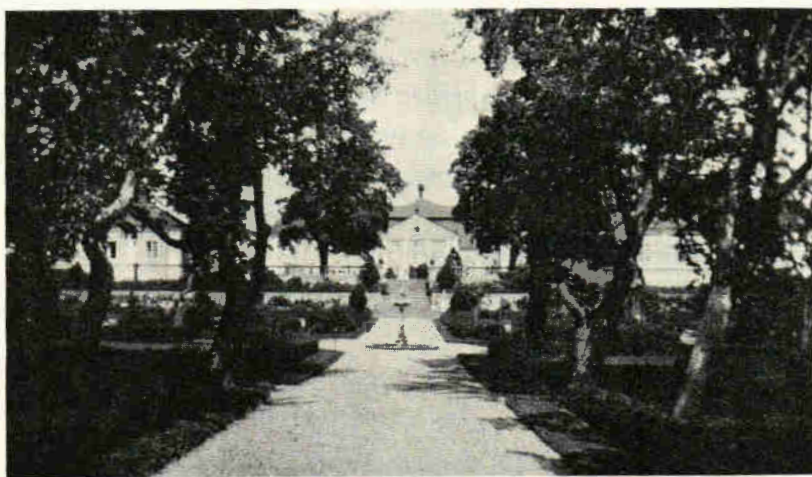

Fig. 9. Allonö. Den gamla fruktträdgården i förgrunden, slottet i bakgrunden.

(jmf. fig. 8), de två närmaste huvudsakligast fyllda av stela rabatter, där blommorna äro planterade i sträng symmetri, de två bortre upptagna av häckar och gräsmattor. Bortom dessa tar den gamla fruktträdgården vid (fig. 9). Som fruktbärande äro träden så gott som odugliga, men med sina knotiga grenar och yridna stammar äro de rätt pittoreska.

Den franska trädgården har, liksom vattenträdgården, fordrat ett drygt arbete. Marken sluttade här starkt från ena sidan till den andra, så att, innan anläggningarna påbörjades, måste en kraftig nivellering ske. Följden är nu att, trots påkörd matjord och många års gödning, växterna trivas sämre på den sidan, där marken skurits ned mellan en à två meter.

Ännu en trädgård finnes, en helt liten holländsk, nedanför den ena flygeln. Där äro alla rabatterna kantade med en låg buxbomshäck och fyllda med phlox. När dessa blomma, är det en sann fröjd för ögat, en färgrikedom, som formligen glöder, och som framträder kanske ännu mera genom kontrasten till den mörka idegranshäcken, vilken omgiver den lilla anläggningen. Denna är kanske den mest lyckade av trädgårdarna, åtminstone den, som behöver minst skötsel, vilket ej är att förakta.

Många kala punkter finnas ännu, för mycket cement och stenytor, men för vart år sprider sig grönskan och växtligheten allt mera, så man kan ju alltid hoppas, att någon gång i framtiden trädgårdarna skola bli, som man tänkt sig dem. De äro ju ännu helt unga, och då de anlades fanns intet gammalt kvar att gå efter eller att bygga vidare på.

PRÄSTGÅRDSTRÄDGÅRDAR PÅ VIKBOLANDET.

AV BENGT CNATTINGIUS.

Vem har inte ett vackert minne av en svensk prästgårdsträdgård? Den idyll och stämning, som omger ett prästgårdsboställe, beror kanske i många fall på tillvaron av en egen atmosfär: man träder in på en plats, där tiden saktat sitt lopp och varifrån — som det tycks — jordens oro vikit. Till stor del sammanhänger idyllen med trädgården. Det är som om prästen förmått ge ett synligt uttryck åt sin glädje över Guds vackra natur, samtidigt som han formar sin trädgård till någonting mitt emellan konst och natur, en skapelse både till nöje och nytta.

När man en gång skall behandla den svenska trädgårdsodlingens historia inte bara ur konsthistorisk synpunkt, skall det visa sig, att prästernas insats varit mycket betydelsefull. Liksom i andra grenar av lantushållningen ha de varit pionjärer, och beträffande trädgårdarna ha deras anläggningar varit mönster och exempel för allmogen. I kulturhistoriskt och socialt avseende intaga de en viktig plats mellan å ena sidan de högre stånden, representerade av herremän på slott och herrgårdar samt borgarna i städerna, och å andra sidan bönderna. De kulturformer, som de förra utifrån tillägnat sig, ha prästerna upptagit och omsmält i en för allmogen lämplig form. Så är fallet med både bostäder och inredningsföremål, åkerbruksmetoder och jordbruksredskap men kanske framför allt med trädgårds-skötseln.

I en sådan trakt som östra Östergötland, vilken i sommar gjordes till föremål för Föreningens för dendrologi och parkvård årsexkursion, är prästernas insats som trädgårdsodlare särskilt märklig. Kanske förklaras detta till en del av att de haft för ögonen de stora och vackra trädgårdar, vilka anlagts först av pfalzgreven JOHAN CASIMIR vid Stegeborg, Bråborg, Skenäs och Rönö och senare vid Rotenberg, Mauritzberg och Allonö. Märkligast voro pfalzgrevens skapelser på 1620- och 1630-talet, vilka intaga en viktig plats i den svenska 1600-talsträdgårdens utveckling, syftande till bättre samordning med arkitekturen.¹

Hos pfalzgreven uppehöll sig som hovpredikant på Bråborg en ung präst, ISAK ERICI, sadelmakareson från Vadstena. Det hände sig under hans tjänstgöring där, att han fick i uppdrag att föra några trollpackor, som »med sin onda konst hade förvirrat och betrullat» självaste pfalzgrevinnan CATHARINA, till rätt tro och lära. Därunder kom han att inse betydelsen av en rätt handledning i användandet av de naturliga medel, som människan kan bruka mot sjukdomar.² Han tog sig då före att översätta och bearbeta samt av »egen Förfarenhet förbättra fogandes alt effter vårt K. Fäderneslandz Art och Vilkor så mycket honom görligit warit och han effter sit Förstånd har kunnat effterkomma» en under denna tid mycket nyttjad tysk handbok av JOHANNES COLERUS. Fastän bearbetningen utgavs först 1683 och 1686, trettiofyra år efter författarens död, av hans son SAMUEL STEN, som var slottsfogde i Uppsala, hade den, enligt vad sonen uppgiver, avslutats redan på 1640-talet.

Den är värd ett närmare studium som en av våra första handledningar i trädgårdsskötsel³ och det första tydliga vittnesbördet om de protestantiska prästernas intresse för denna lovliga näring.

¹ STEN KARLING, Trädgårdskonstens historia i Sverige intill Le Nötrestilens genombrott. Stockholm 1931, s. 196 f.

² M. Joh. Coleri Oeconomia ... förswänkat ... af ISAACO ERICI, I Stockholm 1683, inledningen.

³ KARLING, a. a. s. 278.

ISAK ERICIS syn på trädgården är nykter och praktisk. Det är intressant att se, att redan i hans utkast till en för prästerna lagom stor anläggning, där nyttan är huvudsaken, står det botaniska intresset i främsta rummet. I detta avseende är han fullt modern. Under förra hälften av 1600-talet skjuter intresset för botaniken fart som ett friskt skott på den medicinska vetenskapens stora stam. Typiskt är därför, att när en professur i medicin inrättas i Uppsala 1595, omfattade den också botanik. Under andra årtiondet av 1600-talet undervisade också JOHANNES RUDBECKIUS i naturlära, och hans undervisning bedrevs delvis i form av exkursioner.¹ År 1628 omtalas en »botanicus», och senare planerades anläggandet av en botanisk trädgård, som emellertid kom till stånd först under OLOV RUDBECKS tid. Intresset för botanik vid universitetet var av stor betydelse just för de unga prästmän, som studerade där under denna tid.

I prosten ERICIS bearbetning av Coleri Hushållsbok framhålles ständigt betydelsen av nyttiga örter i trädgården. Man känner igen detta från exempelvis SPEGELS Guds verk och vila, som delvis bygger på ERICIS framställning. Angelika är t. ex. nyttig mot allehanda gifter och inte minst mot pest och slag-anfall. Ringblomman (*Calendula officinalis*) hjälper mot tandvärk och ögonsjukdomar, medan krasse blandad med honung fördriver hosta, och stött till pulver botar den huvudvärk. Pionens kärnor äro särdeles kraftiga: »the swarta Bären siudna med Wijn eller Roten hängd på Halsen förtager Maran ... Roten hängd på Barnsens Hals eller pulviseret förtärt med Wijn hielper emot fallande Sjukan». Blomman av *Lilium convallium* duger till mångahanda: »gifwer Qwinnomjölck, förtager Hiertestick» o. s. v.² Av Rosmarin kan man bereda ett socker, som äger märklige egen-skaper; det »styrker Hiernan och Hiertat, uthdrifwer Gulesot, förtager Hickelse, öppnar Lungönes Pipor ... stillar Tarmarnas

¹ KARLING, a. a. s. 274.

² I IDA SAGERS Från gamla trädgårdsland, Stockholm 1924 s. 100, uppgives, att liljorna ej ha haft någon nytta i praktiskt eller medicinskt bruk.

och Bukens Wred eller Ref» o. s. v. Salviastjälkar, som kokas i vatten, är nyttigt för barnsängskvinnor och »gör Födseln lätt». Av isop beredes ett vin, som stillar hosta och tandvärk, hjälper t. o. m. mot fallandesot och »gör klar röst». Lavendelblommor, som stötas sönder, förtager »Wäder och Upblåselse», medan saf-ten därav botar fallandesot.

Rörande själva trädgården meddelar prosten ERICI tydligen av egen erfarenhet, att det icke gäller att söka efterbilda herremännens stora kostbara anläggningar utan i stället att göra en billig och nyttig trädgård. Den skall ändå skänka sin upphovsman riklig lön för mödan: »Thet är en skön Ting att hafwa en god Kryddegård när hos sin Huus, ther man dageligen wistas ty först hafwer man thet gagnet thäraff at man behöfwer icke köpa för Penningar thet man sielf kan äga. The äro ock när för handen om så kunde omträngia med en hast för fremmande Gäster. Tridie thet öfriga Man icke behöfwer kan man bort sällia uthi nästa Köpstadh effter Penningar alltijd behöfwes. Thet fierde the göra Lufften wällucktande och sund. Thet fempte och ytterste at kunna dageligen see på allehanda Krydder örter och Blomster och sig ther uthaf recreera och förlusta thet håller iag fast förmeer än något aff the andra doch the andra äro icke til at förachta.»

Kryddgården fordrar god, svart, fet och lös jord, som först skall arbetas. Den skall därefter gödslas, vilket skall ske i nedan i »fagert och Wästan Wäder». Är jorden sank måste man först dränera. Angående sängarna säger han, att »vthi Herrehof brukas Qwarteer hwar jempte andra som sedan warda affdelt med stolpar och Lekter och ther näst om kring satta S. Johannis Trää eller the som bära Krusebär somligestädes sättia de och allehanda Trää aff Eple, Päron, Plomon, Krikon och Kirsebär innanföre beställa the allehanda konstigt arbete och tå Krydderna vpgåå och ståå i sin fulla Blomma seer thet härligen uth såsom en Målare hade them med allehanda Ferger öfwerdragit och bestrukit. Hwilket altsammans gifwer ett herligt och lustigt Anseende men

thenna Lusten förslår doch litet i Magen för the Fattiga. Ty wil iag wijsa them ett annat Sätt som meer hafwer gagn än Herligheet medh sigh.»

Prosten ERICI ger sedan några praktiska råd rörande uppläggandet av sängarna, vilka i sin enkelhet kunna förbigås. I motsats till slottsträdgårdarnas indelning betonas, att sängarna icke skola göras höga och krokiga. När de sås, skall man först avdela dem i rutor och linjera streck, i vilka fröna sättas. Efter sådden skall man vattna. Sedan följer en vemodig suck, som tydligen föranletts av många bittra besvikelser under hans odlingsförsök: »Thet hafwer sig med vår Swenska Jord lijka som en Styfmoder mot sina Barn ty the Krydder som hennes äro them hielper hon först fram til att groo sådana som äro allehanda Ogräs: men the fremmande Krydder som uthan Landz hijt införde äro befordrar hon mächta sent.» — På hösten följer sedan skörden, som skall ske i klart väder i nedan. Efter denna instruktion följa anvisningar på de olika kryddorna samt om kålsängarna.

Fruktträden skola planteras i nedan vid Mickelsmässan (23 sept.), sedan lövet fallit. Utom äpple, päron och körsbär bör man i trädgården ha rönn, pil, oxel och bok. De skola planteras i snörräta rader med lika stort avstånd mellan träden, cirka 5 alnar för mindre träd t. ex. körsbär och 10 alnar för större såsom äpple och päron. Noggranna anvisningar om deras vård lämnas sedan liksom också om ympningen. Om rätta skördetiden citerar han ett rim av biskop HENRICUS TIDEMANNI:¹

Tin Äplen och Fruckt i Ny afhämt
At the ey råtna och blifwa skämbd.
När the hämtas i Nedanat rutna the
Och liggia ey så länge frij.

Huvudparten av utrymmet i ISAK ERICIS framställning ägnas åt anvisning på växter till medicinskt bruk, medan trädgårdens

¹ Versen återfinnes i biskop Henriks lärodikt Om bohag med mera (Fornskriftssällsk. Saml., Stockholm 1881—82 s. 429) och utgör en nästan ordagrann översättning av en latinsk minnesvers.

form och gestaltning nästan förbigås. Ett helt annat intryck får man vid läsningen av en hushållsbok från förra hälften av 1700-talet, nämligen REINERUS BROOCMANS från 1736.¹ Författaren var liksom ERICI präst på Vikbolandet. Född i Lifland hade han efter ryssarnas härjningar i Östersjöprovinserna 1711 måst fly till Sverige. Här blev han året därpå kyrkoherde i Hedvigs församling i Norrköping, där han f. ö. grundade det första boktryckeriet 1724. Han dog 1738.

BROOCMANS hushållsbok är liksom ERICIS en kompilation, men i motsats till den senare har han kunnat ösa ur en betydligt rikare personlig erfarenhet och har dessutom haft att lita till en medarbetarestab av fackmän på olika områden. För trädgårdsskötseln har han sålunda haft bistånd av komministern i Örtomta, magister HENRIC LIDÉN, samt trädgårdsmästaren N. BAUMBACH. Om den senare heter det i företalet, att han »the fleste och bäste trädgårdarna i Öster Göthland och flerstädes dels anlagt, dels märkeligen förbättrat». Avdelningen »Om Trädgårds-bruk» är därför både instruktiv och lärorik.

Rörande planeringen ges först en del anvisningar. Författaren framhåller, att trädgården bör ligga invid gårdshusen. Därigenom »har man utur själfwa boningshusen en behagelig utsickt uti them; behöfwer icke gå lång wäg, när man will förlusta sig af them; kan stundeligen ... se huru troligen Trädgårdsmästaren och thet öfrige arbetsfolcket sina syslor förrätta». I anläggningen får ingen plats lämnas orörd; allt skall förbättras »effter the regler, som en ricktig proportion och Symmetrie gifwa enom anledning til, så at thet gifwer nöje och nytta af sig». Man märker, hur den franska trädgårdskonstens arkitektoniska smak kommer till uttryck. För den, som ej vill eller förmår anlägga både lust-, köks- och fruktträdgård tillsammans med en medicinsk trädgård och en vingård, rekommenderas att i lustgården blott plantera köksväxter och fruktträd.

¹ En Fulständig Svensk Hus-Hålds-Bok Om Svenska Land-Hushållningen ... af REINERO BROOCMAN, I, Norrköping 1736.

Trädgårdsanläggningen kan varieras på allehanda sätt. Finnes tillgång till vatten, kan man gräva diken och dammar och »them med målade fartyg och watufoglar bepryda; eller ock karp, ruder och dylikt fisk ther underhålla». Växa mycket buskar på platsen, kan man inrätta »willgångar och fogelfängerie», där sångfåglar trivas. Är terrängen bergig, kan man låta utspränga eremitager eller bygga orangerier. Därefter följer beskrivning på trädgårdens olika prydnadsdelar såsom »willgångar» (labyrinter) av bok, vin- eller krusbärsbuskar, grottor med »corallkokor, musselskal och allehanda brockugt slag», vattenkonster och brunnar av olika former, vidare alléer av bok, lind och lönn, spaljeer, treillager, parterrer och »lustsängar» med blommor. Slutligen omnämnas dels lusthus av olika material, »hwilka ... äro nöjsamma at studera, meditera och moralisera uti», dels amfiteatrar, kaskader, orangerier samt djurgårdar och medicinska trädgårdar.

Bland prydnadsblommorna skiljer BROOCMAN på sådana, som skola utplanteras när de blivit vuxna, vidare sådana, som ej kunna flyttas, samt slutligen sådana, som så sig själva. Bland de först nämnda märkas Indiansk peppar, spanskt väggräs, stakisört, nattviol, amarant, springkorn (*Balsamina fæmina*), melissa o. s. v. Av det andra slaget äro exempelvis linört, indianska bönor och spansk vicker. Självsående äro bl. a. mexikansk druvört, vinruta, vallmo o. s. v. Ett helt kapitel ägnar han sedan åt vissa blommor såsom tulpan, narciss, hyacint, krokus, lövkoja, rosor, kejsarkrona, liljor, anemoner och nejlika.

Vid beskrivningen av köksträdgården erinras man om ERICIS framställning av en enkel nyttoanläggning. Efter planering och grävning göras »sängiarna och rabaterne, alt som platsen är stor til och husbonden hafwat vil ordentliga». De stora gångarna kantas med vin- och krusbärsbuskar och de små med kryddor och örter såsom vinruta, salvia, timjam, gräslök o. d. Stora träd böra icke stå här utan planteras för sig själva på en särskild plats. Hela köksträdgården bör omges med en hagtornshäck.

Köksväxternas skötsel är föremål för en lång beskrivning liksom också fruktträdens plantering, ympning, vård och deras skörd. BROOCMAN påpekar, att man bör vinnlägga sig om, att ha många sorters fruktträd, och han nämner Borsdorfer-, stettiner-, läder-, pingst-, jungfruäpplen samt av päronsorter bergamotter, muskatteller och augustipäron. Till slut beskriver han krusbär, berberis, mullbär, körsbär, plommon, aprikoser och kastanjer.

I andra delen av sin hushållsbok behandlar BROOCMAN användningen av vissa växter till medicinskt bruk. Där får man t. ex. veta, att sönderstött vallmofrö blandat med mjölk ger god sömn men kan också fördriva okyskhet. Av angelicans rot — om man uppgräver den på våren, när solen går i tvillingarnas och månen i kräftans tecken — kan man förebygga pest, skaffa sig matlust, bota lungsjukdom m. m. Pimpinellans rot, kokad i vin, »botar merkeligen alla lungans, lefrens och hiertats krankheter» o. s. v.

Om man från denna trädgårdslitteratur vänder sig till bevarade källor för att se, hur prästerna i praktiken omsatte dessa lärdomar, får man en mycket torftig bild av anläggningarna. Men man får inte glömma, att både lantmäterikartor och spridda anteckningar endast i undantagsfall ge några antydningar om prästernas odlingsförsök under 1600-talet och 1700-talets förra hälft.

En av de äldsta trädgårdarna synes ha funnits vid *Söderköpings* kyrkoherdeboställe. Redan på kyrkoherde, sedermera biskop SAMUEL ENANDERS tid på 1640-talet omtalas en trädgård, som år 1656 försågs med hägnad mellan klockarelyckan och kyrkgatan. Den följande innehavaren, magister LAURENTIUS LAURINI, som blev kyrkoherde 1659, berömmar sig bl. a. av att ha gjort och upprättat en liten kryddgård. Ungefär vid samma tid fanns en liten kålgård vid *Borgs* prästgård utanför Norrköping. På ROGIERs karta (1650) är den markerad strax söder om mangården. Vid *Ö. Ny* kyrkoherdeboställe fanns enligt 1699 års karta en

trädgård öster om gården. Den var enligt kartbeskrivningen förut humlegård med 210 stänger, men omlades på kyrkoherde JOHANNES PALINS (död 1715) tid. Inom samma hägnad funnos åtta äpple- och två körsbärsträd samt några plommonträd.

Vid *Häradshammars* kyrkoherdeboställe kan man i syneprotokollen tydligare följa trädgårdens utveckling. På den steniga och delvis bergiga marken söder om gården fanns före 1708 bara ett källand. Omedelbart nordväst om boningshuset lågo enligt 1700 års karta »Twänne små Trägårdar allenast af Kiörsbärsträn», fig. 1. Efter synen detta år, då kyrkoherde HAQVINUS KYLANDER (f. 1674, d. 1719) tillträtt, anlades en krydd- och trädgård omfattande fyra kvarter och innehållande »trettio frugtbärande trän af apel, päron, körsbär, krikon och walnötsträd samt 4 st. Sirener, Win- och krusbärsträd». Utanför porten till gården låg kålgården, och mitt emot denna fanns en ruddamm. Som man ser var denna anläggning ganska betydande, och dess enkla plan motsvarar ungefär de anvisningar, som prosten ISAK ERICI ett halft århundrade tidigare givit i sin hushållsbok. Trädgårdens senare öden skola vi längre fram följa.

I *Kuddby*¹ omtalas redan på 1600-talet en trädgård, som var omgiven av ett plank, på ena sidan försett med en stor port. Kyrkoherde CHRISTIERNUS CHRISTOPHORUS, som tillträdde 1666, byggde ett nytt plank och lät göra nya portstolpar av kolmårdsmarmor. Hans efterträdare, den lärde magistern SIMON GRÅSTEN, hägnade kryddgården på 1680-talet. På 1697 års karta (av AND. MÖRK) synes den gamla trädgården strax nordväst om manbyggnaden. Den var indelad i tre långsmala kvarter och försedd med hägnad, fig. 1. Denna anläggning är alltjämt delvis bevarad strax väster om ladugården. Under magister ERIK DURAEUS' tid i slutet av 1690-talet utvidgades trädgården, i det att en ny anlades öster om gården. Dess senare öden skola vi följa längre fram.

¹ Prästgårdens historia har jag skildrat i S:t Ragnhilds Gilles årsbok, Söderköping 1931, s. 23 f.

De anläggningar, som vi här stiftat bekantskap med, äro mycket enkla i sin utformning. De ha icke någon direkt anslutning till byggnaden utan ligga ofta bredvid densamma. Vanligen äro de belägna bakom eller vid sidan av mangården, och ibland finnas två trädgårdar utan något sammanhang t. ex. vid Häradshammar och Mogata. Avsides för sig själv är också kålgården placerad såsom vid Mogata. Trädgårdens isolerade läge betonas ytterligare genom dess hägnad bestående av en gärdesgård eller ett timrat plank, som fanns t. ex. vid Kuddby. Vid *Tingstads* kyrkoherdeboställe omtalas ett »Reseeverke om Tregården» redan i slutet av 1500-talet under PETRUS ERICIS tid (d. 1599), då det brann ned för att sedan återuppbyggas av efterträdaren, kyrkoherde PETRUS OLAI.¹

Dessa enkla trädgårdar motsvara helt och hållet vasatidens anläggningar,² vilka bilda en direkt fortsättning på den medeltida borgträdgården. Anvisningar på vad de rymde av träd och blommor få vi i ERICIS hushållsbok. Ett betydligt framsteg betecknar sedan BROOCMAN. Barockens fordran på symmetri och samordning med byggnaden har han sökt tolka men samtidigt också den nordiska renässansens lust till omväxling och mångfald. Idealen från 1600-talets början och det nya franska modet i skön förening — det är i korthet den BROOCMAN'ska trädgården.

Efter 1700-talets mitt börjar en ny tid för prästgårdsträdgårdarna. Frihetstidens på praktiska idéer inriktade tänkesätt omfattades livligt inte minst av lantprästerna, som under studietiden vid universitet mottagit nya impulser, vilka de skyndade att omsätta i verkligheten, så snart de anammat ett fördelaktigt gäll på landsbygden. Vanligen gällde det nya rön i lanthus-hållningen såsom potatisodling, skogsskötsel och mossodling. Men starkast synes LINNÉ's vetenskap ha intresserat dem. De, som haft förmånen att åtnjuta dennes undervisning i Uppsala, synas

¹ NILSSON och SETTERDAHL, Linköpings stifts Herdaminne, Linköping 1919, III, s. 234.

² Jfr. KARLING, a. a. s. 138 f.

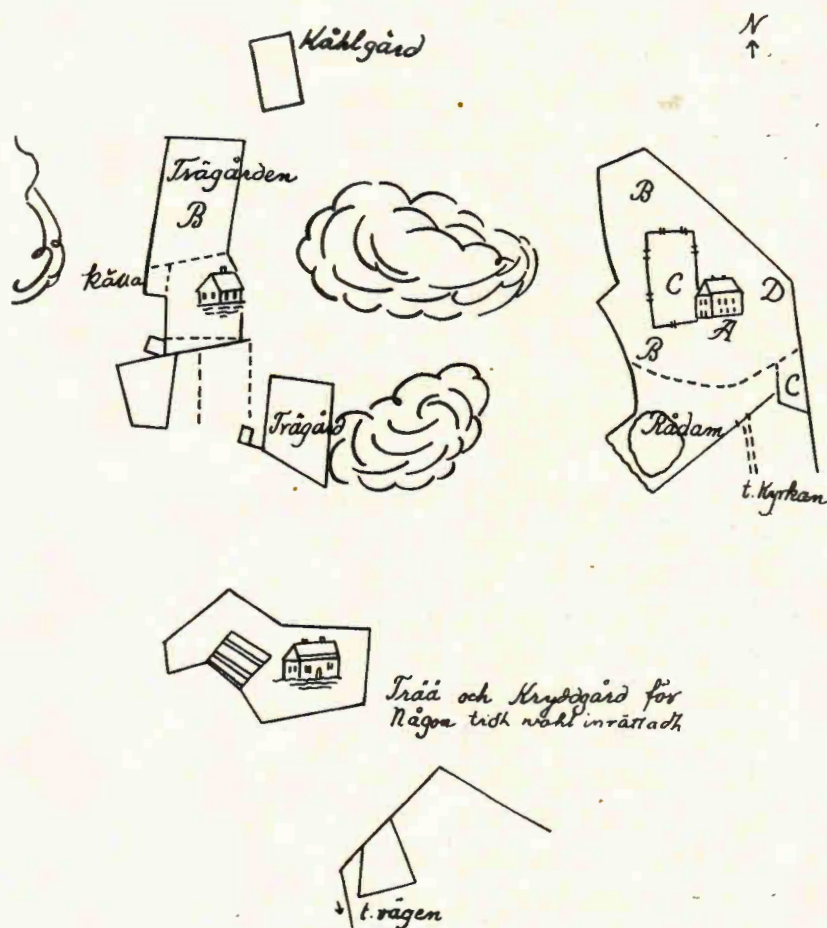

Fig. 1. Överst t. v. Mogata kyrkoherdeboställe (efter karta 1712); B: »Trägården af Kiörsbärsträn och 3:ne Pärönträn». — T. h. Häradsammars kyrkoherdeboställe (efter karta 1700); A: Prästgård. B: »Byggningstomt». C: »Tvenne små Trägårdar allenast af Kiörsbärsträn». D. Humlegård. — Nederst Kuddby Kyrkoherdeboställe (efter karta 1697).

framför allt ha ägnat sig åt trädgårdsskötsel. LINNÉ betonade också för de elever, som studerade teologi, att trädgården var av stor betydelse särskilt därför, att prästen skulle ha till hands medicinalväxter. Prästen borde nämligen också vara läkekunnig och skulle kunna verka ungefär som en provinsialläkare i sin

bygd.¹ Det är intressant att påpeka, att detta starka naturvetenskapliga intresse hos dåtidens teologer färgar av sig på den teologiska vetenskapen. Den s. k. fysikoteologien är ett försök att inordna den då moderna naturvetenskapliga forskningen under en teologisk synpunkt. Den förra skall vara »en theologia naturæ, hwars ämne och ändamål skulle blifwa at bewisa existentiam sepremi numinis» skriver VON HÖPKEN till LINNÉ,² och i otaliga predikningar från den tiden går denna synpunkt som en röd tråd. LINNÉ hade ju själv mottagit starka intryck av den prästgårdsträdgård, som fanns vid faderns boställe, Råshult i Stenbrohult, och här fick han som bekant även en egen liten trädgård att odla.

Man kan som nämnt efter 1700-talets mitt skönja, att intresset för anläggandet av större trädgårdar vid prästboställena ständigt var i stigande. I dessa trakter är det särskilt en person, som är föregångsman, nämligen prosten CARL NYRÉN i Kuddby. Han hade år 1749 kommit till Lund för att studera teologi. Året därpå anlände till den sydsvenska universitetsstaden magister C. G. LIDBECK, som var LINNÉS lärjunge. LIDBECK var adjunkt vid universitetet, och NYRÉN blev snart hans trogne vän och lärjunge. Genom denne blev han bekant med LINNÉS skrifter och fick t. o. m. det hedersamma uppdraget att ordna den botaniska trädgården och orangeriet. Sina praktiska intressen fick han tillfredsställa, sedan han av JONAS AHLSTRÖMER kallats till Alingsås och utnämints först till »manufaktur-fiskal» och sedan till vice-direktör. Här utvidgade han mullbärsplanteringarna med flera tusen träd och anlade en silkesmaskavel, planterade alléer och förestod lantbruket på egendomarna. År 1761 reste han till Uppsala, där han naturligtvis genast slöt sig till LINNÉ. Året

¹ LINNÉS betydelse i detta hänseende framgår av ABRAHAM IDRENIUS' disputation (pres. KALM), Hwad en präst kan bidraga til Oeonomiens uphjälpande, Åbo 1757. Jfr. PONTOPPIDANS av prästerna flitigt nyttjade Collegium Pastorale, 1766, s. 57.

² EDV. LEUFVÉN, Upplysningstidens predikan. I. Stockholm 1926, s. 63.

därpå utnämndes han till »Oeconomie et Historie Naturalis Lector» vid Linköpings gymnasium och fick samtidigt den förnämna titeln »Plantagedirektör» över Östergötland. Under denna tid fortsatte han sina trägna försök med silkesmaskodling och införskrev mullbärsträd från Montpellier och Cette. Året därpå (1763) omfattade planteringen 10,000 träd. Men under hans frånvaro under en resa till Lund förstördes denna storartade anläggning. Hans försök att grunda plantskolor och trädgårdar lyckades dock i flera fall, och hans verksamhet som »plantagedirektör» torde icke ha varit utan betydelse. Redan 1766 avbröts emellertid hans lovande bana, i det befattningen indrogs. Han fick nu nöja sig med en lektorsbeställning först i grekiska och sedan i värtalighet. Sak samma — NYRÉN kunde allt och försökte sig på allt. Några år därefter axlade han slutligen prästkappan och kom så 1770 till Kuddby kyrkoherdeboställe, där han stannade till sin död 1789.¹

Här hade han hoppats att i lugn och ro få njuta sina återstående dagar och dela sin tid mellan den dagliga gärningen och vetenskaplig verksamhet samt trädgården. Men det blev annorlunda. Bruten till hälsan och med nedstämt lynne tycktes hans tid och krafter ej räckt till annat än några översättningar. En liten trädgård fanns förut, som vi sett, och denna utvidgades nu söder om boningshuset. Här stå ännu ett par vackert vuxna mullbärsträd kvar, fig. 2, och minna om den store entusiasten. Efter hans död vid synen 1731 beskrives trädgården med sina fruktträd och jordfrukter i tvenne kvarter. Den var tämligen bibehållen »men i sämre stånd och merendels otjänlig till sitt ändamål, i anseende till markens sluttning, hvadan den från gården kommande syran betager trädens växt».

Vid samma tid som NYRÉN började som östgötsk plantagedirektör omlades och utvidgades ett stort antal prästgårdsträdgårdar i Östergötland. Det vore för vidlyftigt att här skildra

¹ Se hans självbiografi: *Charakters Skildringar och Minnen ...* Linköping 1836; en biografisk skiss finnes i *Linköpings Stifts-Tidningar* 1789, n:r 5, 7—9.

dem¹, och det kan vara nog att erinra om Mogata och Häradshammar. Vid *Mogata* kyrkoherdeboställe, det historiskt ryktbara Djursnäs, som ligger på en höjd med ståtlig utsikt över Slätbaken, utlades trädgården år 1762. Från 1600-talet fanns en liten plantering norr om gården, enligt 1712 års karta blott bestående av körsbärsträd och trenne päronträd. Söder om manbyggnaden vid grinden låg en annan trädgård, och strax norr om den förstnämnda anläggningen fanns kålgården, fig. 1. Den nya delen inhägnades med en buxbomshäck. Nedanför åt väster anlades en köksträdgård. I den gamla trädgården omtalas bl. a. körsbärsträd, vinbärsbuskar och en del gamla fruktträd. På norra sidan åt skogen fanns då en hage med 200 körsbärsträd och ett säger ett äppelträd — det var resterna av den första planteringen på platsen, måhända av medeltida ursprung.

Vid *Häradshammar* fanns, som vi sett, en trädgård redan på 1600-talet. Den utvidgades också på 1760-talet under kyrkoherde OLOV LANGELIUS' tid. Han planterade 25 äpple- och päronträd, 12 körsbärsträd och »en hop krusbärsbuskar». Köksträdgården var indelad i fyra kvarter. Vid Häradshammar omfattades trädgården med stort intresse av nästan alla innehavarna. En av de följande, kyrkoherde ANDERS GEORG DAHLIN (f. 1754, kyrkoherde här 1783, d. 1827), utvidgade ånyo trädgården och gjorde en ny anläggning med goda fruktträd.² Två vackra aspalléer planterades; den ena ledde till kyrkan och den andra till landsvägen. Efter honom blev CHRISTIAN STENHAMMAR kyrkoherde här 1830. Han var framstående botanist. Som gymnasieadjunkt var han en av stiftarna av ett botaniskt sällskap och bekostade själv flera vetenskapliga resor även för sina elever. Mest bekant var han som specialist på lavar. Tillsammans med ELIAS FRIES utgav han en exsiccatsamling, och inom lichenologien åstadkom han en revolution. Även som entomolog blev han berömd

¹ Några exempel i undertecknads uppsats Östgötsk trädgårdskonst i Svenska kulturbilder III, Stockholm 1930, s. 162 f.

² U. P. EKBOERN, Beskrifning öfver Häradshammars socken, Uppsala 1817, s. 20.

Fig. 2. Kuddby. Mullbärsträd å nedre terrassen från söder.

Foto: BENGT CNATTINGIUS 15 juli 1930.

isynnerhet för sin undersökning av ephydrinerna.¹ Trädgården i Häradshammar blev nu föremål för hans intresse. Den gamla fann han oduglig och utlade den därför till hönsgård. I stället förbättrade han den nyare fruktträdgården och planterade in en mängd nya arter. Den prisas av M. AV PONTIN i hans rese-skildring.²

¹ Biografi av C. M. J. PETRELLI i Handlingar rörande Prestmötet i Linköping 1868, s. 108 f.

² PONTIN, Samlade Skrifter, Stockholm, II, s. 190.

Även bland den generation av präster, som börjat sin verksamhet efter det nya seklets — 1800-talets — ingång, fanns ett betydande intresse för trädgårdsodling. Detta intresse har två sidor. Dels förefinnes en tydlig önskan att försköna och pryda trädgården med bersåer och lusthus, dels spåras en strävan att göra allmogen mera bekant med trädgårdsskötselns välsignelser. Samtidigt märker man, att trädgårdskonsten kommit in i ett nytt skede, det romantiska. De anläggningar, som nu komma till stånd, och som i flera fall äro mycket betydande såväl till omfång som planteringarnas beskaffenhet, erinra alla i smått mer eller mindre om samtida herrgårdsträdgårdar, och till desamma är oftast ansluten en engelsk park i romantisk stil.

Vid Korsnäs, kyrkoherdebostället i *Skällvik*, vars manbyggnad uppfördes 1805 i renodlad herrgårdsstil, fig. 4, anlades en vacker trädgård med park av kyrkoherde JOHAN BRUNIUS. Den beskrives av en samtida¹ på följande sätt: »Trädgården, i den vackraste local, har en mängd utsökt goda fruktträd och en Rotonda med en labyrinth och entrée med väggar och hvalf af löfrika träd.» »Rotondan» med sin labyrinth återfinner man nedanför manbyggnaden på en ö i den lilla bäcken, fig. 3.

En annan prästgårdsträdgård från samma tid, som är bättre bevarad och därför ännu i dag har kvar en utsökt stämning och idyllisk frid, är *Mogata*, vars tidigare historia nyss antytts. År 1807 tillträdde JACOB ÖSTBERG kyrkoherdebefattningen. Tillsammans med sin duktiga maka, CHRISTINA CHATARINA EKEQVIST, borgardotter från Norrköping, gjorde han storartade nyanläggningar, sedan boställe och fähus blivit ombyggda. På egen bekostnad planerade han sedan »den obeqväma, bergsbundna boningsplatsen och anlade en stor och pryddlig Trädgård, der omkring 200 frugtbärande träd, 10 sorter körsbär och 30 varieteter av krus- och stickelbär froda sig på samma rymd, som icke länge sedan uptogs af kala bergshöjder och osunda träsk. Här har

¹ P. A. STENKULA, Matrikel, Linköping 1836, s. 36.

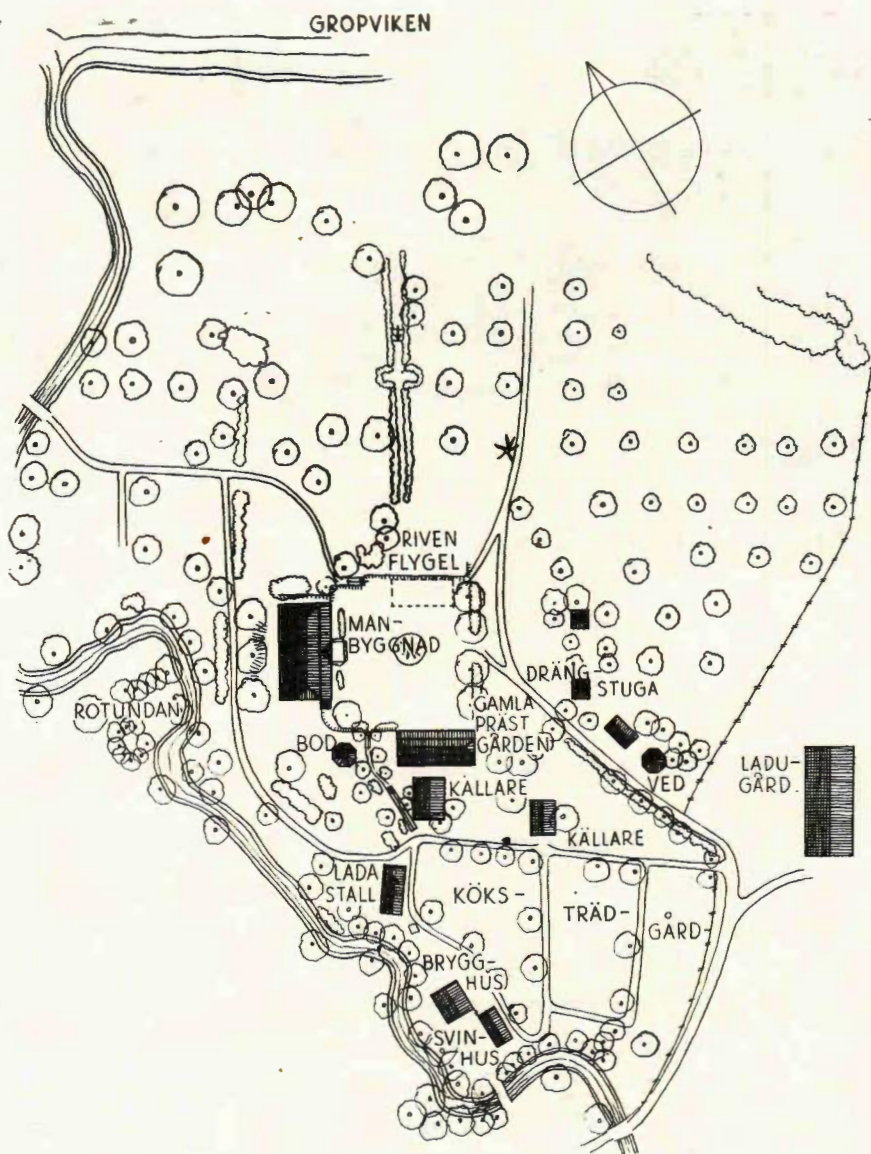

Fig. 3. Korsnäs kyrkoherdeboställe i Skällvik.

Plankarta över trädgård och park, upprättad vid Nordiska museets och Östergötlands prästgårdsundersökning 1929.

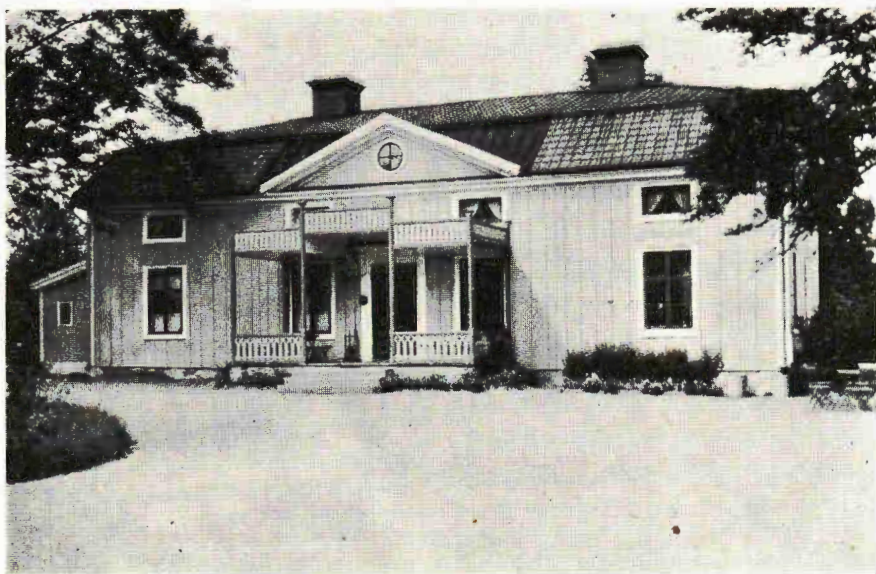

Fig. 4. Manbyggnaden vid Korsnäs från öster.

Foto: BENGT CNATTINGIUS 19 juli 1930.

ock Silkesmaskarna tacksamt begagnat de där planterade mullbärsträd.»¹

Köks- och fruktträdgården är regelbundet anlagd med raka gångar och stora rektangulära kvarter, fig. 5. Västerut från manbyggnaden leder en gång till ett lusthus, som kallas Villa Harmonica, en fyrkantig paviljong av timmer. Från denna för en gång åt öster till en syrenberså, som ÖSTBERG kallade Rotundan. Strax bakom denna finnes en sittplats, som fått namnet Jenny Lund. I skogen norr om trädgården byggdes på branten över en dalgång, som leder ned till Slätbaken, ett lusthus, som han döpte till Sans souci, fig. 6. Det blev en omtyckt plats särskilt för prostens svärmiska dotter, som här drömde bort sin tid med poesi och naturstämningar. I en dikt, som trycktes i Söderköping 1854, ger hon uttryck för sina stämningar:

¹ STENKULA, a. a. s. 36.

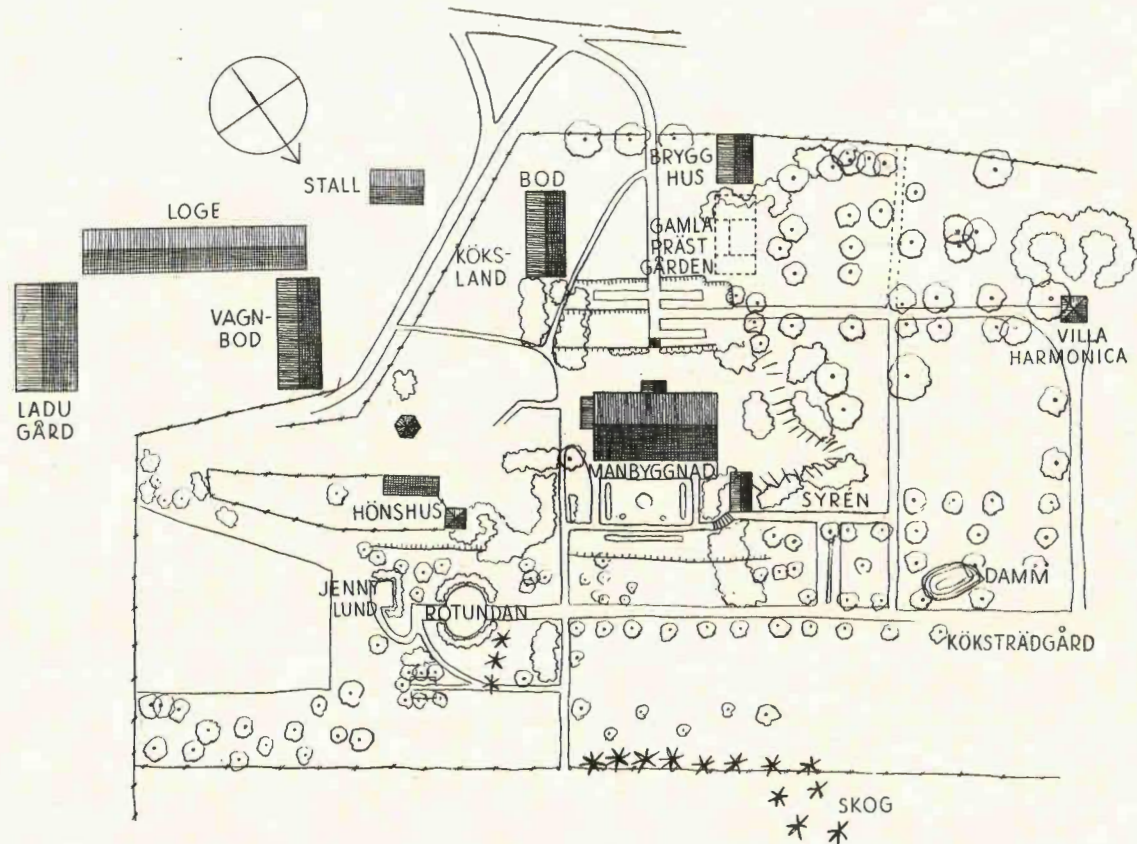

Fig. 5. Mogata kyrkoherdeboställe. Plankarta över trädgård och park uppmätt 1929.

Mitt skogshus på en klippa
jag byggt invid en dal,
där hagtorn, ros och sippa
man ser i tusental.

En täck balkong på randen
av berget höjer sig
när långt utöver randen
där murgrön klänger upp sin rev.

I skogshyddan drömmer hon bort tiden i sällskap med några
porträtt:

Ett galleri jag samlat
av Nordens täcka kön,
i valet jag ej famlat,
jag känner snillets lön.

Naturligtvis föreställer ett av dessa porträtt JENNY LIND som Norma, och de andra äro en trio av de stora författarinnorna FREDRIKA BREMER, SOFIE VON KNORRING och EMELIE FLYGARE-CARLÉN. Och de blommor, med vilka hon pryder deras bilder, äro valda med smak: en vit ros åt Fredrika Bremer, en röd ros åt Sofie och åt Emelie »en krans av ängens prakt». — En generations sentimentala svärmerier för natur och poesi ligga gömda i dessa rader och i minnena från det lilla lusthuset. Samtidigt en äkta prästgårdsstämning från våra mormödrars tid.

Det skulle föra för långt att följa alla de anläggningar, som kommo till under denna tid, och som i så hög grad givit karaktär åt prästgårdarna. Till slut skola vi blott stifta bekantskap med ett par nitiska trädgårdsvänner, som utfört ett mycket betydelsefullt arbete.

Den ene är prosten P. A. STENKULA i *Ringarum*. Han anlade själv i början av 1800-talet en stor och vacker trädgård och park, som delvis är bibehållen, men i senare tid åtskilligt moderniserad, fig. 7. På en sockenstämma bestämde han senare, att varje nygift medlem i församlingen skulle vara förpliktad

Fig. 6. Lusthuset »Sans souci» vid Mogata.

Foto: BENGT CNATTINGIUS 16 juli 1930.

»att updraga och vårda 4 st. frugtträd». I Läsning för Lanthushållare i Östergötland 1834 heter det om denna lovliga bestämmelse: »Mägar stämmans ordförande beständigt vaka öfver dess efterlefnad, så planterar han åt sig sjelf 100 à 160 friska minnen, och gör församlingen till en lustgård i stort».

En annan sådan entusiast var prosten PETTER NEJDEL i *Skönberga*, som verkade här mellan 1839 och 1856. Den lilla trädgårdstäppa, som fanns här sydost om manbyggnaden, utvidgades först mot stora landsvägen, där köksträdgård och en stor trädskola anlades. Senare fortsatte han anläggningen åt väster och nordost, där den förut karga grusåsen förvandlades till en härlig park. Gruset måste bortföras till mer än en alns djup och matjord påföras. Han beräknade, att endast beredningskostnaden steg till 1,200 R:dr rmt per tunnland.¹ Efter några år hade han

¹ Enligt en minnesteckning av O. ENEROTH i Svenska Trädgårdsföreningens Årsskrift, Stockholm 1858, s. 82.

planterat nära 500 träd såsom ek, kastanj, poppel och framför allt fruktträd.¹ År 1847 var antalet mer än fördubblat. Han hade satt 750 nya träd och hade ändå disponerat plats för ytterligare 250 stycken. I parken hade han planterat 200 boktelningar från Skåne samt 144 lärkträd och 570 vilda träd.² Från Tyskland införskrev han ädla fruktsorter, som förut voro okända i vårt land. De tyckas emellertid ej ha trivts, men däremot lyckades ymparna bättre. När trädgården äntligen stod färdig, omfattade den mer än 9 tunnland, vartill kom trädskolan på 13 tunnland. Till själva utformningen återkommer jag strax. »Denna anläggning skall sannolikt genom sin prydlighet och fördelaktiga läge lemna tillfredsställelse och belöning åt ägarens derpå använda kostnad och möda», hette det 1844.³ Så blev dock ej fallet — tvärtom var NEJDEL vid sin död i det närmaste ruinerad. Men hans arbete hade icke haft materiell vinning till mål. »Växtvärlden hade alltid varit världen för hans vederkvickelse efter dagens hetta», skriver en minnestecknare.⁴ Det var ej för vinstens skull för dagen han odlade sin trädgård — det var en trädskola han anlade, »hvarutur Östergöland och andra delar af landet skulle erhålla materialerna för sina planteringar». NEJDEL såg framåt mot en tid, då trädgårdsskötseln skulle bli en viktig inkomstkälla för småfolket. Han arbetade därför ivrigt för bildandet av en trädgårdsförening för Östergötland. Själv fick han emellertid icke uppleva grundandet av densamma år 1859 — det skedde först året efter hans död. Men det var då tydligt för envar, att utan hans verksamhet och intresse hade den aldrig kommit till stånd.⁵

¹ Läsning för Landthushållare i Östergöthland, 1844, s. 72.

² Anf. arb. 1847, s. 48. THAM, Beskrifning öfwer Linköpings Län, Stockholm 1854, I, s. 174. Jfr. C. M. GÖBOM, Stiftsmatrikel, Söderköping 1856, s. 35, samt Prästmöteshandlingar 1862, s. 116.

³ Läsning för Landthushållare ... 1844, s. 72.

⁴ ENEROTH i a. a. s. 82.

⁵ H. SCHÖRT, Östergötlands läns Hushållningssällskaps historia. II. Linköping 1914, s. 415.

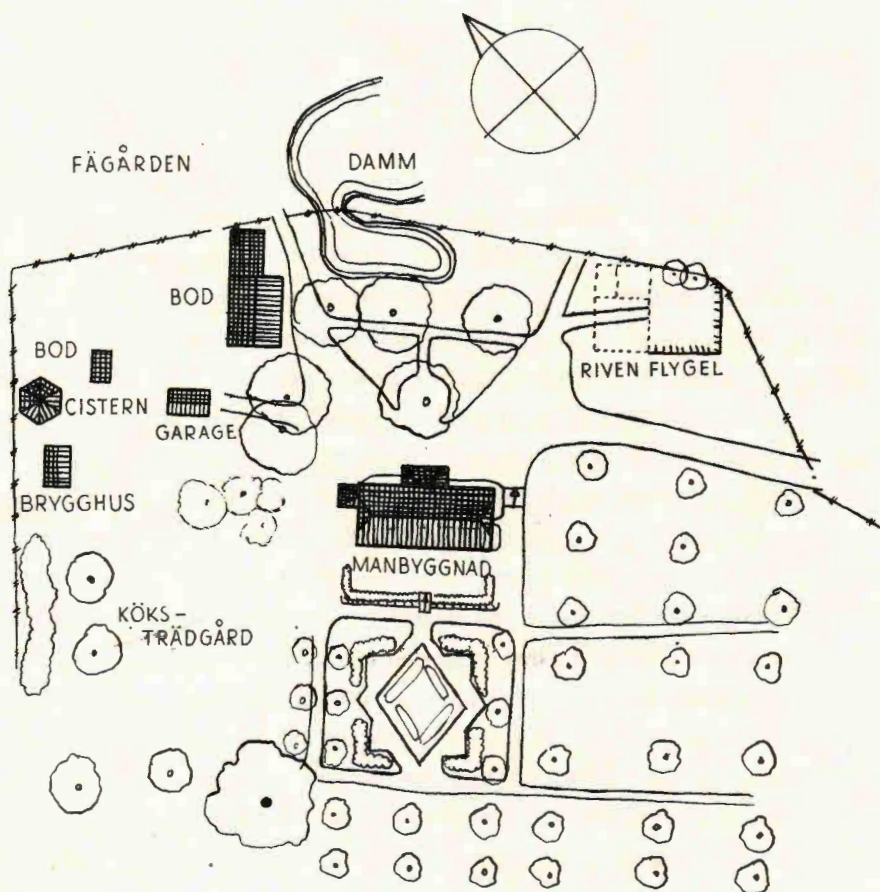

Fig. 7. Plankarta över anläggningarna vid Ringarums prästgård uppmätt 1929.

Hans efterträdare, lektor C. M. J. PETRELLI, omfattade denna trädgård och park med stort intresse. Av hans son, krigsarkivarien JOH. PETRELLI, har nedanstående skildring ställts till mitt förfogande.

Prosten PETER NEJDELS vackra skapelse, Skönberga trädgård, visar plan i sin anordning (fig. 8). Det stora området delades genom en i västlig riktning från gamla arrendatorsbyggnadens norra gavel dragen linje i två delar, av vilka den södra utgjordes av ekonomiträdgård och den norra av prydnadsträdgård och

park. Den södra delades i sin ordning genom en allé i två partier. Längs ned vid kyrkgatan stodo två höga pyramidpopplar, längst upp vid gårdsplanen två lindar. Alléträden utgjordes i alléns nedre och längre del av bokar (fig. 9), i dess översta del, närmast gårdsplanen, av något slags poppel. Till den östra, mindre delen, som brukades av mina föräldrar och benämndes »vår del», voro plommonträden, gula och röda plommon samt mirabeller, samlade i en lång rad utmed kyrkgatan. Till den västra delen var den väldiga körsbärsodlingen förlagd, dels utmed kyrkgatan, dels utmed den långa gränsen till Kronhem. Hur många sorter, som här förekommo, kan jag ej uppgiva. Jag minns blott, att ibland, när vi hade främmande, lät min mor för ro skull hos trädgårdsmästaren köpa prov på de många olika slagen. Av bärslag, som funnos på västra delen, ihågkommer jag bäst de mera centralt belägna väldiga bigarråträden med ljusa eller svarta bär samt de synnerligen förnämliga »glaskörsbären», ett slags klarbär, stora som bigarråer och smältande i munnen. Av körsbärsträden på vår del har jag däremot gott minne. Först började de röda »Majkirschen» vid redskapsboden, sedan kommo de av min far planterade bigarråerna och en del svarta körsbär och sist kom ett nära gårdsplanen stående träd, vars hårda svarta bär icke voro särskilt goda, men ändock välkomna, emedan de mognade så sent, att andra körsbär då längesedan försvunnit. För att erhålla god skörd hade prosten NEJDEL blandat de olika körsbärsträden om varandra samt i trädgården anordnat biodling.

Trädgårdens norra parti delades också den i två delar genom en från arrendatorsbyggnadens norra gavel i nordlig riktning dragen linje. Den östra delen utgjordes av prydnadsträdgården. Hit var rosenodlingen med rosor av alla de slag förlagd: vita, mörk- och ljusröda, gula, röda invändigt och gula utvändigt, små pimpineller m. m. Här funnos även blombärande buskar av många slag. Det fanns en så att säga »paradgata», löpande i nordlig riktning snett igenom området, dit många av de blommande buskarna voro samlade. Nära tempelkullen voro anord-

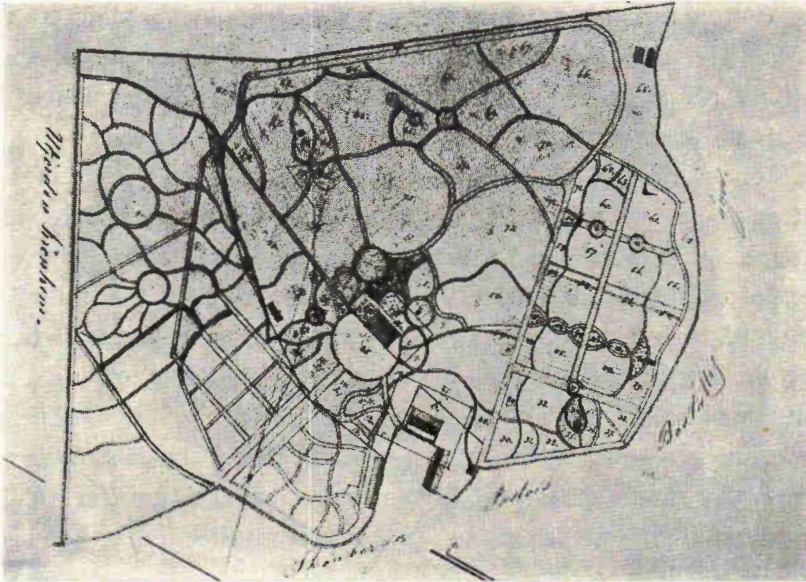

Fig. 8. Karta över anläggningarna vid Skönberga pastorsboställe
(av GREWELL 1853).

nade tre små leksaksträdgårdar, som det sades till prosten NEJDELS barns förnöjelse. Området begränsades i norr av en tät hasselhäck och i söder av en mindre plommonträdsplantering samt en plantering av bokar, som plögade bära ollon. Längs östra sidan gick en, litet lägre liggande, trevlig parkgång med utsikt mellan träden över de bördiga fälten.

Det norra områdets västra del var en behaglig park, av vilken vi mycket njöto. I norr begränsades den av en tät hasselhäck, jag skulle tro av dubbel manshöjd. Längre åt väster var en fri och vidsträckt utsikt över Söderköping, dalen med Ramundershäll och kanalen ända upp till Karlsborgs slussar. Stilla kvällar med svagt västligt luftdrag kunde man sitta här och höra regementsmusiken spela vid Brunnen. Mest vistades man på den rymliga gårdsplanen under en stor lönn, som erbjöd skugga. Från den högt belägna gården hade man åt öster en vacker utsikt över dalen ned mot ån och de skogiga höjder, som begränsade

dalens motsatta sida. Möjligen från gårdsplanen men säkert från de övre fönstren på östra gaveln såg man en blånande skymt av skog på Slätbakens norra strand. Längre till höger stack Mogatas vita kyrktorn upp över den gröna skogen.

Våra förfäder älskade att jorda sina döda på högt belägna platser med vidsträckt utsikt. Så hade skett även här. Där gårdsplanen nu är, lär fordom hava legat en ättehög, som efter erhållet tillstånd bortgrävts. Huset självt står på två ättehögar, som med sina sluttningar springa fram på norra sidan. Straxt norr om byggnaden lågo två rätt stora ättehögar, prydda med blomsteranordningar och den ena därjämte med en stenpelare. Väster om byggnaden lågo ytterligare två rätt stora ättehögar, vardera prydd med en kastanj samt med blommande buskar. Mellan den västra och norra gruppen voro en del upphöjningar i marken, även de antagligen gravar. Den största och högsta ättehögen låg emellertid i prydadsträdgårdens sydöstra hörn. Den var prydd med ett utsiktstempel med sittbänkar, vilket var omgivet av röda provinsrosor och en klängväxt med gredelina små blommor. I parkgränsen på östra sidan fanns en mindre berså, omgiven med klent vuxna syrener, västerut en stor, vacker syrenberså och tätt intill denna en rätt stor plan, lämplig till krocket- och kägelspel. Där stod 1860 en stor gunga för fyra personer. I närheten av växthuset fanns dels en mindre björkberså, dels en poppel, där stararna hade sin aftonklubb. På 1860-talet, innan träden hunnit växa upp, använde familjen mycket till uppehållsplats ett par fördjupningar, vilka på grund av sin form kallades »glasögonen» och då beskuggades av unga barrika lärkträd. Strax därinvid låg »forum», där fyra med lönnar kantade vägar sammanstötte. Träden i parken utgjordes av björk, ek, lönn, alm, poppel, lärkträd, ask och tall. Granen var mycket litet representerad. Kring byggningen växte höga *Amelanchier*-buskar med sina vita blommor och olikfärgade bär. Bären troddes felaktigt vara giftiga och åtos ej, alltså ett försummat nöje. Utanför husets västra gavel hade min mor en liten »mönsterduk», omgiven av spirea

Fig. 9. Skönberga pastorsboställe. Alléträden i förgrunden b o k a r.

Foto: M. SJÖBECK 1929.

på norra och liguster på södra sidan, där odlade hon sina kära blommor. Framför husets södra sida voro också små anläggningar med rosor och vita liljor m. m. I parkens västra del invid genvägen till staden fanns en brunbärsdunge och i parkens sydöstra hörn en klarbärsskog, lika omtyckt av människor som höns, vilka sistnämnda där hade en promenadplats, skyddad mot hökens ögon. Backsluttningen norr om klarbärsdungen var om våren vacker genom sin rika flora av mandeldoftande stenbräcka, gullvivor och backsippor. Inom parken fanns förvildad *Echinops* och *Euphorbia cyparissias*.

I trädgården funnos många sällsynta trädslag såsom akasior med härliga, doftande vita blomklasar, mullbärsträd, vilkas bär dock ej blevo mycket större än ett risgryn, samt valnötter. De senare lämnade ibland små nötter till julbordet, men en hård vinter (1868?) vållade deras undergång. Mullbärs- och valnötsträden växte i närheten av eller invid redskapsboden. Det är skada, att förf:s kunskap i botanik är så bristfällig, att namn

ej kunna angivas på många ovanliga buskar och träd. Där funnos t. ex. almar med krusiga blad, kvitten samt filbertsnötter, som mig veterligen dock aldrig mognade.

Men fruktträden frågar någon, hur var det med dem? Ja, här får jag bekänna, att min kunskap om dem är ringa. De förekommo spridda över trädgårdens alla fyra avdelningar, och hade prosten NEJDEL förstått att skaffa så många olika arter av körsbär, buskar och träd, hade han tvivelsutan också skaffat många slags fruktträd. Men då större delen av fruktträden tillhörde Tabu-området och därför var ungdomen likgiltig och många mognade först efter den tid, då skolorna börjat, kan jag ej upplysa mera, än att på »vår del» förekom av sommarfrukt ett augustipäronträd med små söta frukter, två de härligaste smultronäppleträd, som fingo sin näring från det gödslade jordgubbslandet, samt ett astrakanträd. Jag föreställer mig, att de träd, som ej växte i eller invid de land, som gödslades, fingo särskilt i parken nöja sig med den kost, grusbacken erbjöd. Men det är möjligt, att jag misstar mig.

Vattenfrågan vållade bekymmer. Vatten till kokning och till vattning fick köras hem från en källa vd Gångestad, och under sådana omständigheter kunde vattning ej förekomma i den utsträckning, som önskvärt varit. Prosten NEJDEL hade väl försökt att lösa frågan genom grävning av en liten damm i parkens nordöstra hörn, men vattentillgången var så ringa, att den väl ej förslog just till mera än till bad åt de talrika små ödlor, som där höllo till. Dricksvatten för husets behov fick hämtas långt bortifrån en källa i åkanten, förträffligt vatten, men som nog vållat vattenbärarna stor möda, då den tunga krukans skulle bäras upp för den höga branta åbrinken.

Min far var road av trädgården och tillsåg, att den hölls i prydligt skick. Jag minns till och med, att de långa gångarna krattades med hästkratta. Att trädgården skulle ha skötts på det sätt, som trädgårdar nu skötas, kan man ej begära. Sådan kunskap fanns ej hos allmänheten för 70—80 år sedan.

Fig. 1. Bergkvara slottsruin.

GAMMAL TRÄDGÅRDSKULTUR I VÄXJÖ- TRAKTEN.

AV ASTRID MÄLMER f. LINDELÖF.

I. Bergkvara.

Bergkvara gods i Kronobergs län, ett av länets största och äldsta och måhända ett av de äldsta herresätena i Sverige, utbreder sina alltifrån medeltiden till in i detta århundrade oskiftade ägor strax väster om Växjö och Bergunda-sjöarna. Godsets huvudbyggnader med trädgårdsanläggning ligga på norra sidan av Bergkvara-sjön ungefär en halv mil från Växjö. Bergkvara trädgårdsanläggning på en i hög grad minnesrik plats erbjuder stort intresse, icke minst för den, som finner nöje i att uppleta och betrakta resterna av gammal trädgårdskultur.

Godsets historia går tillbaka till 1300-talet. Under medeltiden och under 1500-talet var det bekant såsom ett starkt fäste. Ännu reser sig i anseelig höjd inom trädgårdens gränser alldeles nere vid Bergkvara-sjön en väl bevarad ruin av den fasta stenborg, som byggdes där under medeltiden, sannolikt på 1480-talet. Den

var ursprungligen mycket väl befäst med vallar och gravar och genom en sankmark skild från själva fastlandet. En rest av vallgraven skiljer ännu den udde, där borgen ligger, från den övriga trädgården. Borgruinen (fig. 1) ligger lummigt och vackert mellan höga alar och bokar och är nu ett mäktigt vittnesbörd om godsets ålder, om forna ofredstider och om fredliga värv under århundraden på denna plats.

Någon trädgård kan ej ha funnits omkring denna gamla borg. Därtill var området för litet och marken för sank. De trädrader, som synas på Svecia-sticket, kunna ej ha fått plats på den smala strandremsan vid sjön. Det är däremot troligt, att en nyttighets-trädgård senare anlagts några hundra meter norr om borgen. En lantmäterikarta från 1720 ger visserligen ej någon antydning därom, men då en ny trädgård anlades i mitten på 1700-talet, säges den ha lagts delvis där »den stora gamla trädgården» legat.

År 1732 blev generalmajoren friherre KARL VON OTTER ägare till Bergkvara, och det är han, som i huvudsak givit gården det utseende, den ännu har. Han uppförde nytt corps de logis, som bestod av »tre precieuse byggnader» och anlade en vacker trädgård. I en bok av BERNHARD SCHLEGEL: »Bergkvara gods och slott i Småland», Stockholm 1897, omtalas det, att »det var han, som fyllde den sankna mark, som ursprungligen bidragit till att skydda det gamla slottet. Det påstås, att han i 2:ne år haft ett kompani af Dalregementet, som verkställde utfyllningen af den nuvarande trädgården från en grusås väster om densamma eller där de nuvarande ladugårdarna ligga ... Han jämnade och ordnade äfven den nuvarande trädgården i den då brukliga franska stilen.»

Det sätt, varpå friherre VON OTTER ordnade byggnader och trädgård på Bergkvara, är ett exempel på den »régularité», den långt drivna symmetri, som den tiden eftersträfvades, »hvarförutan de i sig sielf kostbaraste Byggnader gifva ögat ringa fägnad».

En bok, som innehåller ritningar till herrgårdsbyggnader och dessutom »Tio Utkast af Generalplaner, gårdar till behörig bekvämlighet, ordning och skick att anlägga», utgiven av CARL

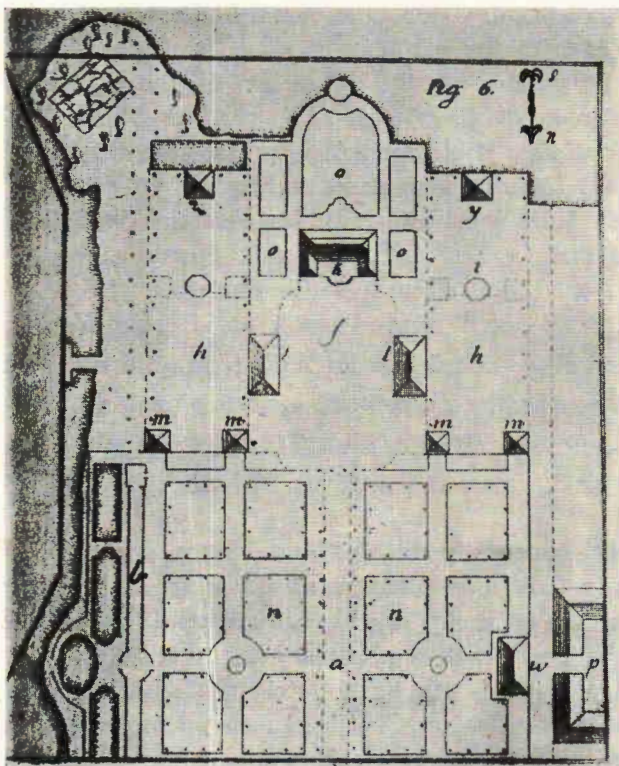

Fig. 2. Plan av Bergkvara år 1756. a: uppkörsallé; b: lövgången.

WIJNBLAD, Stockholm 1756, innehåller en sådan plan (fig. 2) av Bergkvara. I beskrivningen till denna plan läses:

»Bergquara Sätessgård i Småland är på få år bragt ifrån sit förra irreguliera tilstånd til den regularité, som sielfwa planen wisar. Förmämsta Avenuen har måst midt igenom den stora gamla Trägården anläggas, hwilken fådt en planterad Allée och Staquette på båda sidor: Warandes således delt uti 2ne mindre Trägårdar. Ladugården war förut bygd, och ganska beqwämt indelt för 100 Boskapsnöt, med Stall och Lador, så at den kan tienä til et mönster af en wäl inrättad Ladugård; de fyra små Pavillons wid Trägården äro uppsatte för Trägårdsmästare, främmande Drängar, Snickare-Werkstad och Smidia. Efter första Projectet hade på andra sidan om Flyglarna ännu 4 lika stora Pavillons skolat anläggas til Bodar m. m. Men

som förut en anseelig stor Spannemålsbod wid Ladugården war i godt stånd, så befandts det för kostsam, hwarföre i dess ställe 2ne åttkantiga Byggnader skulle uppsättas til Fatebur och Hönshus. Sielfwa gården är på en slät plan belägen, har Siö på 2ne sidor och en behagelig utsikt. Det gamla Bergquara, som uti Historien är bekant, hade ett förfallit men massivt Stenhus på en udde wid Siön, som i gamla tider warit med dubbla Grafwar och Wallar befest, hwarinom åtskilliga Träbyggningar utan minsta ordning woro uppsatte, hwilka med skäl efter hand förstördes.»

I SCHLEGELS förut nämnda bok om Bergkvara finns en utförlig beskrivning på trädgården vid denna tiden. Den är hämtad från JOHAN LINDWALL BENGTSSENS disputation: »Historisk och Physico-Oeconomisk Beskrifning öfver Bergquara Gods i Småland», Åbo 1763, varur må anföras följande:

»If från characteursbygningen förekommer den (trädgården) till utsigten i norr och innehåller 16 särskilda qvarter, hvilka hvarje i qvadrat innehålla 40 alnar; hvar qvarter är med liguster och berberishäckar beprydt, som ock med 12 stycken fruktbärande trän tillika med åtskilliga valnöts- och kastanieträn, som här och där efter bekvämligheten äro nedsatta. Vid ingången på ömse sidor om porten äro 2:ne ritningar af buxbaum och rosenmarin samt åtskilliga andra växter. Midt igenom trädgården är en allée, som ifrån stora characteursbygningen finnes linia recta till utsigten och sträcker sig ända ut åt landsvägen af 12 eller 15 alnars bredd. Alléen är på ömse sidor omgifven med ett rödmåladt staket, hvarvid utvalda vildväxande trän hvar om annat äro planterade såsom bok, afvenbok, lind och rön. Emellan dessa trän fägnas ögonen af allehanda blomster och örter, såsom nejlikor, tulipaner, narcisser, nattviol, peonier, vallmoer, sammetsblommor, tusenskönor, ring- och solblommor. En berseau eller gång liksom ett hvalf af träd förfärdigad finnes här och på östra sidan längsåt trädgården, omkring hvilken späda träd äro således planterade, att de med sina toppar i kors luta tillsammans och förorsaka dem, som däruti spatsera en behaglig svalka. Åt söder äro i trädgårdshörnen 2:ne lusthus af convolvulis, hvilka klänga sig liksom en hummelref på lusthusen och där utgöra växande gröna tak och väggar. Midt uti trädgården äro ock 2:ne brunnar med godt och välsmakeligt vatten. Norr uti trädgården äro 2:ne orangerihus med allehanda rara örter och växter uppfyllda. Sallater och köks-

växter drifvas här hela vintern öfver till dagligt behof. I orangeriet förekommer af träd att i synnerhet nämnas lagerbärs-, citron-, pomerans- och mullbärsträn med myrten, fikon, lavendel samt flere träd och buskar. På ömse sidor af ingången till trädgården finnas 2:ne trädsholar med åtskilliga slags utvalda fruktträd försedda; för öfrigt har af ålder här blifvit planterade såväl vinbärs-, stickelbärsbuskar och körsbärsträd som ock allehanda slags nyttiga och nödiga köksväxter. Bergbackar, stenröse och stora askträn hafva för 20 år tillbaka mest betäckt denna horisontala plats, hvilken dels med eget folk, dels med dalkarlars tillhjälp sedermera blifvit uppodlad och igenom herr generalens friherre Karl von Otters värda omsorg nu är förvandlad till en så präktig trädgård. Söder ifrån gården bakom stora *characteurs* bygningen invid sjön är en parterr eller blomstergård anlagd, med åtskilliga vackra ritningar af buxbaum, ibland hvilka en del ock utmärka herr generalmajorens, godsets idoga uppodlares baron Karl von Otters värda och vidtfräjdade namn tillika med flere ritningar, samt får man här ock se en hop vinrankor planterade vid bygningsmuren med mycket annat rart till största prydnad, nytta och behaglighet.»

Denna beskrivning ger oss en god föreställning om de vackra trädgårdarna vid Bergkvara vid mitten av 1700-talet. Det har ju där funnits mycket blommor och mycket frukt, en vacker lövgång, lusthus och andra behagligheter. Men man hade nog miss-tagit sig på det småländska klimatet, då man planterade valnötsträd i fruktträdgården. Eller var klimatet så mycket bättre då än nu?

Senare (mellan 1833 och 1857) blev trädgården omlagd i engelsk stil. All rätlinighet togs bort och anläggningen gjordes med talrika, alltigenom svängda gångar och täta buskager emellan dem. Av VON OTTERS trädgårdsanläggning finns dock ännu kvar dels den stora uppkörsallén, dels ock den i ovan anförda disputation väl beskrivna lövgången eller berseaun, som den där benämnes. Denna gamla lövgång (fig. 3 och 4) kvarstår i hela sin längd, 110 m. Den kallas ibland »suckarnas allé» och gör säkerligen lätt nog ett dystert, i varje fall ett mycket egenartat intryck med sina knotiga mossbelupna stammar och grenar.

Fig. 3. Bergkvara. Lövgången från söder.

Foto: ASTRID MALMER sept. 1931.

Gången är ganska smal, 2,5 m mellan trädraderna. Vid dess avslutning i norr och i söder vidgas gången de sista fyra meterna, och avståndet här mellan trädraderna är något större, som synes på planen från 1756. I själva slutet av gången i norr äro också träd planterade, men gången öppnar sig där åt väster och leder ut till en vanlig trädgårdsgång. Träden ha ursprungligen stått mycket tätt. Nu finns det på gångens västra sida 49 gamla träd och på den östra 36 träd, som ha mycket oregelbundna avstånd. Det är huvudsakligen lönn (*Acer platanoides*), men också rätt många lindar och rödbokar, några vitbokar och en ask. De ha egendomligt sammanflätade grenar och på många ställen sammanväxningar. Man kan ej se märken efter någon beskärning. Ätminstone ha träden mycket länge fått växa fritt och äro nu imponerande genom sin storlek och höjd. En rödbok mäter i omkrets vid brösthöjd 2,70 m och en lönn 2,25 m. Träden äro omkring 20 m höga. Nuvarande ägaren till Bergkvara, greve PER A. K:SON

Fig. 4. Bergkvara. Interiör från lövgången med blick mot norr.

Foto: ASTRID MALMER sept. 1931.

Posse, och tidigare hans föräldrar ha gjort mycket för att bevara den gamla lövgången, plomberat träden och planterat i luckorna.

Det kan förvåna oss, att i den gamla beskrivningen nämnas så många olika trädslag planterade i uppkörsallén, även den, såsom ovan nämnts, en kvarleva från 1700-talet. Fastän det knappast är troligt, att något träd (utom möjligen en ask) är kvar av den ursprungligaste planteringen, äro ännu träden däri av flera olika slag, en kastanj, en poppel, en alm, några lindar, men mest lönnar och dessutom några stora gamla askar, av vilka den största mäter 4 m i omkrets vid brösthöjd.

Den nuvarande huvudbyggnaden (fig. 5) blev efter en eldsvåda, varigenom den förutvarande förstördes, uppförd år 1794 på samma ställe, där den gamla legat, eller möjligen något nordligare. Framför flyglarna och på den sida av gårdsplanen, som är mitt emot huvudbyggnaden, stå nu 12 st. stora, vackra träd, av dem 6 st. askar (fig. 6), 4 st. lönnar och 2 st. lindar. Det

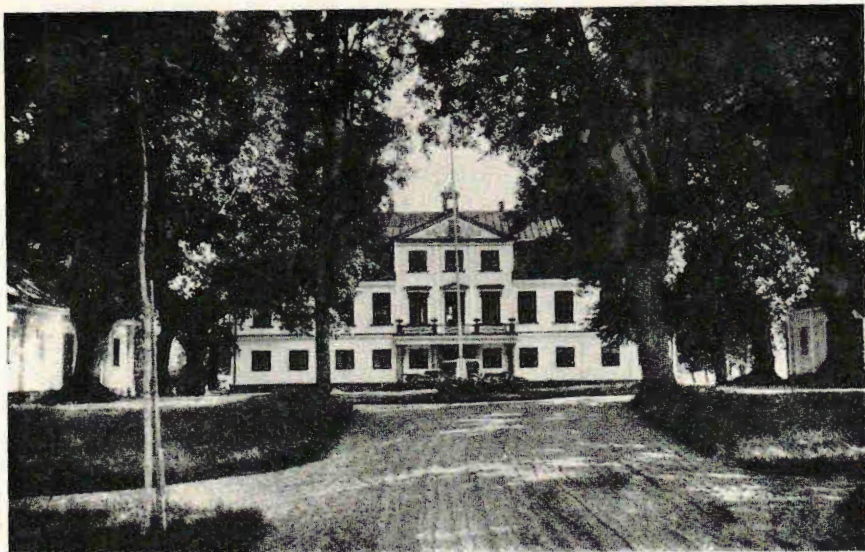

Fig. 5. Bergkvara. Huvudbyggnaden från gårdssidan.

mäktigaste av dessa träd, en ask, mäter 4,70 m i omkrets vid brösthöjd och är nära 25 m högt. Man lägger särskilt märke till de gamla askarnas rotsystem, som invid stammen delvis utvecklat sig ovan jord (jmf. fig. 6).

Centralaxeln genom uppkörsallén fortsättes tvärsigenom huvudbyggnadens undervåning av en rymlig genomgång, vilken leder ut till trädgården på byggnadens södra sida, där man har utsikt över Bergkvara-sjön. Närmast kommer man där till en måttligt stor terrass, begränsad av en spiræa-häck. En liten stentrappa och en rak gång leda därifrån ner till en trädgårdspaviljong, uppförd på en fyrkantig terrass vid sjön. Såväl på norra som på södra sidan av paviljongen i rak linje med huvudbyggnadens genomgång äro dörrar. När dörrarna äro öppna, kan man sålunda från gårdsplanen genom huvudbyggnaden och paviljongen se ut över sjön.

Uppfartsallén blev i början av 1800-talet fortsatt i rak linje genom anläggandet av en allé till Råppe. I fonden på denna

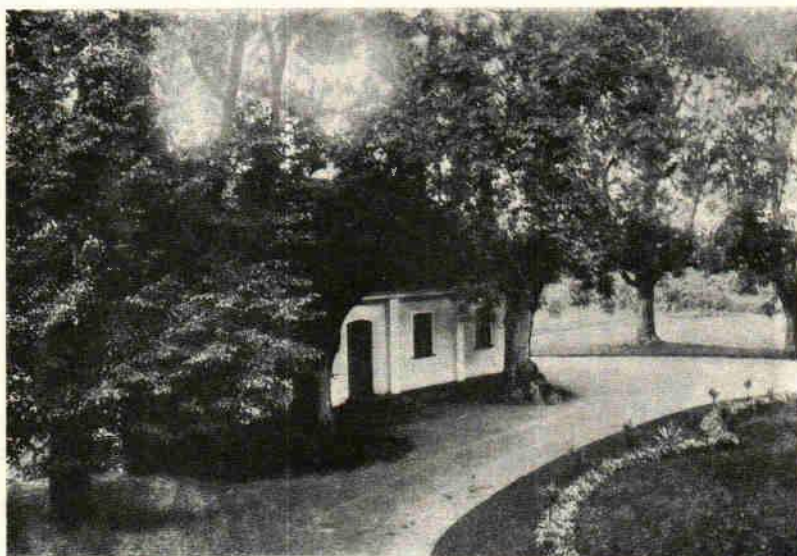

Fig. 6. Bergkvara. Gårdsplanen, väster, med några av de gamla askarna.

Foto: ASTRID MALMER 1931.

1,300 m långa allé ligger skogvaktarebostaden. Vid själva infarten till gården, där allén och dess nyss nämnda fortsättning i riktning mot Råppe utanför trädgårdens norra gräns korsas av landsvägen mellan Växjö och Alvesta, fanns tidigare, såsom framgår av en karta över godset från år 1860, en gråstensmur lagd i stor cirkel och rymligt omfattande vägkorsningen med öppningar för vägarna. Av muren finnes nu endast kvar den halvcirkel, som är närmast gården. Denna mur, som sålunda från trädgårdsområdets gräns bildar en halvcirkelformad fördjupning in mot de gamla vackra järngrindarna vid infarten till gården, gör ett mycket förnämligt intryck, och man kan därav lätt föreställa sig den goda verkan av denna murcirkel, då den ännu var fullständig.

Sitt nuvarande utseende fick trädgården åren 1906—1907, då den omlades av dåvarande ägaren greve K. A. POSSE och hans hustru, grevinnan SIGRID POSSE, född LEJONHUVUD, och ordnades med stora gräsplaner, rosenkvarter, fontäner samt växthus med

klängväxter och små skulpturer. En blomstergång leder rak och vacker genom trädgården i hela dess längd. Över det hela dominera borgruinen, de vackra gamla träden med sin grönska och den säregna mörka lövgången, utgörande en värdig och vacker ram kring ett förnämligt herresäte med gamla anor även ifråga om trädgårdskultur.

II. Kampen.

Helt nära Växjö vid östra stranden av Växjö-sjön ligger en gammal herrgård, Kampen, som numera ej skiljer sig från omgivningen på något mera iögonenfallande sätt. Sitt namn har den fått därav, att skolungdomen från Växjö där i forna tider haft en »lekbana».

Gården bebyggdes under förra hälften av 1700-talet av landskamrer GABRIEL BRANTING. År 1779 blev lagman JOHAN BERGENCREUTZ innehavare av Kampen. Han var mycket intresserad av trädgården och förskönade stället på olika sätt. I »Ny Smålands beskrifning» (tryckt i Växjö 1909) står det, att han »förskönade stället, anlade en vidsträckt trädgård, som uppläts till promenadplats åt stadens invånare, samt lät plantera den vackra allé, som ännu pryder vägen från Kampalund nästan ända upp till Thele-stads by».

I ett minnestal, hållet år 1830 i hushållningssällskapet i Växjö av landshövdingen greve C. S. MÖRNER över lagman BERGENCREUTZ, som dog år 1829, heter det bl. a.: »Wi behöfva icke se oss långt omkring, förr än ögat mötes af det förskönade Kampen, som ifrån en ödemark blifvit förvandladt till ett Elyseiskt fält — ett ställe, der genom betydlig kostnad i samband med odlingsfliten hvarje torfva nu träffas fruktbar, — jag vågar säga, i sitt hela en tjusande Park, ordnad till nöje åt bygdens innevånare, och der vandrare af alla folkklasser, under den blidare årstiden, efter dagens olika mödor, träffas, för att hämta hvila och uppmuntra

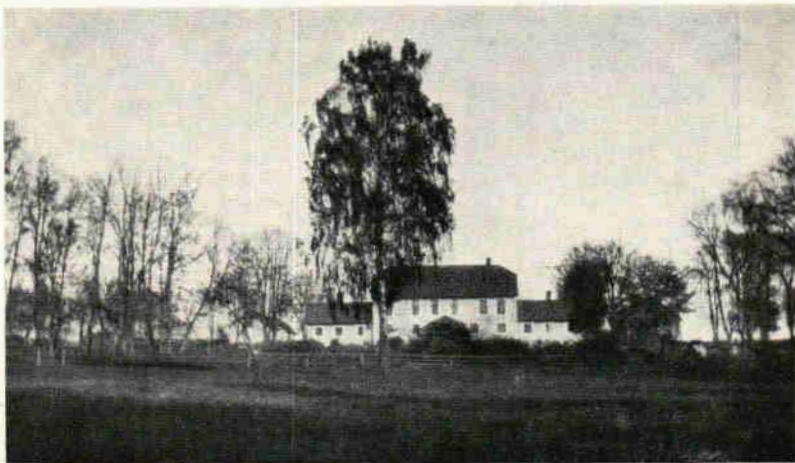

Fig. 7. Kampen från väster. Bakom staketet skymtar terrassen.

sinnet. Mången har blivit ryktbar för långt mindre omtanka, och åt många äro minnesstoder resta för en vida mindre förtjänst. — Jag frågar Eder, mina Herrar, om icke vår saknade vän war en av dem, som först ledde hågen, att allwarligt förädla Wexiö Stads och kringliggande traktors ljungbeväxta jordsträckor, som uppmuntrade till Trädgårdsskötseln och ifrade för allmän-nare Skogshushållning. Jag frågar, om icke det war han, som nitiskt fästade Landtbrukarens uppmärksamhet derwid, att med det nyttiga förena smak wid nya anläggningar, ty han wiste, huru den bildades känsla höjdes till förtjusning wid äfven en af människohand förskönad natur.»

I dessa uttryck känna vi igen den tidens uppfattning av trädgårdskonsten som naturförsköningskonst, omfattande ej endast själva trädgården utan hela egendomen och landskapet.

Det är nu inte mycket kvar av den en gång så värderade trädgården. Lagman BERGENCREUTZ' son, som efter fadern innehade egendomen, dog år 1832, och efter den tiden bytte den ägare många gånger, och trädgården råkade snart i förfall. Några vackra gamla kastanjer stå ännu på gårdsplanen framför flyg-

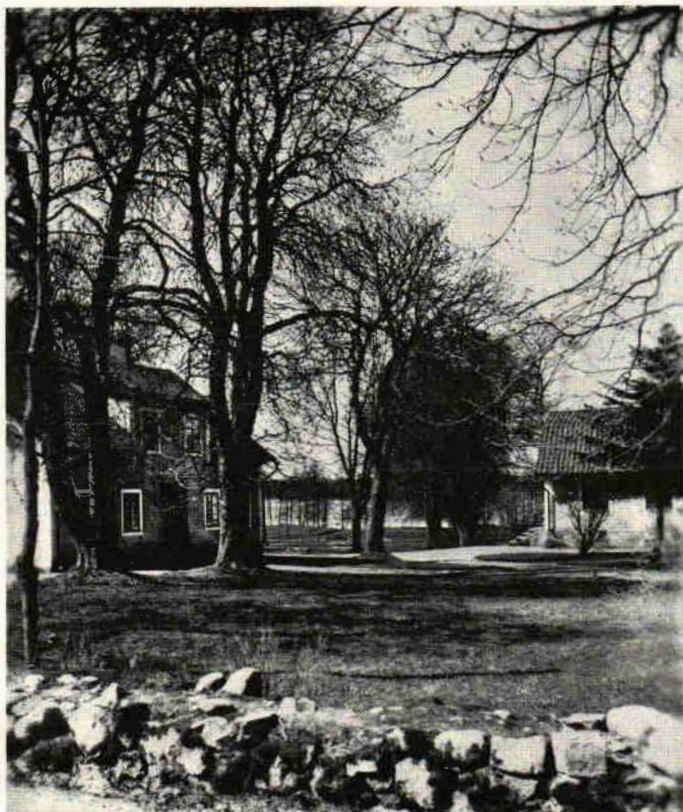

Fig. 8. Kampen. Kastanjer på gårdsplanen framför flygelbyggnaden.
Inblick i södra allén.

larna (fig. 8). Åt trädgårdssidan finns utefter hela huvudbyggnaden en liten terrass (jmf. fig. 7), omkring 55 m lång och 19 m bred. Denna terrass är kantad med en häck av syren och spiræa. Stödmuren är lagd av s. k. parmsten (kluvna, ohuggna flata gråstenar) 0,6 m hög. Det är möjligt, att denna terrass är lika gammal som byggnaden, alltså från första hälften av 1700-talet. En liten trappa leder från terrassen ner till det, som en gång varit trädgård, nu huvudsakligen brukat som åker.

Från sidorna av denna terrass föra två vackra lindalléer (jmf. fig. 9 och 10) ned emot sjön, ej vinkelrätt emot byggnaden,

Fig. 9. Kampen. Norra allén från nordväst.

Fig. 10. Kampen. Norra allén.

Fig. 11. Kampen. Engelska parken med en av grottorna.

utan bildande trubbig vinkel med byggnadens trädgårdsfasad och på det sättet omslutande ett ganska stort område. De äro, den sydliga ungefär 145 m lång och den nordliga 180 m, och avståndet mellan dem vid sjön är 160 m. Alléerna äro smala, 3,3 m mellan trädraderna. Träden stå i raderna ganska tätt, flera av dem på endast 1 m avstånd, andra på 1,5 eller 2 m avstånd. Dock finnas här och där luckor efter träd, som stormen fällt. Den nordliga allén, som är den vackraste och bäst bevarade, har inalles omkring 40 träd i varje rad. Det är huvudsakligen lind, men det finns också där två ekar, en bok och en kastanj. Den största eken mäter 2,65 m i omkrets vid brösthöjd och den största lindan 2,20 m. Träden äro omkring 16 m höga. Den sydliga allén är mindre väl bevarad, många träd ha fällts av stormen; särskilt den svåra stormen den 8—9 juli sommaren 1931 for illa fram med den. I denna allé finnas förutom lindar även många lönnar. En av lönnarna med särskilt grov stam mäter 3,10 m i omkrets vid brösthöjd.

Den del av trädgården, som är närmast sjön, har varit anlagd i engelsk parkstil. Ehuru det hela är övervuxet av gräs och mossor, kan man ännu se de svängda gångarna. Flera s. k. grot-

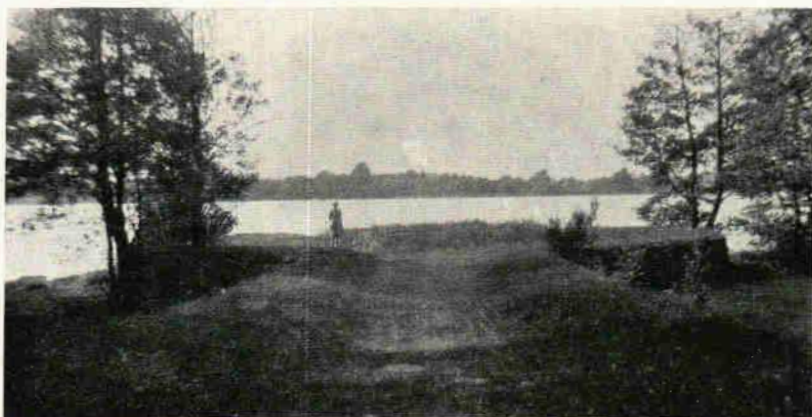

Fig. 12. Kampen. Sjöterrassen med utsikt över Växjösjön.

tor (jmf. fig. 11) ha funnits där, och man ser ännu tydligt gräs-bänkar och vallar till 5 st. sådana. De ha varit ganska stora. En av dem, som är kvadratisk, har sidan 9 m, en annan rund är 10 m i genomsärning, en tredje rektangulär är 12 m lång. Träden i parken äro av många olika slag, kastanj, björk, al, rönn. Området för denna park, smalare vid den södra sidan än vid den norra, utjämnade därigenom trädgården, så att det mera öppna partiet blev likformigt.

I »Smålands beskrifning» läses ytterligare: »Å ett i Vexjö-sjön utbyggdt utsprång strax nedanför den forna vackra parken vid Kampen är till minne af lagman BERGENCREUTZ upprest en väldig pelare af trä. Å denna har fordom funnits en inskription, hvilken dock numera är nästan utplånad.» En terrasserad gång i mittperspektivet från huvudbyggnaden ned mot sjön leder fram till detta »utsprång» (jmf. fig. 12). Det är en cirkelrund terrass (fig. 13), 19 m i diameter och 1,10 m över den omgivande marken. Två små trappor leda ner till Växjö-sjöns vatten. Minnespelaren är sedan flera år borta.

De snår av al och vide, som nu växa rätt höga runt om denna gång, ha säkerligen ej funnits där på BERGENCREUTZ' tid, utan sjön har nog gått ända fram till vallen utanför den engelska

Fig. 13. Kampen. Vinterbild av sjöterrassen från sjösidan.

parken. Då ha också denna gång och utsprånget varit fristående och framträtt mera distinkt.

Denna terrass vid stranden och de ännu så vackra alléerna bära vittne om, vad som en gång funnits där av förnämlig trädgårdskultur. De kvarstående resterna därav, om också blandade med till betesmark och åkerjord använda områden, giva ännu intryck av platsens forna skönhet.

Den vackra allé, som lagman BERGENCREUTZ planterade vid vägen till sitt »Sans Souci» är emellertid försvunnen. De sista lönnarna vid vägen fälldes våren 1930, väl till båtad för biltrafiken men icke för platsens skönhet. Numera tillhör Kampen S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, och säkerligen har sjukhusdirektionen förståelse för de kulturvärden, som finnas i denna gamla trädgårdsanläggning.

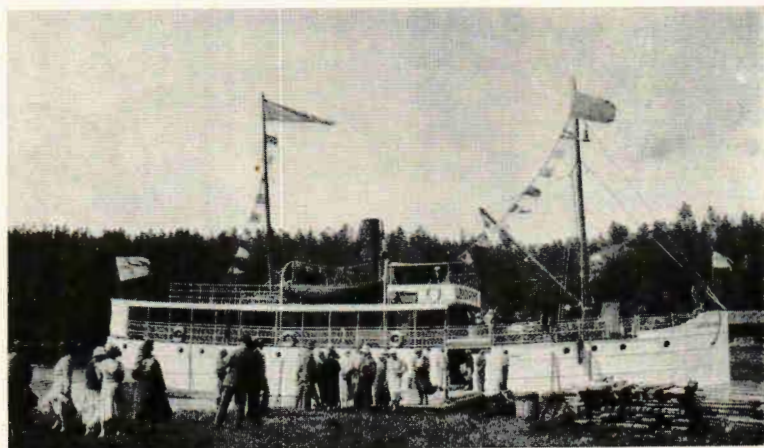

Fig. 1. Exkursionsångaren »Linköping» vid Stegeborgs brygga.

Foto: EMIL KIHLESTRÖM 4 juli 1932.

FRÅN LINKÖPING RUNT VIKBOLANDET TILL NORRKÖPING.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD
13:DE SOMMAREXKURSION.

AV NILS SYLVÉN.

Då tanken på en dendrologexkursion per ångbåt genom Östergötland man och man emellan diskuterades, möttes den från första början av livligt intresse. Det slutligt utformade exkursionsprogrammet med besök vid bl. a. Vreta Kloster, Grensholm, Stegeborg, Eknöns naturpark och Ållonö bjöd också såväl parkvänner som dendrologer på ett så rikt och omväxlande program, att anslutningen till exkursionen blev storartad. Vid anmälningstidens utgång hade ej mindre än ett 80-tal exkursionsdeltagare anmält sig.

Söndagen den 3 juli ägde samling rum i Linköping. Redan kvällen förut var den av exkursionsledningen för trenne dygn förhyrda ångaren »Linköping» redo att mottaga de tidigast anlända färddeltagarna. Kl. 10 på söndagsförmiddagen var allt klart för start, och längs Stångåns vildroskransade stränder gick nu färden ut mot Roxen med Vreta kloster som närmaste mål. Nedanför Bergs slussar lade ångbåten till och exkursionsdeltagarna fingo härifrån till fots vandra vägen fram till det minnesrika klostret.

Fig. 2. Vid Vreta kloster. Doktor ERIK LUNDBERG berättar om de gamla klosteranläggningarna.

Foto: CARL T. LUNDBERG 3 juli 1932.

Vreta kloster.

Av det gamla cistercienserklostret, varav Vreta kloster har sitt namn, finnas numera förutom den märkliga klosterkyrkan endast de under senare år framgrävda murresterna kvar. De flerstädes till

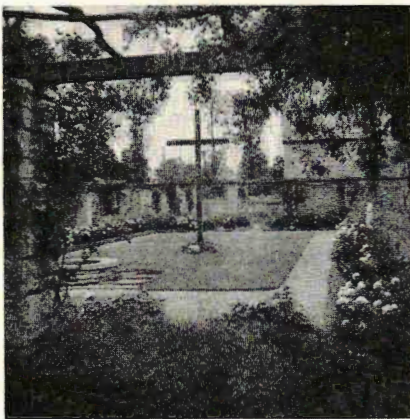

Fig. 3. Den gamla klostergården vid Vreta kloster.

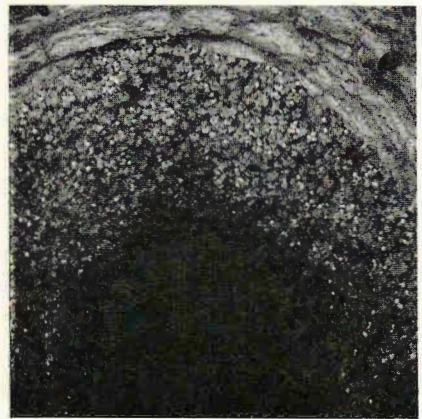

Fig. 4. *Linaria Cymbalaria* i klosterbrunnen vid Vreta kloster.

Foto: SVEN A. HERMELIN 3 juli 1932.

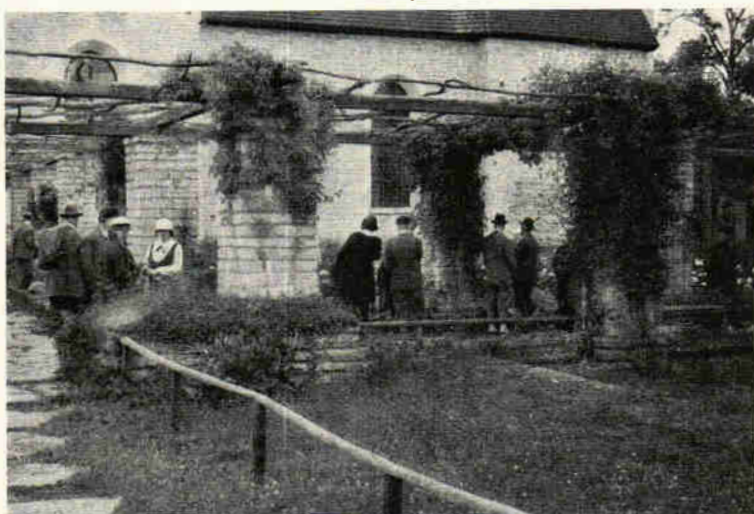

Fig. 5. Vreta kloster. Från korsgången vid klostergården.

Foto: PERCY H:SON TAMM 3 juli 1932.

Fig. 6. Vreta kloster. »Köket.»

Foto: PERCY H:SON TAMM 3 juli 1932.

över manshöjd nående murruinerna (jmf. fig. 3, 5 och 6) ha omsorgsfullt konserverats och upptill klätts med torv med i denna inplanterade och självsådda örter och gräs. Av inplanterade eller insådda arter märkas främst *Sedum spurium* samt *Linaria pallida* och *Cymbalaria*, särskilt den sistnämnda ett utmärkt skydd mot mindre önskvärda invandrarogräs sådana som *maskros* m. fl. De självsådda, vilda arterna ha under de senaste åren fått allt säkrare fotfäste i murtorven och bilda nu fläckvis ett vackert och färgrikt inslag; bland de mera i ögonen fallande vildarterna märkas främst brudmilla (*Filipendula hexapetala*), back-klöver (*Trifolium montanum*), röd-klöver (*T. pratense*), getvåppling (*Anthyllis Vulneraria*), käringgigel (*Lotus corniculatus*), kråkvicker (*Vicia Cracca*) samt den i vårt land relat. sällsynta färgmadran (*Asperula tinctoria*). Den gamla klostergården (fig. 3) — omedelbart norr om klosterkyrkan — och den runt denna löpande korsgången (fig. 5) intressera oss särskilt. Den förra utgöres efter den senaste restaureringen av en gräsbesädd rektangel med ett mitt på rest träkors och den gamla klosterbrunnen i ena hörnet; gräsrektangeln omgives runt om av grusgångar och utanför dessa perennlister med diverse gamla klosterblomster: krolliljor (*Lilium Martagon*), pioner, aklejur, riddarsporrar, och svärds-liljor, samtliga i olika färger, samt vita liljor (*Lilium candidum*) och brandliljor (*L. bulbiferum*) med lavendel-häck ytterst mot gången. Klosterbrunnen befinnes invändigt långt ned klädd med en tät och vacker, blomrik matta av självsådd *Linaria Cymbalaria* (fig. 4). Korsgången är utformad som pergola med inplanterade slinger- och klätterväxter: *Lonicera Caprifolium*, *Periclymenum* och *flava*, vildvin, murgröna, klätterrosor, vildrosor, hundrova och *Clematis*. Mellan pelarna i korsgångens yttre pelarrad ha *Rosa eglanteria bicolor*, primulor och krasse blivit insatta.

Vid besöket vid Vreta kloster blir doktor ERIK LUNDBERG vår utomordentlige ciceron. Innan vi gå inom klostermurarna, samlas vi kring honom och åhöra hans intresseväckande skildring av de gamla klosteranläggningarna och de senaste årens omfattande utgrävningar och restaureringsarbeten. En hastig rundtur genom den under SIGURD CURMANS ledning 1915—1917 mästerligt och pietetsfullt restaurerade och konserverade klosterkyrkan blir avslutningen på det intressanta Vreta kloster-besöket.

Fig. 7. *Pinus contorta* vid Grensholm.

Foto: M. KROOK 3 juli 1932.

Grensholm.

I strålände sol går ångbåtsfärden från Bergs slussar över Roxen mot Grensholm. Vi passera förbi Stjärnorp, vars stolta gamla slottsruin vackert avtecknar sig mot den klarblå sommarhimlen. Under färden över Roxen avätes lunch ombord, och på utsatt tid, 2,15 e. m., angöra vi bryggan vid Grensholm.

Efter landstigningen omhändertagas vi av Grensholms ägare, friherre JOHAN MANNERHEIM, och hans älskvärda friherrinna, vilka som deltagare i exkursionen mött upp redan vid Vreta kloster. Efter

olika dominerande intressen dela vi nu upp oss i tvenne grupper, en mera rent dendrologiskt och skogsintresserad och en mera hortikulturellt betonad. Den förra anförtror sig i friherre MANNERHEIMS, den senare i friherrinnans speciella vård. För dendrologgruppen stå bilar och hästskjutsar till förfogande, och färden ställes nu omedelbart till skogs. Gruppen n:r 2 beger sig till fots upp mot slottet och dess storartade parkanläggningar.

Dendrologiskt sett har Grensholm verkliga sevärdheter att bjuda på. Friherre MANNERHEIM har här under årens lopp hopbragt en samling såväl teoretiskt intressanta som praktiskt värdefulla provenienser av olika barrträd främst av *douglasgran* och olika *lärk*-arter, samtliga utplanterade bestandsvis i skogsmarken. Även arter av släktena *Abies* och *Pinus* äro här talrikt representerade. Tyvärr är tiden allt för knapp för att vi skola hinna att ingå i några detaljer. Vi få nöja oss med att se och konstatera skiljaktigheter i tillväxtstyrka och utvecklingstyp hos olika provenienser av *blå douglasgran*, *Larix dahurica* och *L. kurilensis*, *Pinus Murrayana* och *P. contorta* m. fl. Särskilt den sistnämnda arten väcker i sin mest växtliga form vår odelade beundran. 7-åriga plantor ha nått en höjd av över 4 m, och det sista årsskottets längd uppgår på den växtligaste plantan till ej mindre än 135 cm (fig 7). Av *Abies*-arter förekomma ungbestånd av *A. alba*, *A. Nordmanniana*, *A. grandis*, *A. nobilis*, *A. sibirica*, *A. concolor* m. fl. De äldsta och vackraste bestånden hinna vi ej bese, men de vackra *nobilis*-exemplar, vi passera, göra det klart för oss, att både mark och exposition här äro de bästa tänkbara för även relativt ömtåliga *Abies*-arters trevnad. En något äldre *silvergrans*-dunge nära slottsparken framvisar ett blandbestånd av flera olika arter. För några år sedan voro de flesta silvergranarna här så svårt angripna av bladlöss, att beståndets öde rent av syntes beseglat. Glädjande nog har bladlusangreppet under de senaste åren — efter de mest angripna individens borttagande — gått så starkt tillbaka, att någon fara för de kvarlevande trädens utgående numera synes utesluten.

Efter avslutad skogsfärd samlas exkursionsdeltagarna från båda grupperna kring de härliga förfriskningar, som framdukats utanför slottet. Vår färdledare, friherre SVEN HERMELIN, redogör härvid för den under hans ledning nyligen slutförda omläggningen av slottsparken. Innan vi slutligen taga denna i närmare skärskådande, frambär vår ordförande vårt djupt kända tack till vårt utomordent-

Fig. 8. Exkursionsdeltagarna samlade utanför slottet vid Grensholm.

Foto: CARL T. LUNDBERG 3 juli 1932.

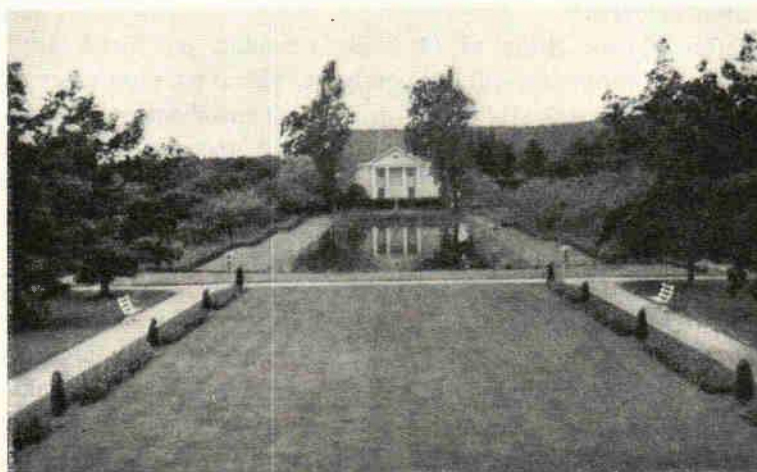

Fig. 9. Grensholm. Längsaxeln i de nya parkanläggningarna med gräsplan och spegeldamm samt dekorativt omskapad magasinbyggnad i fonden.

Foto: SVEN A. HERMELIN 3 juli 1932.

liga värdfolk och besegla vi detta med ett rungande, fyrfaldigt hurra. Under slottsherrens och friherre HERMELINS ledning bese vi så nyanläggningarna i parken, och röna dessa vårt samstämmiga gillande. Längsaxeln genom parken är utformad som en av låga rosenrabatter (Rödhätte) kantad gräsplan och en i denna infälld spegeldamm (pl. 1) med en dekorativt omskapad magasinsbyggnad som fondavslutning (fig. 9). I dammen ha näckrosor inplanterats och längs kanterna möta flera av våra mest paranta vilda sumpmarksväxter upp: kalmus (*Acorus Calamus*), kärrsvalting (*Alisma Plantago-aquatica*), blomsävja (*Butomus umbellatus*), missne (*Calla palustris*), blåstarr (*Carex gracilis*), svärdsilja (*Iris pseudacorus*), kärrfräne (*Nasturtium palustre*), kråkmura (*Potentilla palustris*), sjösola (*Ranunculus Lingua*), vattensola (*R. sceleratus*), dunkolv (*Typha angustifolia*) m. fl. På sidorna om dammen har *Iris sibirica* inplanterats i längsrabatter, en på varje sida. Magasinsbyggnaden i fonden flankeras av tvenne välformade exemplar av *Populus berolinensis*. I Rödhätte-rabatterna i kanterna av gräsplanen ha låga exemplar av *Thuja occidentalis Columna* med jämna mellanrum blivit insatta. Utanför Rödhätte-rabatterna äro långsgångar upptagna och på andra sidan om dessa möta vackra, radplanterade rödekar (*Quercus rubra*), nu i ca 20-årsåldern.

Utefter slottet finna vi åt trädgårdssidan en förnämlig provkarta på våra vackraste odlade perenner, väl avpassade efter vegetationsperiodens olika årstider; av de mest framträdande förtjäna här främst att nämnas *Astilbe*-former, *Betonica grandiflora*, *Campanula glomerata*, *Chrysanthemum Leucanthemum*, *Delphinium*-former, *Eryngium*- och *Euphorbia*-arter, *Helenium*-former, *Iris*-arter *Lupinus polyphyllus* i olika färgformer, *Lychnis chalconica*, *Orobis vernus*, *Pæonia*-former, *Phlox hybrida* i olika färgformer, *Potentilla hybrida*, *Primula denticulata*, *Saxifraga cordifolia*, *Trollius*, *Veronica*-arter m. fl. — Gårdsplanen — området mellan slottet och slottskyrkan (fig. 10 och 11) — inrymmer fyra buxbom-kantade gräskvarter, i hörnen planterade med ovanligt vackra pyramiderna. Åt ena sidan står här en imponerande ask med vacker, i dagen gående »rotkrona». På en av flygelbyggnaderna lägga vi märke till yppig och rikblommande *Polygonum Baldschuanicum*.

Åt sjösidan i SV. vidtager en naturlig skogspark av osedvanligt förnämlig art. Jättehöga granar utgöra här karaktärsträdet. I

Fig. 10. Grensholm. Slottet från gårdssidan.

Foto: GUNNAR BÖHM 3 juli 1932.

Fig. 11. Grensholm. Slottskyrkan från slottstrappan.

Foto: M. KROOK 3 juli 1932.

Fig. 12. Från livet ombord under kanalfärden mot Söderköping.
Sekreteraren berättar om Grensholms barrträd.

Foto: GUNNAR BÖHM 3 juli 1932.

utkanterna av naturparken öppna sig flerstädes underbart vackra utsikter över Roxen med Linköping och östgötaslätten i bakgrunden. I luckor i granbeståndet har friherre MANNERHEIM gjort intressanta försök med inplantering av en hel del ömtåligare utländska barrträdarter; av särskilt dendrologiskt intresse äro härvid framför andra arter sådana som *Abies Faxoniana*, *Cunninghamia lanceolata* och *Picea Koyamai*. En serie ur frö uppdagna o r m g r a n a r tilldraga sig här också vår speciella uppmärksamhet.

Grensholm—Söderköping.

Strax efter 4 e. m., den för avgångstiden från Grensholm utsatta tiden, äro vi samtliga åter ombord för fortsatt båtfärd över Roxen och kanalvägen fram till Söderköping, slutpunkten för första dagens exkursion. Under färden över Roxen intaga vi vårt eftermiddagskaffe och njuta av den vackra utsikten över sjö och land. Då vi närma oss sjöns utlopp vid Norsholm, passera vi den udde, där Linköpings-biskoparnas fasta borg Munkeboda reste sig under medeltiden. Vid Norsholm komma vi in i kanalen, som nu hela vägen

Fig. 13. Parti från kanalen Söderköping—Mem; i bakgrunden
det branta Ramunderhäll.

Foto: A. WOLLERT 4 juli 1932.

fram mot Söderköping nära följer S. om en i öster—väster här fort-
löpande, i landskapet starkt markerad förkastningslinje. Ovanför
förkastningsbranterna och ned i dessa förhärskar barrskogen, nederst
i branterna och nedanför dessa taga lövträden vid, och vegetationen
blir flerstädes typiskt lövängsartad. Av ädla lövträd äro här ek
och alm de mest framträdande, av de icke ädla al och björk.
I ängsvegetationen mellan lövträden bilda nyponbuskar ett
vackert och just nu färgrikt inslag; en rent vitblommig typ syntes
härvid dominera över stora områden.

För att ej tiden skall bliva allt för lång, då ångbåtsfärden Grens-
holmen—Söderköping med nödvändighet tager dryga 4 timmar i an-
språk, ha föredrag ombord inlagts på eftermiddagsprogrammet. I
anslutning till vad resenärerna själva kunna iakttaga från ångbåten
redogör doktor ERIK LUNDBERG för de för Östergötland utmärkande
landskapstyperna, en högtintressant redogörelse som också av audi-
toriet mottages med livligt bifall. Som ett mera improviserat num-
mer två på föredragslistan följde därefter ett av föreningens sekre-
terare lämnat meddelande om friherre MANNERHEIMS kulturförsök

Fig. 14. Mem. Slottet från parksidan.

Foto: M. KROOK 4 juli 1932.

med främmande barrträd vid Grensholm, meddelandet närmast avsett att i någon mån illustrera vad vi på grund av den starkt begränsade tiden med nödvändighet gått miste om vid vårt besök vid Grensholm.

Vid Carlsborgs slussar ovanför Söderköping möta bilar och buss för skyndsammare befordran till den på stadshotellet i S. kl. 9 väntande gemensamma supén, som å programenlig tid avåts med god aptit och under bästa stämning.

Söderköping—Mem.

Måndagen den 4 juli blev i alla avseenden en solskensdag av första ordningen. Redan en timme före frukostdags äro flera av exkursionsdeltagarna i farten. Söderköpings stolta stadskog, det dominerande och branta Ramunderhäll, beläget omedelbart norr om kanalen, måste ju bjuda på en storslagen utsikt, och många äro också de, vilka i tidig morgonstund försöka sig på en bergbestigning. De, som ej förtrötts, innan de nå de vackraste utsiktspunkterna, få också storartad lön för sin möda. De vackra och vidsträckta utsikterna äro i den klara morgonluften vackrare och vidare än någonsin. — Kl. 8 är frukosten serverad å Stadshotellet, och kl. 9 äro

Fig. 15. Grupp av exkursionsdeltagare på en av utsiktspunkterna vid Mem.

Foto: CARL T. LUNDBERG 4 juli 1932.

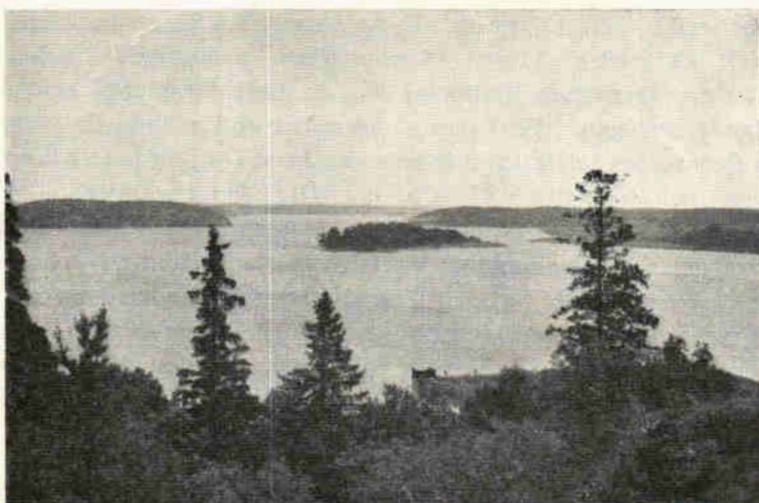

Fig. 16. Utsikten över Slätbaken från Mem.

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

samtliga exkursionsdeltagare åter ombord å »Linköping», som nu på utsatt tid ångar vidare österut med Mem som närmaste mål.

Kl. 10 ha vi efter ytterligare en halv mils kanalfärd nått fram till Slätbaken och lägga här till vid kajen nedanför Mem. Vi välkomnas vid landstigningen av lektor NORMAN, ägaren till Mem och vår med dess historia i detalj förtrogne ciceron under vårt besök därstädes. Med godsherren i spetsen vandra vi upp till det i dominerande läge på en höjd ovanför Slätbaken vackert belägna gamla herresätet (fig. 14). Den vidsträckta skogsparken åt sjösidan är rik på utsiktspunkter, och vi försumma ej att från den högsta punkten — en med tall och ljun g sparsamt beväxt urbergshällmark (fig. 15) — beundra den underbart vackra utsikten över Slätbaken (fig. 16). Nedanför urbergsplatån blir skogsbeståndet alltmera lövblandat och övergår närmast slottet i ekbackemark med ek, ask, lönn, oxel, sötkörs, masurbjörk, asp och rönn och insprängda bland dess gran och tall samt med måbär, nypon och enbuskar i underbeståndet. En av de mäktigaste ekarna — 3,76 m i stamomkrets vid bröst höjd — har fått namnet JACOB BAGGES ek och uppgives stamma från slutet av 1500-talet. Där lövskogsmyllan är som djupast, blir markvegetationen fläckvis verkligt yppigt utvecklad; skogsklöver (*Trifolium medium*), vild rödklöver (*T. pratense*), smörsola (*Ranunculus acris*), kirskvaller (*Aegopodium podagraria*) och ängsskärd a (*Serratula tinctoria*) äro de mest färgstarka och i ögonen fallande inslagen. På gammal herrgårdskultur tyda de i örtmattan här flerstädes talrikt inblandade brandliljorna (*Lilium bulbiferum*) och borstnejlikorna (*Dianthus barbatus*). — Framme vid slottet beundra vi de mäktiga källarmurarna, som oförtydligt vittna om den ursprungliga slottsbyggnadens soliditet och ansenliga ålder, och lyssna begärligt till slottsherrens humoristiska berättelser om livet å Mem under JACOB BAGGES, SIGISMUNDS och CARL IX:s dagar. Å slottets södervägg har vin planterats som spaljér och nått en anmärkningsvärt yppig utveckling. Området närmast söder om slottet upptages av en vidsträckt fruktträdgård.

Stegeborg.

Till kl. 10,30 är avfärden från Mem utsatt på programmet, och i laga tid ger också vår exkursionsångare vederbörlig avgångssignal.

Fig. 17. Kammarherre WERNSTEDT berättar om Vikbolandet.

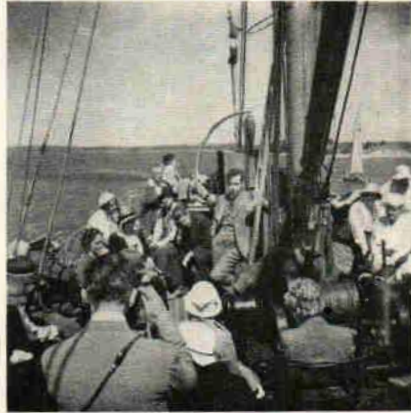

Fig. 18. Amanuensen CNATTINGIUS talar om Stegeborg.

Foto: SVEN A. HERMELIN 4 juli 1932.

I sakta medvind fara vi fram över Slätbakens svagt krusade, solbelysta vatten. Det är en timmes härlig sjöfärd vi nu ha framför oss, innan vi nå Stegeborg, nästa punkten på exkursionsprogrammet. Olika utsikter avlösa varandra, och då vi börjat bliva mera förtrogna med landskapets växlingar, få vi av kammarherre HJALMAR WERNSTEDT en livfull skildring av Vikbolandet, dess naturförhållanden och kulturhistoria. Amanuensen BENGT CNATTINGIUS lämnar därefter en intressant redogörelse för Stegeborg och dess öden genom tiderna. Då vi kl. 11,30 förväntningsfulla anlöpa Stegeborgs brygga, äro vi sålunda väl rustade för besöket därstädes. Den mäktiga slottsruinen, som länge varit synlig från ångbåten (jmf. fig. 19), har helt fångat vårt intresse.

Vid landstigningen å bryggan välkomnas vi av ägaren av Stegeborg, fru INA WIJK. Färden ställes först till ruinen, som grundligt beses både innan och utan. Det stolta gamla slottstornet reser sig i imponerande höjd över de närmaste nerrasade murarna, vilka i likhet med de upp till 6 m höga ruinerna efter den en gång mäktiga borgens sidomurar nu äro mer eller mindre rikt överväxta av en anmärkningsvärt artrik ruinflora (jmf. fig. 21). En rik och tät träd- och buskvegetation ha här och där fullständigt växt över muresterna. Ask, rönn och sälg samt körsbär äro härvid de mera högväxta trädarterna; buskarna representeras av:

Fig. 19. Stegeborgs slottsruin från sjösidan.

Foto: EMIL KIHLESTRÖM 4 juli 1932.

berberis (<i>Berberis vulgaris</i>)	svarta vinbär (<i>R. nigrum</i>)
hagtorn (<i>Crataegus</i>)	nyponrosor (<i>Rosa</i> -arter)
en (<i>Juniperus communis</i>)	hallon (<i>Rubus idæus</i>)
bentry (<i>Lonicera Xylosteum</i>)	läkekvesa (<i>Solanum Dulcamara</i>)
slån (<i>Prunus spinosa</i>)	snöbär (<i>Symphoricarpos albus</i>)
vägtorn (<i>Rhamnus cathartica</i>)	olvon (<i>Viburnum Opulus</i>)
måbär (<i>Ribes alpinum</i>)	<i>Viburnum Lantana</i>
krusbär (<i>Ribes Grossularia</i>)	

I örtvegetationen närmast slottsruinen ingå alltjämt en del kulturelement, minnen från forna trädgårdsanläggningar, så exempelvis akleja och körvel samt den i vårt land numera allt sällsyntare pappel-arten *Lavatera thuringiaca*. Det är en verkligt artrik ört-gräsvegetation, som här ingår i markfloran; en i hast uppgjord förteckning på de i densamma ingående arterna gav ej mindre än 64 olika örter och 11 gräs, bland dem dock knappast några egentliga sällsyntheter. Förtjänta av särskilt omnämnande äro måhända

lökskälle (<i>Alliaria officinalis</i>)	duv näva (<i>Geranium columbinum</i>)
trift (<i>Armeria elongata</i>)	mjuk näva (<i>G. molle</i>)
sparris (<i>Asparagus officinalis</i>)	skugg näva (<i>G. pyrenaicum</i>)
snärjmåra (<i>Galium Aparine</i>)	stinksyska (<i>Stachys silvatica</i>)

Fig. 20. Stegeborg från landsidan.

Foto: CARL T. LUNDBERG 4 juli 1932.

Fig. 21. Stegeborg. Interiör från slottsruinen.

Foto: M. KROOK 4 juli 1932.

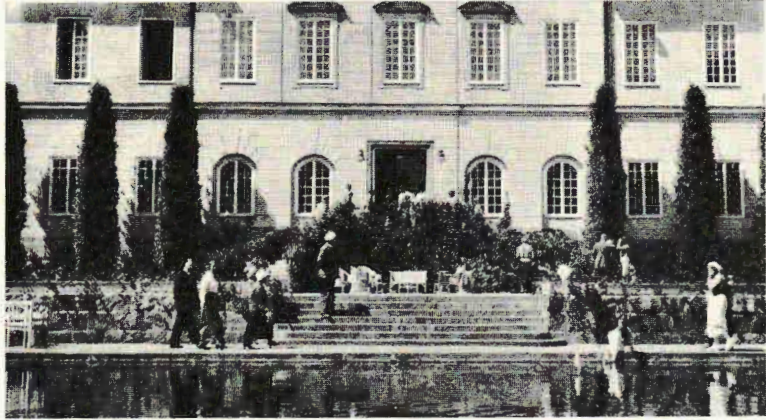

Fig. 22. Från det nutida Stegeborg.

Foto: EMIL KIHLSSTRÖM 4 juli 1932.

jordklöver (*Trifolium pro-* vårvändla (*Valerianella Oli-*
cumbens) *toria*)

knylhavre (*Arrhenatherum* berggröe (*Poa compressa*)
elatius)

Från ruinen går färden till fots och pr bil till Stegeborgs gods (pl. 2; fig. 22), där fru Wijk inbjuder oss samtliga på de härligaste förfriskningar. Den c. 1½ km långa promenaden i solgasset har gjort dessa i hög grad efterlängtrade, och saft- och vattenglas liksom även te- och kaffekoppar tömmas med största begärlighet. De under läckerheter av olika slag dignande borden prydas av de vackraste blomster i förtjusande färgsammansättningar, allt vildblommor, direkt inplockade från skog och äng. Jätteskålar med blommande vintergröna (*Pyrola rotundifolia*) taga måhända priset; vilda prästkragar i samkomponering med blomrik blodnäva (*Geranium sanguineum*) äro framför andra farliga medtävlare.

Sedan törst och hunger stillats, sprida sig exkursionsdeltagarna i slottsgemaken, beundrande alla dess förnämliga sevärdheter. För dendrologer och parkvårdare ha även de yttre anläggningarna mycket att bjuda. Redan den första anblicken av den 1806 uppförda ståtliga slottsbyggnaden hade verkat imponerande (pl. 2). Då infartsvägen

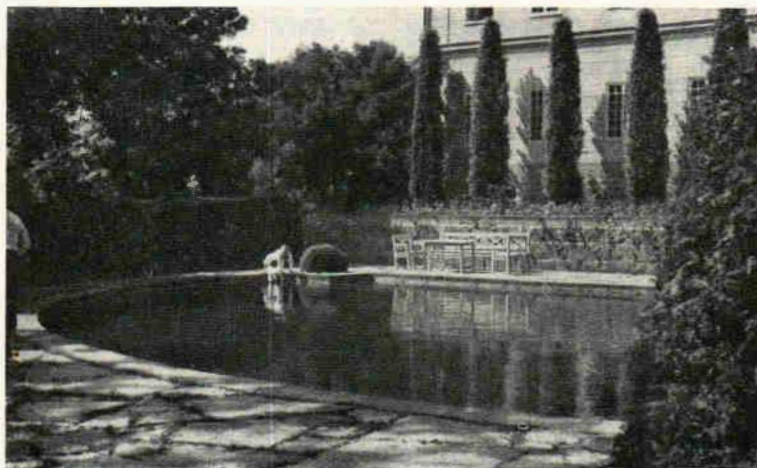

Fig. 23. Spegeldammen vid Stegeborgs slott.

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

Fig. 24. Slottsfrun, kammarherre WERNSTEDT och greve ADAM LEWENHAUPT på Stegeborgs slottstrappa.

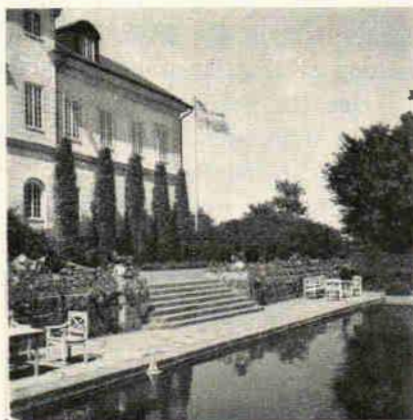

Fig. 25. Parti från Stegeborgs slott.

Foto: SVEN A. HERMELIN 4 juli 1932.

Fig. 26. Kapten HAMMARLUND å »Linköpings» kommandobrygga.

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

svänger in mot slottet, förlöper den först genom en lång allé av tät, lågklippt *Thuja* för att sedan runda den framför slottet befintliga spegeldammen (fig. 23). Framför det i lummig grönska inbäddade slottet ha 10 stycken ovanligt välformade pyramidpopplar planterats (fig. 22, 23, 25), i otadlig symmetri 5 st. på vardera sidan om den ståtliga trappuppgången.

Den för besöket i Stegeborg anslagna tiden har flugit hän fortare än man anat, och stunden för uppbrottet är obevekligen inne. Innan vi återvända till båten, samlas vi nedanför slottstrappan, där vår ordförande i ett av gammal personlig vänskap och beundran buret anförande ger uttryck för allas vår samfälliga tacksamhet för all den storartade gästfrihet vi i dag fått röna av Stegeborgs charmant slottsfru, för vilken vi höja ett kraftigt fyrfaldigt leve.

Ekön.

På programenlig tid ångar »Linköping» vidare österut. Vi ha en timmes sjöfärd, innan vi närmast landstiga, denna gång på Eknön för beseende av dess dendrologiskt rika naturpark. Då det nu är lunchdags, 1,30 e. m., har denna timme anslagits till lunchätning ombord. Sjöluften suger tydligen, ty aptiten är — trots de rikligt inmundigade Stegeborgs-förfriskningarna — god och stämningen om möjligt ännu bättre. — Kl. 2,30 angöra vi Eknöns brygga vid Etter-

Fig. 27. Glada lunchätare ombord å »Linköping».

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

sundet, där Eknöns ägarinna, grevinnan LOUISE STENBOCK, möter oss och själv tager ledningen under vår intressanta rundvandring inom naturparksområdet.

Eknön¹ är belägen c. $\frac{1}{4}$ mil öster om Stegeborg. Med sina djupt inskurna vikar och åt alla håll utskjutande, långsträckta uddar täpper den till så gott som hela Slätbaken, framsläppande dess vatten endast genom ett par relativt smala sund, Ettersundet i norr och Pålsundet i söder. Jordmånen består över stora ytor av fin, nästan flygsandsartad sand, som överdrages av en ganska tunn skorpa av mylla. Omkring $\frac{3}{4}$ av öns hela areal (424 tld) utgöres av skog, till övervägande del »lövhagar eller mera lövängsartade lövskogsdungar, i vilka eken, som här visar de mest varierande växtsätt, överallt dominerar. Kring de månghundraåriga ekarna och deras ätteläggjar sluta sig bestånd eller enstaka exemplar av andra lövträd: björkar, mestadels gamla kandelaberformade hängbjörkar, gamla högstammiga aspar, uråldriga lindar (mera sparsamt med yngre sådana), fåtaliga almar och askar, gamla vildaplar, ovanligt stora sälgar med kraftigt utvecklad kronstam, dito rönnar och hägggar (tämligen sparsamt) samt utmed stränderna kraftiga alar. — Enstaka åldriga tallar och granar träffas här och där insprängda i lövskogen. De sammanhängande barrträdsbestånden äro koncentrerade till de mera bergiga delarna av ön,

¹ Den här följande beskrivningen av Eknön och dess vegetationsförhållanden är hämtad från THOR HÖGDAHL, Eknön i Slätbaken. En rekognoscering i naturskyddssyfte. »Sveriges Natur» 1929, sid. 51 o. f.

framför allt Västerudd, Sörudd och Suttern samt Sandängen, de tre sistnämnda i östra delen av ön. Det är i allmänhet gammal, tämligen orörd, högväxt granskog på gräs- och örtrik mark. Dessutom finnes vid Kolkroken, mellan den s. k. Herrgården och 'stugorna', dels en parkartad dunge av högstammiga, särdeles vackra furor, dels ett för c:a 20 år sedan med tysk tall planterat mindre område. I ena kanten av den nyssnämnda furuparken växa en del präktiga björkar, troligen kvarlevor av den björkskog, som enligt kartbeskrivning av 1854 skall hava föregått tallskogen. Denna sistnämnda skulle sålunda icke vara mer än c:a 70 år gammal, ett tydligt bevis på skogens ovanliga växtlighet.» — I ena kanten av tallplanteringen vid Kolkroken, »intill en gärdesgård nära badhuset, står en åldrig, egendomligt vuxen jättetall, s. k. paraplytall, omkring 16 m hög och med en stam, som håller icke mindre än 4,20 m i omkrets vid brösthöjd, det största mått som hittills finnes angivet för en svensk tall. Stammen delar sig ett par m ovan marken i tre huvudstammar, av vilka var och en är grov som ett ordinärt timmerträd. Den vitt utbredda kronan med sina vridna, till en del nedhängande grenar är ovanligt frisk och vacker och har en diameter av omkr. 20 m. — — Ett par hundra m längre väster ut står i en rad utmed en annan gärdesgård tre mycket gamla, raka och högstammiga furor, av vilka den längst i norr växande håller 3,66 m, den mellersta 3,58 m och den längst i söder 3,77 m i omkrets vid brösthöjd. Längre västerut på den s. k. Norrudd, nära ett mindre grustag står en ännu grövre fura, hållande icke mindre än 4,18 m i stamomkrets samt på yttersta udden, där ett stort grustag upptagits, en om 3,40 m och en likaledes mycket grov dubbelstammig dylik. — Av de grövsta ekarna på Norrudd ha» tvenne »uppmätts till resp. 4,68 och 4,43 m och», »den väldigaste på ön och en bland de största i hela Östergötland, till 7,39 m i stamomkrets vid brösthöjd. — På Skansängen, längst norrut på ön, står en ek med stamomkrets av 4,54 m samt öster om Skansen två intill varandra växande uråldriga knotiga lindar, av vilka den ena, som uppbär en frisk och omfångsrik krona, har en stamomkrets av 5,50 m. Fortsätter man utmed stranden österut, finner man vidare en för några år sedan kullblåst jätteek, av vilken nu föga mer än en ihålig stubbe återstår (beräknad stamomkrets 6,54 m); en annan, kraftig och högstammig om 5,05 m, en nedtill ihålig men med kraftig krona om 6 m samt en längre öster ut vid gärdesgården mot ängarna om 4,70 m. — I en bergbrant på udden Suttern växer en gammal ek-jätte med en kolossalt utsvälld rotsockel och en omkrets vid brösthöjd av c:a 6 m»; en annan ek strax söder om denna mäter 4,93 m och ytterligare en »mitt för Häggskären c:a 5 m i omkrets. På Sörudd, nära stranden, en ligande lind, slutande i ett omkring 10 m högt upprättstående träd. Vid gärdesgården mellan gårdet och Sandängen en gammal lind med avbruten stam, som vid brösthöjd håller icke mindre än 7,50 m i stamomkrets. Kronan är frisk och tämligen omfångsrik. Gammel-

Fig. 28. Den stora paraplytallen
å Eknön.

Fig. 29. Stammen å den stora paraplytallen, 420 cm i omkr. vid bröst höjd, uppmätes av ordf. och sekreteraren.

Foto: SVEN A. HERMELIN 4 juli 1932.

linden är det grövsta trädet på ön och den till stamomkretsens största lind, som hittills blivit uppmätt i Sverige. — På den vilda och bergiga norra sidan av Västerudd, de s. k. Isaksbergen, finnas flera jättegrynar, av vilka några hava kandelaberform. En av dessa, växande i kanten av en öppen äng, längre söder ut på udden, delar sig i flera grova stammar, av vilka 6 växa rakt i höjden. Huvudstammen har en omkrets av 3,41 m, ett mått som nästan torde vara rekordartat i fråga om svenska grannar. — På Häludden har uppmätts en gammal, på västra sidan ihållig ek med en beräknad stamomkrets av 5 m och en dito om 4,41 m. De grövsta ekarna på den södra, mera lövängsartade sluttningen av Västerudd äro resp. 6 och 5,50 m i stamomkrets samt en ek, ihållig på östra sidan men med en kraftig, vackert äggrund krona, c:a 5 m samt en av ett tätt slånsnår omgiven reslig ek med kraftig krona och stamomkrets av 7,75 m. Ett stycke därifrån, nära stranden och ej långt från båtbryggan står en medelåldrig egendomligt vuxen ek. Den raka, tämligen grova stammen har av någon anledning knäckts av, varefter på den kvarstående stubben bildats grenar, som från alla håll vuxit rakt i höjden och nu bilda en tät, pyramidformig krona, som erinrar om den mutationsform av ek, som under namn av pyramidek (*Quercus pedunculata* v. *fastigiata*) ganska allmänt träffas i parker och planteringar på kontinenten och i relativt sen tid även införts som allé- och parkträd i vårt land. — I Sandängen uppmättes en torr jättefura med en stamomkrets vid bröst höjd av 3,50 m, en dubbelstammig fura, som nedanför förgreningen höll 3,80 m i omkrets, mitt för

Notuddsholmen en gammal lind om c:a 4 m i stamomkrets samt närmare Bengtsudd i SV en vacker, kraftig ek med 5,30 meters och en annan med 5,83 meters stamomkrets. — Gamla lindar, almar och några få askar finnas även på Sandängen, vid Suttern, samt på några andra ställen, präktiga vildaplar företrädesvis vid Skansen samt i Storängen och på Österudd och Häludden, stora stamformiga sälgar särskilt på Storängen och väldiga hasslar, dock ej sådana med kronstam, i hela bestånd i Storängen och Sandängen samt på Österudd och Bengtsudd.»

»Det råder intet tvivel om att ekbestånden på Eknön vad trädens ålder och storlek beträffar höra till de märkligaste i Östergötland och i hela Sverige. Här ovan hava antecknats tretton ekar, som ha en stamomkrets vid brösthöjd av 5—7 m och därutöver — ett ovanligt stort antal jätteekar inom ett så pass litet område. Och dock är jag icke säker på, att icke några lika grova ekar undgått min uppmärksamhet. Ekar med 4—5 meters stamomkrets finnas i mångdubbelt antal.»

Den efter THOR HÖGDAHL här lämnade skildringen av Eknön visar, att lignosvegetationen på ön är i hög grad anmärkningsvärd och väl värd att i stor utsträckning naturskyddas. Sedan april 1929 äro också fyra tallar, en ek, två lindar och en jätte-gran inom Eknö-området fridlysta enligt naturskyddslagen.

På den tre kvarts timme, som enligt programmet stod exkursionsdeltagarna till buds för besöket på Eknön, var det omöjligt att taga öns alla dendrologiska sevärdheter i betraktande, utan fingo vi nöja oss med att beskåda några av de förnämsta jätteträden. Den stora paraplytallen (pl. 3; fig. 28, 29) vid Kolkroken var kanske den, som lockade allra mest, och vi styra därför från båten kosan direkt mot denna. Då vi strax efter landstigningen passera omedelbart förbi lämningarna av den skans, GUSTAF VASAS män 1521 läto uppföra för att hindra den danske amiralen SÖREN NORBY att genom det smala Ettersundet sjöledes undsätta B. VON MELEN på Stegeborg, passa vi emellertid på tillfället att som hastigast bese dessa. Vid den märkliga paraplytallen göra vi så ett något längre uppehåll, varunder denna mätes och noggrant skärskådas. Uppmätningen ger fullständigt samma mått, som HÖGDAHL uppgivit; det åldriga trädets diametertillväxt torde sålunda numera kunna anses såsom praktiskt taget avslutad. Medan vi äro samlade kring paraplytallen, berättar sekreteraren om några andra svenska fynd av denna egendomliga tallform, av allt att döma i den här föreliggande

Fig. 30. Den största eken å Eknön.

Foto: C. SKOTTSBERG 4 juli 1932.

Fig. 31. Detaljbild av stammen på den största Eknö-eken, 745 cm i omkrets vid brösthöjd.

Foto: LEOPOLD VON HORN 4 juli 1932.

formtypen en ärftlig sådan; fynd av unga tallar, som visat tydliga ansatser till begynnande paraplyform, i omedelbar närhet till äldre typiska paraplytallar — jmf. pl. 3 — ha otvetydigt visat detta.

Då den tryckande värmen tycktes göra flertalet av exkursionsdeltagarna obenägna för längre promenader å ön och den närmaste större sevärdheten, öns största jätteek på Norrudd, var rätt så långt avlägsen, besluta vi nu dela upp oss i tvenne grupper, en vidare exkurerande och en andra grupp, som i stället för att närmare bese Eknöns naturpark skulle i tallskogens skugga vid Kolkroken avlyssna grevinnan STENBOCKS skildring av naturparksområdet. Deltagarna i grupp 1 starta omedelbart längs sjöstranden mot Norrudd. Efter en halvtimmes vandring äro vi åter vid Kolkroken och ha då medhunnit att bese ytterligare några ålderstigna paraplytallsliknande tallar, även i avkomman visande sig äga tydliga paraplytallsegenskaper, vidare de av HÖGDAHL omnämnda, rak- och högstammiga jätte-furorna V. om Kolkroks-tallen samt slutligen flertalet av de i det föregående omnämnda ek-jättarna på Norrudd, däribland främst områdets största (fig. 30, 31), som nu av oss uppmättes till ej mindre än 745 cm:s stamomkrets vid brösthöjd.

Då vi återkomma till Kolkroken, ha deltagarna i grupp 2 redan begynt återtåget till båten, och innan de nått målet, ha vi hunnit

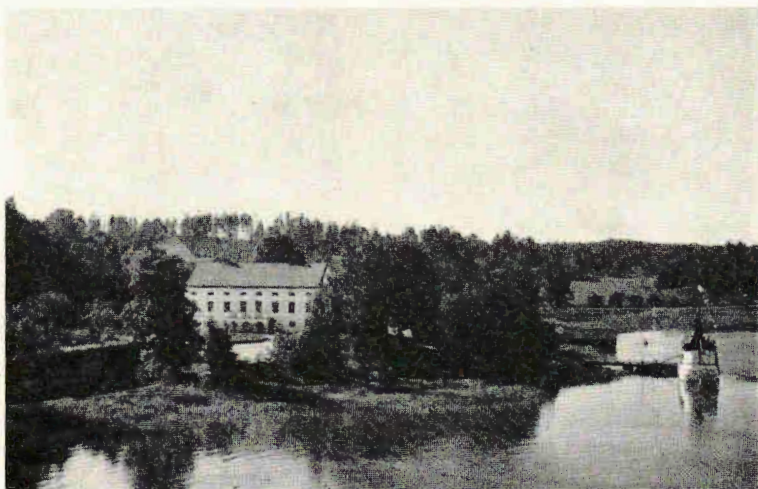

Fig. 32. Kåreholm från sjösidan.

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

återförena oss med dem. Blott en obetydlighet försenade äro vi snart alla åter ombord, och vår ångare lägger ånyo ut, nu med det närbelägna Kåreholm som närmaste mål.

Kåreholm.

Strax efter $\frac{1}{2}4$ e. m. lägga vi till vid Kåreholms brygga, där fru DANIELSSON, maka till disponent ÅKE DANIELSSON, Kåreholms ägare, står oss välkomnande till mötes. Genom en allé av vackra kaliforniska silvergranar (*Abies concolor*) — nu vid några och tjugo års ålder c. 10 m höga — vandra vi upp på gården, där fru DANIELSSON och vår färdledare och allt i allom, friherre SVEN HERMELIN, från herrgårdstrappan i korthet berätta för oss om godsets historia.

Första kända ägare av Kåreholm äro BERTON och BATTRAM, som år 1816 sålde detsamma till majoren CHRISTIAN JUSTIN VON YHLEN och hans maka friherrinnan CHARLOTTA VON UNGERN STERNBERG. År 1823 byggdes det nuvarande corps de logiet. 1828—29 såldes egendomen till greve NILS CARL MÖRNER. Hans dotter grevinnan LOUISE MÖRNER f. MÖRNER iordningställde parken med alla dess gångar och lät plantera träd och byggde orangeriet. Parken är sedan dess oförändrad med undantag av att trädgården med åren utvidgats på par-

Fig. 33. Kåreholm från gårdssidan.

Foto: PERCY H:SON TAMM 4 juli 1932.

kens bekostnad. Kåreholm förblev i MÖRNER'ska släktens ägo till år 1927, då den nuvarande ägaren, disponent ÅKE DANIELSSON köpte detsamma.

Under fru DANIELSSONS ledning företaga vi så omedelbart en rundvandring genom de vackra park- och trädgårdsanläggningarna. Närmast corps de logiet möter en fruktträdgårdsanläggning av sär- eget slag med stora jordkupor kring träden och rosor inplanterade å den f. ö. överallt öppna grusjorden mellan fruktträden. En vidsträckt naturpark är runt om infogad i anläggningarna. Åt sjö- sidan i SV. är denna lövskogsartad med blandbestånd av ek, lind, lönn, alm och ask, sötkörs och vildapel, al, björk, rönn och sälgtall och gran samt med hassel, måbär, berberis, vildrosor, hagtorn och vägtorn i buskskiktet; såsom inplanterade i naturskogen träffas här och där bok, lärk, silvergran och tuja. Å udden längst i S. går berget i dagen och den sparsamma trädvegetationen utgöres här av björk och mer eller mindre vinddriven tall; i sprickor i berg- hällen ha här fattat posto mer eller mindre bergbundna arter sådana som gräslök (*Allium Schoenoprasum*), hällespring (*Asplenium septentrionale*), tulkört (*Cynanchum Vincetoxicum*), brudmilla (*Filipendula hexapetala*), blodnäva (*Geranium sangui-*

neum), jungfrulin (*Polygala vulgaris rosea*), getrams (*Polygonatum officinale*), gul fetknopp (*Sedum acre*), vanligt fetblad (*S. Telephium*), läkevändel (*Valeriana officinalis*), klippglim (*Silene rupestris*), styvmorsviol (*Viola tricolor*), tjärblomster (*Viscaria vulgaris*) och hällebräken (*Wood-sia ilvensis*). I lövbackemarken längst i SO. ingå i markvegetationen av mera anmärkningsvärda arter trolldruva (*Actæa spicata*), blåsippa (*Anemone Hepatica*), storklocka (*Campanula persicifolia*), jordgubbssmultron (*Fragaria moschata*), skogs-sallat (*Lactuca muralis*), ormbär (*Paris quadrifolia*), gullviva (*Primula veris*) och sårläka (*Sanicula europæa*). Flere-städes öppna sig vackra utsikter över Slätbaken, så exempelvis vid sandstranden nedanför lövskogsparken i SV. och från berghällarna i S. och SO. I anläggningarna närmast S. om herrgårdsbyggnaden äro frukt- och köksträdgårdar av yngre datum ävensom växthus m. m. inrymda. Vackra perennrabatter kanta här de rakgående trädgårdsgångarna (jmf. fig. 35, 36).

I skuggan av en ståtlig lönn på planen närmast corps de logiet äro förfriskningar framdukade, och innan vi bryta upp, låta vi oss dessa väl smaka. Efter av ordf. framfört tack och av honom utbringat leve för vår älskvärda värdinna bege vi oss så åter ombord för fortsatt färd till Arkösund, slutmålet för dagen.

Kåreholm—Arkösund.

En timmes vilsam båtfärd återstår oss ännu, innan vi nå Arkösund. Då vi komma ut på Lönshuvud-fjärden, ha vi den verkliga östgötaskärgården framför oss. I den härliga solbelysningen njuta vi i fulla drag av de ständigt växlande utsikterna över land och vatten. Sedan eftermiddagskaffe serverats å fördäcket, tager professor SKORTSBERG till orda och berättar för oss i ett kåserande föredrag om intryck och upplevelser vid den nyligen i Paris avhållna internationella trädgårdskongressen. Vi ha härunder hunnit ut på Svanfjärden, och sedan vi rundat Tallholmen, styra vi kursen in i Arkö-sundet och ha snart Arkösunds samhälle framför oss.

Tiden för den på hotellet väntande middagen framskjutes något, så att tillfälle beredes de exkursionsdeltagare, som så önska, att taga sig ett uppfriskande havsbad före maten. Badhus kan visserligen ej uppbringas, men småvikarna mellan de i havsbandet överallt

Fig. 34. Grupp av exkursionsdeltagare på en av utsiktspunkterna vid Kåreholm. I mitten landshövding AXEL EKMAN.

Foto: M. KROOK 4 juli 1932.

Fig. 35. *Nepeta Mussini* som kantväxt på Kåreholm.

Fig. 36. Lupiner och vallmo i perennrabatt vid Kåreholm.

Foto: SVEN A. HERMELIN 4 juli 1932.

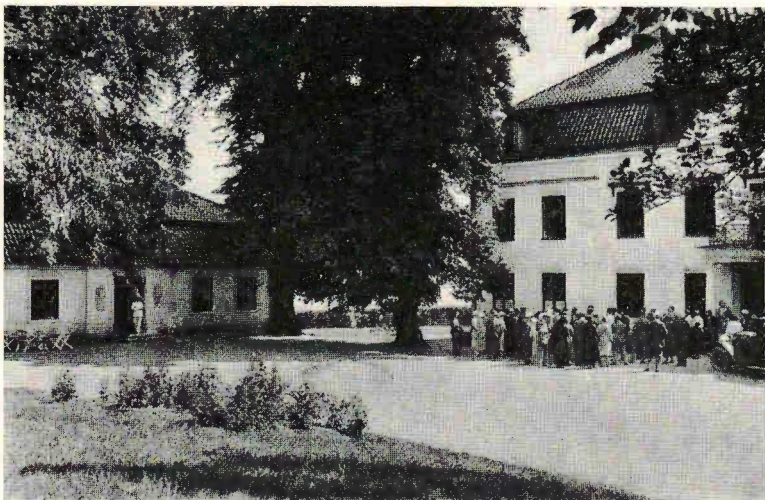

Fig. 37. Exkursionsdeltagarna samlade å gården vid Broxvik.

Foto: CARL T. LUNDBERG 5 juli 1932.

rundslipade berghällarna erbjuda snart sagt allestädes utmärkta badställen. Nybadade och rentvagna samlas vi så på utsatt tid till animerad middag å Arkösunds hotell. Efter middagen serveras kaffe och »avec» vid småbord ute på terrassen utanför hotellet. Den ljusa, ljumma sommarnatten har redan fallit på, då de sista exkursionsdeltagarna äntligen besluta sig för att uppsöka sina respektive sovplatser ombord å båten eller å olika håll inom det idylliska samhället.

Broxvik.

Tisdagen den 5 juli blir sina föregångare lik — samma gudomliga solskensväder! Arkösundsvikarna äro på morgonen rikare på badgäster än någonsin; grupper av badande exkursionsdeltagare ha tidigt varit i farten. Det är också en mer än vanligt pigg skara frukostgäster, som kl. 8 söka sig till Arkösunds hotell och den där väntande frukosten. Kl. 9 äro vi åter färdiga för start, och vår Linköpings-ångare för oss nu vidare ut till havs, med Broxvik som närmaste mål. Efter en timmes härlig båtfärd nå vi — icke utan grundkänning i den i sommartorkan uppgrundade tilläggsviken — Broxviks ångbåtsbrygga, där kammarherre OTTO TAUBE VON BLOCK hälsar oss samtliga välkomna.

Fig. 38. Den stora enen i Broxviks park, 78 cm i stamomkrets
1 m upp å stammen.

Foto: CARL T. LUNDBERG 5 juli 1932.

Över vackert grönskande strandängsmarker vandra vi upp mot corps de logiet och samlas på gården framför huvudingången, lyssnande till den intressanta redogörelse för godsets historia, som kammarherre TAUBE VON BLOCK nu delgiver oss.

»CHRISTOFFER ERIKSSON ULFSPARRE erhöll Broxvik som donation av hertig KARL år 1574. ULFSPARRE dog ogift år 1586. Hans broder HANS ERIKSSON ULFSPARRE erhöll Broxvik — hans arvingar innehade gården till senare hälften av 1700-talet. — HANS ERIKSSON ULFSPARRES son, landshövdingen friherre ÅKE ULFSPARRE af Broxvik, försålde det gamla stamgodset, som varit i släkten sedan 1300-talet, till greve PEHR BRAHE, varefter det stora godset uppdelades på flera gårdar, däribland det nuvarande Gyllensvanska fideikommisset Vestanå vid Vättern och det en halv mil öster därom belägna Östanå. I stället bildade ULFSPARRE en sätesgård i närheten av Jonsberg av hemmanen Ribbingstorp och Håkanbäck, på vilket han överflyttade det gamla Broxviksnamnet. ULFSPARRE dog 1657, efterlämnande åtta barn, bland vilka sedermera generalmajoren HANS ULFSPARRE blev ensam ägare av Broxvik. Gården reducerades 1683 och tillföll kronan; kom sedan åter till brodern, landshövdingen ÅKE ULFSPARRE, som 1697 sålde det till den rike bruksherren GILLIS DE BESCHE. Vid hans död 1703 ärvdes gården av dottern MARIA gift med intendenten HANS GEORG DÜBEN. Vid hennes död 1726 övergick Broxvik till hennes

dotter ANNA CHRISTINA, gift med kanslirådet HANS GABRIEL VON BLOCK. ANNA CHRISTINA VON BLOCK överlät 1754 Broxvik på sin yngste son kammerherre CARL JAKOB VON BLOCK, vilken levde ogift och dog i Söderköping år 1802. Dessförinnan hade han genom testamentariska förordningar av den 19 juni 1795 gjort Broxvik till fideikommiss för sin systers sonson, majoren vid Adelsfanan JAKOB CARL RIDDERBORG. Enligt bestämmelser i fideikommissbrevet skall innehavaren av fideikommisset bära namnet VON BLOCK. Efter majoren JAKOB CARL RIDDERBORG, som dog ogift, övergick fideikommisset 1826 genom lottdragning till brodern ISAK ADOLPH RIDDERBORG, som dog på Broxvik år 1842. Fideikommisset gick då till hans enda dotter BEDA SOPHIA, gift med kammarherren LARS ADOLPH FREDRIK GUSTAF VON RÖÖK, vilken i enlighet med fideikommissbrevets villkor anhöll att få kalla sig VON BLOCK. Genom Kungl. Maj:ts resolution av den 8 februari 1848 erhöll han — liksom framtida innehavare av fideikommisset — rätt att jämte eget släktnamn även upptaga namnet VON BLOCK. Vid hans död 1884 övergick fideikommisset till ende överlevande sonen FREDRIK ANTON EDVARD VON RÖÖK VON BLOCK. Han dog redan 1887, då fideikommisset tillföll äldsta systemen BETZY, gift med kaptenen, kammarherren EVERT REINHOLD MAURITZ TAUBE. Vid hennes död år 1905 lämnades fideikommisset till andre sonen, dåvarande kammarjunkaren LARS OTTO MAURITZ TAUBE VON BLOCK.»

»Broxviks äldsta mangårdsbyggnad har sannolikt legat på en liten kulle norr om nuvarande corps de logiet samt stått på en ännu kvarstående källarbyggnad med kraftiga yttermurar av gråsten. Denna byggnad uppbrändes av ryssarna år 1719. Sedan uppfördes ett nytt corps de logis med högt brutet tak, och sedermera tillkommo tvänne flyglar, vilka uppfördes omkring år 1754 av fideikommissstiftaren, kammarherre CARL JAKOB VON BLOCK. På 1830-talet revs den gamla huvudbyggnaden av trä och en ny uppfördes av dåvarande fideikommissarien kapten ISAK ADOLPH RIDDERBORG. År 1911 ombyggde nuvarande fideikommissinnehavaren corps de logiet till dess nuvarande form efter ritning av professor CLASON.»

»Broxvik består av 22 mantal, 3,500 hektar — därav 850 hektar åker —. Nuvarande taxeringsvärdet uppgår till 984,900 kr. och ett fideikommisskapital på 30,500 kr.»

Under den för Broxvik-besöket anslagna halvtimmen ägna vi oss främst åt beseende av den vackra naturparken å den i viken norr ut utskjutande udden. Längst ut möter här kalbergsnatur med tall och en och med björk och al i strandkanten. En jätte-en (fig. 38) med vacker spolförmig krona och en stamomkrets om 78 cm c. 1 m upp å stammen är här en dendrologisk sevärdhet. Ytterst på udden öppnar sig en härlig utsikt över Bosöfjärden och omkringliggande skärgård.

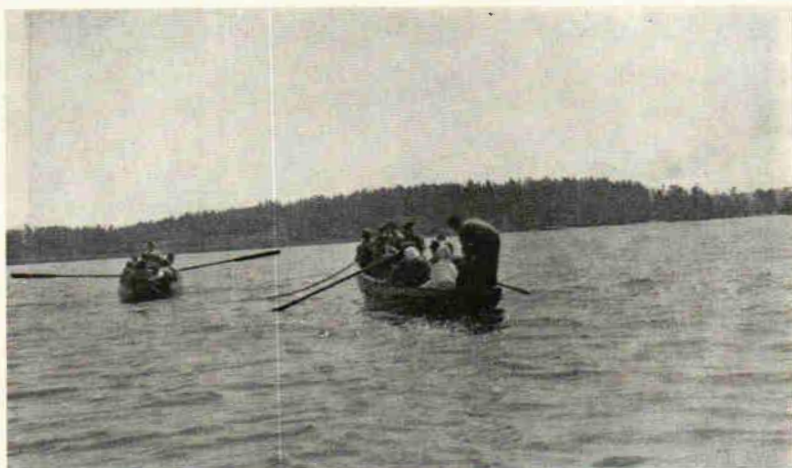

Fig. 39. Från ilandsättningen vid Allonö.

Foto: GUNNAR BÖHM 5 juli 1932.

Vid återkomsten till gården samlas vi kring i trädgården framdukade förfriskningar, vilka i sommarvärmen hava en strykande åtgång. Vår färdledare låter oss emellertid ej alltför länge hänge oss åt dylika kroppsliga njutningar. Om vi i dag skola hinna genomföra vårt omfattande dagsprogram och i tid inträffa i Norrköping före Stockholms-snälltågets avgång därifrån kl. 6,¹² e. m., måste vi ovillkorligen noggrant hålla programtiderna. Och tiden för uppbrottet är obevekligt inne. Sedan ordf. till kammarherre och fru TAUBE VON BLOCK framfört vårt värdsamma och hjärtliga tack för all visad välvilja och gästfrihet, skynda vi åter ombord och befinna oss snart åter ute på Bosö-fjärdens djupare vatten.

Broxvik—Mauritzberg.

Över Bosö-fjärden styra vi färden in mot Bråviken. Då den sista skymten av Broxvik försvunnit, samlas vi på fördäck, där amanuensen CNATTINGIUS håller ett intressant föredrag om prästgårds-trädgårdar på Vikbolandet.¹ Då vi börja nalkas Mauritzberg ger kammarherre WERNSTEDT oss en överblick över det förnämliga gamla godsets historia. Den på ett berg i dominerande läge vid stranden av Bråviken belägna, slottlika huvudbyggnaden kom härunder inom

¹ I något utvidgad form ingår detta i det föregående av denna årsskrift.

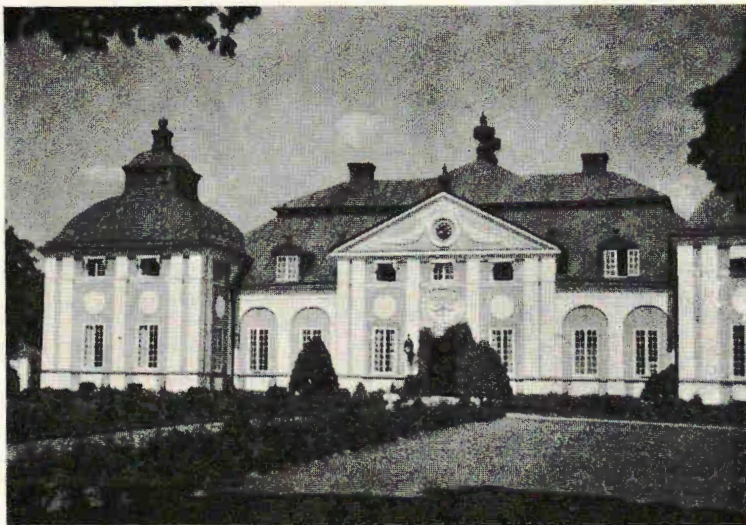

Fig. 40. Ållonö. Slottet från gårdssidan.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

synhåll, och vår lust att få närmare bese slottet med dess park- och trädgårdsanläggningar hade drivits till sin spets, då en allvarlig grundkänning inträffade och snart följdes av ångbåtens fastsittande i lerbottnen. Efter en stunds arbete hade »Linköping» visserligen klarat situationen, men alla tankar på angörande av ångbåtsbryggan måste med nödvändighet övergivas. Då landstigning medelst småbåtar ej kunde ordnas inom rimlig tid, måste vi helt avstå från det än så lockande Mauritsbergs-besöket. Vi fingo nöja oss med, vad vi sågo från sjön, och med de goda kommentarer härtill, varmed kammarherre WERNSTEDT med sin utomordentliga sakkunskap nu ytterligare bisträckte. Exkursionsdeltagarnas kameror knäppte flitigt, och av den i pl. 5 meddelade bilden kunna vi ju ana en hel del av Mauritzbergs många sevärdheter. Något som vi å bilden särskilt kunna lägga märke till är det rundkroniga trädet mitt för slottets fasad åt sjösidan, en vackert formad ek — Ekebladarnas vårdträd, stammande från den tid på 1600-talet, då godset innehades av JOHAN och senare av hans son KLAS EKEBLAD.

Mauritsbergs-förlusten måste tagas med jämnmod. Då naturen ställer upp oöverstigliga hinder, har man ju ej annat att göra än att vackert resignera. Å de framdukade lunchborden finna vi i rätt tid

Fig. 41. Allonö. Detaljbild från den »franska trädgården»;
av buxom inramade phlox-grupper.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

den materiella trösten. Den för båtfärden Mauritsberg—Allonö anslagna tiden är snart tilländalupen, och i förvissning om, att Allonö skall giva oss dagsbehållning nog, blicka vi förhoppningsfullt hän mot nästa punkt på dagsprogrammet.

Allonö.

För besöket å Allonö hade i förväg tillkännagivits, att det låga sommarvattenståndet omöjliggjorde ångbåtens angörande av vederbörande ångbåtsbrygga. Rodd- och motorbåtar lågo därför redo att på behörigt avstånd från land mottaga exkursionsdeltagarna i och för vidare transport till närmaste landningsplats (fig. 39). Allt går väl i lås, och tidsutdräkten blev den minsta möjliga. Från landningsstället gå vi den c. 2 km långa markvägen fram till Allonö. Efter allt stillasittande på ångbåten är det skönt och välbehövligt att en stund få ordentligt röra på sig.

Vid framkomsten till Allonö mötas vi av ägarinnan, fru PAULINE FLACH, som från första stund på bästa sätt tager hand om oss. Vi samlas i den italienska trädgården (pl. 6) nedanför slottet, och länge dröjer det, innan vi skådat oss mätta på alla dess ögat tjusande

detaljer. Perennrabatterna här trötsa nära nog all beskrivning — de komma idealet allt för nära. Artvalet är gjort med den omsorgsfullaste urskiljning, och artantalet måste, om alla arter medräknas, bli va betydande. En uppteckning i förbifarten ger ett 40-tal arter och former. Följande artlista torde kunna giva en viss om än ofullständig föreställning om mångfalden av arter i den nu florerande högsommar-aspekten:

<i>Achillea Ptarmica</i> fl. pl.	<i>Nepeta macrantha</i>
<i>Aconitum</i> -arter	<i>N. Mussini</i>
<i>Allium Moly</i>	<i>Paeonia</i> -arter i olika former
<i>Aquilegia</i> -arter	<i>Papaver nudicaule</i> i olika färg-former
<i>Campanula latifolia</i>	<i>P. orientale</i>
<i>C. persicifolia</i> i olika former	<i>Phlox hybrida</i> i olika former
<i>Centaurea montana rubens</i>	<i>Polemonium coeruleum</i>
<i>Chrysanthemum Leucanthemum</i>	<i>Pyrethrum roseum</i> i olika färg-former
<i>Delphinium hybridum</i> i olika former	<i>Solidago</i> -arter
<i>Dictamnus albus</i>	<i>Thalictrum aquilegifolium</i> och andra arter
<i>Dielytra spectabilis</i>	<i>Trollius</i> -arter
<i>Hieracium aurantiacum</i>	<i>Valeriana</i> -arter
<i>Hyssopus officinalis</i>	<i>Veronica</i> -arter
<i>Lilium umbellatum</i>	<i>Viola odorata</i>
<i>Lythrum</i>	
<i>Malva</i> -arter	

Den italienska trädgården är en kombination av bassänger — ej mindre än 7 stycken! — och perennrabatter, det hela inramat av gran-häckar. Anläggningens mittaxel löper ut i en c. 150 m lång gran-allé, som för hån mot ett tempel, uppfört på en kulle vid vass-stranden med Bråvikens vatten i bakgrunden. Anläggningen i sin helhet ger ett i sanning imponerande intryck.

Den italienska trädgården är blott en ringa bråkdel av allt det, Ållonö har att bjuda på i parkanläggningsväg. Åt landsidan på andra sidan slottet möta de äldre, mest omfattande park- och trädgårdsområdena (jmf. fig. 41). En rundtur genom dessa övertygar oss också om, att vi här ha mycket att både se och lära. En närmare skildring av Ållonö, dess park och trädgårdar, har redan i det föregående av denna årsskrift lämnats av fröken PAULINE FLACH, varför det här är överflödigt att närmare orda om flera detaljer i anlägg-

Fig. 42. Spaljehäck av fruktträd vid Djurö.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

ningarna. En enda liten dendrologisk annotation må dock här ytterligare göras i och med omnämmandet av *Hedysarum multijugum*, vilken vedartade ärtväxt med sina vackert violetta fjärilsblommor vid tiden för vårt besök stod i full blomning i en av blomsterrabatterna ovanför den franska trädgården.

Inne i slottet äro förfriskningar av olika slag framdukade. Efter promenaden från sjön och det därpå följande kringvandrandet i trädgården i det brännande solskenet smaka dessa bättre än någonsin. Man frestas rent av att allt för länge här njuta av sin tillvaro. Då tiden för uppbrottet är inne, äskar ordf. ljud och frambär allas vårt djupt kända tack till vår älskvärda värdinna, slottsfrun på det underbart vackra Ållonö.

Ållonö—Norrköping.

Promenaden åter till båtarna och rodden över det grunda vattenet ut till ångbåten drager ut på tiden, och det är i sista minuten, som vår ångare avgår, för att vi i tid skola hinna till Norrköping och Stockholms-tåget. Något över en timme ha vi på oss, och allt går väl i lås. Då vi av herr PEHR SWARTZ inbjudits att bese anläggningarna å hans vackra Djurö och detta blir möjligt endast för dem av exkursionsdeltagarna, som ämna med båten försätta till Stockholm, är avskedets stund i viss mån inne, då vi nalkas Djurö. Vi samlas på fördäck och frambära till vår avhållne ordförande vårt

tack för hans som alltid utomordentliga och oförlikneliga sätt att föra oss an och föra vår talan under vår exkursionssammanvaro. Och så blir det Djurö-resenärernas tur att säga farväl till de övriga exkursionsdeltagarna och samtidigt tacka för angenäm samvaro under senaste gemensamma härliga och oförglömmeliga exkursionsdagar. Då båten efter att vid Djurö brygga ha avlämnat de till nära ett 30-tal uppgående Djurö-exkurenterna lägger ut från land, växlas upprepade leven mellan de avlämnade och de bortresande exkursionsdeltagarna.

Djurö.

För dem, som kunde hörsamma inbjudan till Djurö, blev detta en i allo värdig avslutning på årets lyckade exkursion. Även om vi på förhand vetat, att mycket här var att se såväl för dendrologer som parkvårdare, överträffades vida våra om än aldrig så högt spända förväntningar.

I vid ångbåtsbryggan vid vår ankomst väntande bilar färdas vi förbi Djurö kvarnanläggningar och industrisamhälle fram till direktörsbostaden. Redan färden genom samhället blev en upplevelse. Varje bostadslägenhet finna vi omgiven av verkliga mönsteranläggningar; överallt möta fruktträdgårdar och trädgårdstäppor av det mest inbjudande slag. Och i allt spåras PEHR SWARTZ' ordnande hand; mönstersamhället, sådant det nu ter sig, är från början till slut hans verk, på hans personliga initiativ har allt tillkommit.

Framme vid direktörsbostaden möter herr PEHR SWARTZ själv och omhändertager oss alla på det hjärtligaste. Vi inbjudas först på utsökta och härliga förfriskningar — bl. a. jordgubbar av nära nog fantastiska jättedimensioner —. Och sedan för vår värd oss själv an på en högintressant rundtur först inomhus och sedan genom de mångskiftande park- och trädgårdsanläggningarna.

Fruktträdgårdarna å Djurö skulle för visso förtjäna ett helt kapitel för sig. Ej mindre än 1,150 fruktträd — av dessa c. $\frac{1}{5}$ päron — äro f. n. under odling i den egentliga fruktträdgården. Mönstergillt skötta fruktträd möta emellertid även inom de speciella lustgårdsområdena, där de äro ej blott gagnträd utan i stor utsträckning även sannskyldiga prydnadsträd. Så domineras exempelvis anläggningarna nordost om corps de logiet av en estetiskt högeligen tilltalande fruktträdspergola av imponerande längd, vari de i betydande antal ingående träden — $\frac{2}{3}$ äppleträd och $\frac{1}{3}$ päron — äro uppdragna

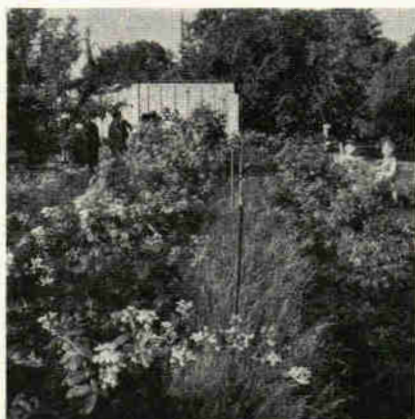

Fig. 43. Djurö. Dubbelhäck av björnbär på båda sidorna av en stenmur.

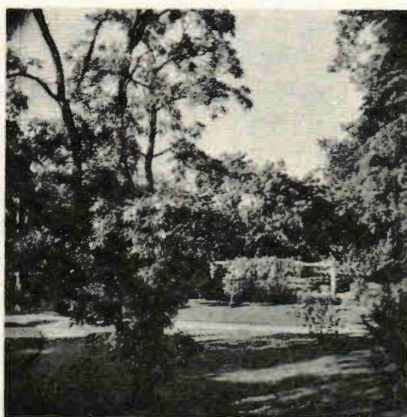

Fig. 44. Robinior i parken vid Djurö.

Foto: SVEN A. HERMELIN 5 juli 1932.

Fig. 45. Knäckeplara med stamformiga grenar vid Djurö.

Foto: GUNNAR BÖHM 5 juli 1932.

i dubbel, upprätt kordong. Den å pl. 8 meddelade bilden ger blott en svag föreställning om det skönhetsvärde, vi här ha att räkna med. De i fruktträdspergolan ingående sorterna äro: av äpplen Charlamovsky, Cox's Pomona, Husmoder, Kasselrenett, Keswick Codlin och Signe Tillisch samt av päron Bonne Louise d'Avranches, Liegel, Nouveau Poiteau och Williams. — Åt nordväst begränsas anläggningarna av en tät och vacker spaljéhäck av fruktträd, uppdagna i Verrier-palmett (fig. 42). Av de här ingående spaljepäronen är Marguérite Marillat tydligen i år det rikast givande; på ett dylikt träd demonstreras för oss av friherre HERMELIN och trädgårdsmästare RÖJNING den rätta behandlingen vid spaljéformandet för bästa ansättning av blomknoppar. — Den mot fruktträdshäcken i sydost svarande långsidan av anläggningen markeras av en stenmur, på vars insida björnbärs-buskar blivit planterade; anmärkningsvärt nog ha rotskottsexemplar så småningom växt upp i sådan mängd på andra sidan stenmuren, att de nu bilda en fläckvis lika tät björnbärshäck jämväl därstädes (jmf. fig. 43). — Av speciellt dendrologiskt intresse äro från anläggningarna öster om corps de logiet särskilt att nämna vackra robinior [*Robinia pseudoacacia* (fig. 44)] samt omkring 12-åriga valnötsträd (*Juglans regia*), de sistnämnda välformade och trädartade men något köldskadade i topparna. — Utanför fruktträdshäcken äro byggnader uppförda med idealiskt anordnade fruktpackningsrum m. m. Väster och nordväst härom är den egentliga fruktträdgården anlagd. Under trädgårdsmästare RÖJNINGS sakkunniga ledning bese vi som hastigast även denna. Bland mängden av äpple-sorter lägga vi här särskilt märke till de i år bäst och rikast bärande sorterna Dronning Louise, Transparente blanche, Cox's Pomona, Cox's Orange och Filippa. Vi försumma nu ej heller att något närmare bese den till fruktträdgården anslutna jordgubbsavdelningen; den rikbärande, med jättestora »frukter» nu översållade sorten Deutsch Evern hade vi ju avsmakat och sett enastående vackra prov på redan förut inomhus.

Från fruktträdgården övergå vi till de underbart vackra, originella lustgårdsanläggningarna väster och sydväst om corps de logiet. Innan vi komma in i den egentliga lustgården, passera vi förbi en damm, omkransad av knäckepilar (*Salix fragilis*), från vars delvis nedliggande stammar här och där vuxit upp en riktig skog av

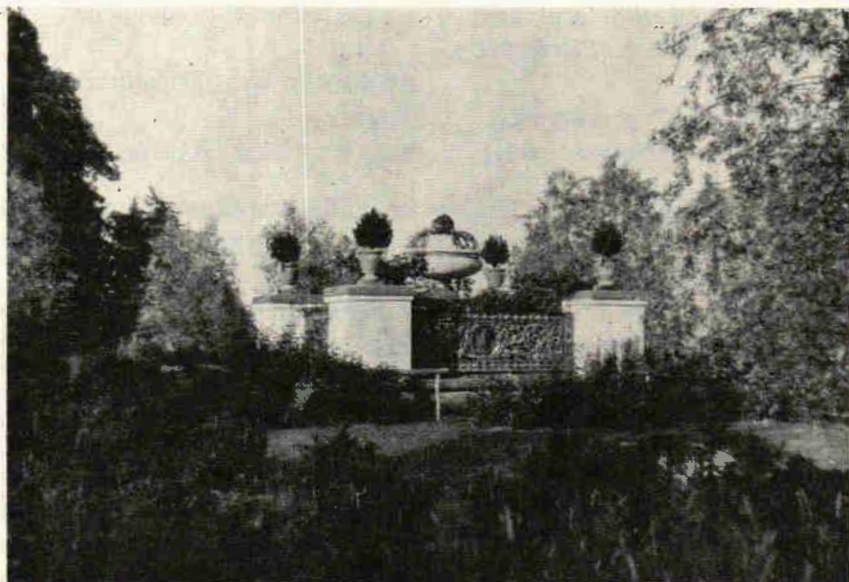

Fig. 46. Världskrigsmonumentet i Djurö park.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

pittoreska grenstammar (fig. 45). I ena hörnet av lustgården har ett i sitt slag egenartat minnesmärke uppförts till erinran om det senaste ohyggliga världskriget. På en förhöjning i mitten har ett särskilt monument uppbyggts (fig. 46) och på sidorna om detta ha 4 stenar blivit utlagda, var och en med sin särskilda inskription: Serajevo 19^{28/6} 14, Tannenberg 1914, Marne 1914 och Versailles 1918. Den sistnämnda stenen har synbarligen avsiktligt ditlagts sönderslagen i tvenne delar. Ned till monumentet leder en av pyramid-
a s p a r kantad gång genom de med just nu blom- och färgrik ängs-
vegetation beväxta »gräsmattorna». Några namn ur högen på de i
ängsmattan ingående arterna torde ge en föreställning om densam-
mas rent dekorativa värde:

kirskvaller (<i>Aegopodium</i>	hundäxing (<i>Dactylis glome-</i>
<i>podagraria</i>)	<i>rata</i>)
ängskavle (<i>Alopecurus pra-</i>	rödsvingel (<i>Festuca rubra</i>)
<i>tensis</i>)	
prästkraige (<i>Chrysanthemum</i>	gulmåra (<i>Galium verum</i>)
<i>Leucanthemum</i>)	ängsvial (<i>Lathyrus pratensis</i>)

timotej (<i>Phleum pratense</i>)	ängshaver (<i>Tragopogon pratensis</i>)
bittermjölke (<i>Picris hieracioides</i>)	rödklöver (<i>Trifolium pratense</i>)
ängsgröe (<i>Poa pratensis</i>)	häckvicker (<i>Vicia sepium</i>)
gullviva (<i>Primula veris</i>)	

På ett ställe i lustgården har en minnestavla med inskriptionen »Tammerfors 1918» blivit infälld i vacker *Sedum spurium*-matta. Å ett annat ställe har ett vackert solur uppställts (fig. 47).

Sluttningen ned från corps de logiet har terrasserats och omformats till stenbergsanläggning med lågväxta buskar och otaliga blom- och färgrika perenner. Av buskarter märkas:

<i>Cotoneaster horizontalis</i>	<i>R. »glauca»</i>
<i>Potentilla fruticosa</i> v. <i>dahurica</i>	<i>Rubus deliciosus</i>
<i>Hedera Helix</i>	<i>Viburnum Carlesii</i>
<i>Rosa Moyesii</i>	

och bland perennerna bl. a.:

<i>Achillea Eupatorium</i>	<i>Iris germanica</i>
<i>Arabis alba</i>	<i>Liatris spicata</i>
<i>Astilbe hybrida</i>	<i>Lilium Henryi</i>
<i>Aubrietia hybrida</i>	<i>Lilium umbellatum</i>
<i>Campanula carpatica</i>	<i>Linaria Cymbalaria</i>
<i>C. persicifolia alba</i>	<i>Lysimachia nummularia</i>
<i>Centaurea montana</i>	<i>Lythrum</i>
<i>Cerastium Biebersteinii</i>	<i>Polemonium humile</i> (fig. 48)
<i>Delphinium hybridum</i>	<i>Saxifraga Cotyledon</i> (fig. 48)
<i>Dianthus alpinus</i>	<i>S. cordifolia</i>
<i>Echinops</i>	<i>Sedum spurium</i>
<i>Erigeron grandiflorus</i> Quaqueress	<i>Sempervivum tectorum</i>
<i>Eryngium</i> -arter	<i>Stachys lanata</i>
<i>Helenium autumnale</i>	<i>Tritoma uvaria</i>
<i>Heuchera sanguinea</i>	<i>Viola cornuta</i>
<i>Iberis sempervirens</i>	<i>V. tricolor maxima</i>
<i>Incarvillea grandiflora</i>	

I de äldre anläggningarna söder om corps de logiet ha en del utländska barrträdsarter blivit inplanterade — i början på 1900-talet — och några av dem erinra i form och utvecklingsstyrka rent

Fig. 47. Solur i anläggningarna vid Djurö.

Foto: M. KROOK 5 juli 1932.

Fig. 48. *Saxifraga Cotyledon* och *Polemonium humile* i stenberg-sanläggningarna vid Djurö.

Foto: GUNNAR BÖHM 5 juli 1932.

av om de underbart vackra barrträden vid Stenkullen, universitetskanslär CARL SWARTZ' och dennes och PEHR SWARTZ' faders förnämliga skapelse. Vackrast i raden av främmande arter äro utan tvivel *Abies concolor* och *A. Nordmanniana*, men i ädel form tävla med dessa arter sådana som *Picea pungens* och *orientalis* samt *Larix decidua*. — Som en märklighet må till sist nämnas en sälg (*Salix caprea*) på gårdsplanen, rikligt bemängd med gallbildningar av samma typ, som J. A. O. SKÅRMAN beskrivit i Svensk botanisk tidskrift 1912, s. 478—490, gallbildningar förorsakade av en vivelart, *Dorytomus tæniatus*.

Då tiden nalkas för ångaren »Linköpings» återkomst till Djurö brygga — efter avlämnandet av de övriga exkursionsdeltagarna i Norrköping —, blir det nödvändigt för oss att bryta upp, hur svårt det än är att slita sig från allt det underbart vackra, Djurö-anläggningarna alltjämt ha att bjuda. Vi uttala vårt värdsamma och djupt kända tack till vår utomordentlige värd och bilarna föra oss så i sista minuten åter till den redan väntande ångbåten.

Djurö—Näfveksvarn—Stockholm.

Ombord på akterdäck står middagsbordet färdigdukat, och så snart vi lagt ut från land, fylka vi oss — med »Linköpings» förnämliche kapten HAMMARLUND i högsätet — kring detta. De gångna exkursionsdagarnas upplevelser ge rikligt stoff för samtalet. Då Mauritsbergs-missödet kommer på tal, är det någon som framkastar tanken på ett besök — utom programmet — i förbifarten vid Näfveksvarn, som en ersättning för det med nödvändighet inhiherade Mauritsbergs-besöket. Då vi förnimma, att snart sagt varje minut är dyrbar och på förhand beräknad för »Linköping», som vid bestämd tid i morgon f. m. skall åter avgå från Stockholm med nya passagerare, måste vi dock låta hoppet fara om ett Näfveksvarns-besök. Kaptenen förklarar sig gärna ha velat tillmötesgå våra önskningsar, men han måste ställa sig bestämt avvisande mot förslaget. Då vi nalkas Näfveksvarn med dess på långt håll synliga herrgårdsbyggnad, styres emellertid kursen allt närmare land, och vi äro inom oss tacksamma för kaptenens välvilja att låta oss från sjön på så nära håll som möjligt beskåda de lockande anläggningarna. Snart går det emellertid upp för oss, att vår utomordentlige kaptens välvilja sträcker sig ännu längre. Plötsligt styra vi rakt mot land och lägga snart till vid Näfveksvarns ångbåtsbrygga. En halvtimme anslås välvilligt av kaptenen för ett

Fig. 49. Sista middagen serveras.

Foto: SVEN A. HERMELIN 5 juli 1932.

hastigt besök vid herrgården med dess, som det visade sig, vackra och intressanta park- och trädgårdsanläggningar.

Näfvekarvarns historia går tillbaka till 1500-talet. Det erhöles 1571 i förläning av ståthållaren på Nyköpings slott, amiralen P. Stöblad, vars styvson, riksamiralen K. Karlsson Gyllenhielm, sedan blev dess ägare. 1623 anlade Gillis de Besche en masugn där, varefter egendomen och bruksrörelsen utvidgades av släkten de Besche, som innehade Näfvekarvarn till 1790-talet. I juli 1719 förstördes bruket av ryssarna, men återuppbyggdes snart. Sedan 1805 har Näfvekarvarn

Fig. 50. Näfvekarvarn från trädgårds-
sidan.

Fig. 51. Från stenbergsanläggningarna
vid Näfvekarvarn.

Foto: SVEN A. HERMELIN 5 juli 1932.

tillhört medlemmar av släkten SEDERHOLM, som 1901 bildade Näfve-
kvarns Bruks A.-B.¹

Den för Näfvekvarns-besöket anslagna tiden utnyttja vi på bästa sätt. Sedan vi av bruksägare JOHAN SEDERHOLM begärt och erhållit tillstånd därtill, bese vi — under bruksägare S:s egen utmärkta ledning — de innehållsrika och omfattande park- och trädgårdsanläggningarna. De storartade terrassanläggningarna, de vackra gamla alléerna och de regelbundna gångsystemen vittna om gammal förnämlig parkkultur. I god samkomponering härmed ha å lämpliga platser i trädgården blivit utställda vackra trädgårdsurnor (se fig. 50); stammande från Näfvekvarns egen välkända och med rätta så berömda gjutjärnstillverkning. I övre västra hörnet av parkområdet går urberget å stora ytor i dagen, och underlaget har här utnyttjats för en omfattande stenbergsplantering (fig. 51). Ett stort antal perenner ha blivit inplanterade, och den lyckade färgsammansättningen i den artrika blomstermattan visar, att artvalet skett med osedvanlig omsorg och förståelse för den nog så delikata uppgiften. I den tämligen svaga kvällsbelysningen är det främst de mera rikblommiga *Sedum*- och *Saxifraga*-arterna, som draga uppmärksamheten till sig. En underbart vacker, gulblommig *Sedum*-art, av *rupestre*-typ, blir särskilt föremål för vår samstämmiga beundran; då bruksägare SEDERHOLM ger oss lov att medtaga planteringsbara provbitar av densamma, göra många av oss detta med största tacksamhet, och för dem som för framtiden införlivat den vackra arten med sina förutvarande stenbergsväxter kan här upplysas, att arten i fråga i Bergianska trädgården återfinnes under namnet *Sedum elegans*.

Den åt Näfvekvarns-besöket anslagna halvtimmen är snart tilländalupen, och vi måste skyndsamt återvända till ångbåten. Bruksägare SEDERHOLM följer oss ned till bryggan, och innan vi gå ombord frambära vi till honom vårt vördsamma och uppriktiga tack för all hans oss visade välvilja under det improviserade Näfvekvarns-besöket.

Skymningen faller nu på, men ännu länge bliva vi sittande under trevligt samspråk kring kaffebordet å akterdäck. Kapten HAMMARLUND, som redan förut vunnit vårt hjärta, gör det nu i ännu högre grad tack vare de roande berättelser, han delger oss från sitt väx-

¹ Jmf. Nordisk familjebok. Ny reviderad uppl. Bd. 20. Stockholm 1914, p. 319.

lande sjömansliv. Snart ha vi Bråviken bakom oss, och ute i yttersta havsbandet dyka de stora fyrarna upp den ena efter den andra. Då vi passerat Oxelösund börja leden så småningom glesna, men ännu äro många av oss så gripna av havs- och skärgårdsstämningen i den ljusa sommarnatten, att varje tanke på kojandet i det längsta undanskjutes. Då vi ha den vackra Mörkö-passagen bakom oss, börjar morgonrodnaden förebåda solens uppgång, och först då solskivan visat sitt gyllene klot ovan trädtopparna i öster, försvinna de mest entusiastiska resenärerna under däck. 1932 års minnesrika sommarexkursion är därmed lyckligen och definitivt ändad.

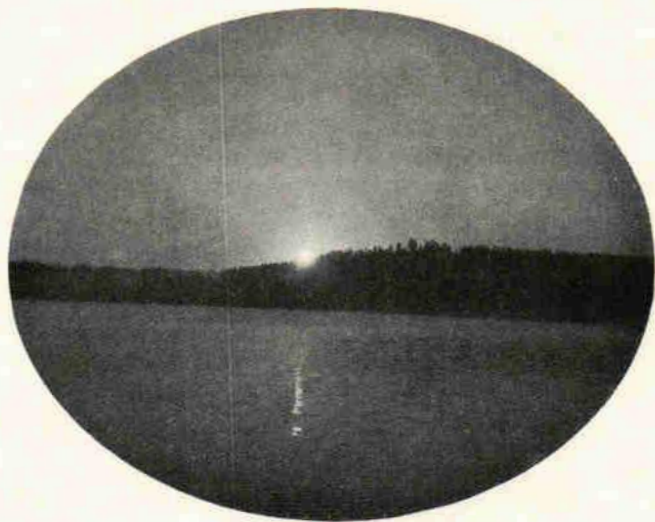

Fig. 53. Solen går upp över Södertörns-landet.

Foto: GUNNAR BÖHM 6 juli 1932.

Förteckning över 1932 års exkursionsdeltagare.

- AHLQVIST, A. Laborator, Stockholm.
 AHLQVIST, ELISABETH, Fru, Stockholm.
 ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
 ANDERSSON, FANNY, Fru, Ockelbo.
 BERGGREN, EDITH, Fru, Malmö.
 BERGGREN, PÅL, Studerande, Malmö.
 BERGLUND, ALLAN, Länsarkitekt, Skövde.
 BERGLUND, CLARA, Fru, Skövde.
 BÖHM, GUNNAR, Djursholm.
 CEDERGREN, NAJA, Fröken, Stocksund.
 CEDERGREN, VERA, Fröken, Stocksund.
 CNATTINGIUS, BENGT, Amanuens, Linköping.
 CRONSTEDT, AXEL FR., Greve, Sjöholm, Katrineholm.
 DAHL, WILH., Konsul, Stockholm.
 EKMAN, AXEL, Landshövding, Mariestad.
 EKMAN, MARIANNE, Landshövdingenska, Mariestad.
 FRIES, ROBERT, Professor, Stockholm.
 FRIES, NANNA, Professorska, Stockholm.
 GIERTZ, ANNA, Doktorinna, Tumba.
 HAGLUND, AGDA, Trädg.-ark., Stockholm.
 HAMILTON, JULIE, Grevinna, Stocksund.
 HERMELIN, SVEN A., Friherre, Stockholm.
 HERMELIN, KERSTIN, Friherrinna, Stockholm.
 HJELM, ERIK, Trädgårdsdir., Göteborg.
 HOLMGREN, SVEN, Major, Ronneby.
 HOLMGREN, ELSA, Fru, Ronneby.
 HORN, LEOPOLD VON, Trädgårdsförest., Hälsingborg.
 HÅKANSSON, LILLY, Fru, Djursholm.
 KIHLSSTRÖM, EMIL, Boktryckare, Stockholm.
 KIHLSSTRÖM, KERSTIN, Fru, Stockholm.
 KNOCKENHAUER, JULIA, Fru, Djursholm.
 KROOK, MARTIN, Trädgårdsark., Göteborg.
 LEWENHAUPT, ADAM, Greve, Sjöholm, Katrineholm.
 LEWENHAUPT, HEDVIG, Grevinna, Sjöholm.
 LEWENHAUPT, CHARLOTTE, Fröken, Sjöholm.
 LINDBERG, A., Fröken, Stockholm.
 LINDER, EVA, Fröken Sjögestad.
 LINDH, HANNA, Trädgårdslärarinna, Kalmar.
 LUNDBERG, CARL T., Disponent, Lidingön.
 LUNDBERG, EMMA, Fru, Lidingön.
 LUNDBERG, ERIK, Fil. dr., Stockholm.
 LÖFQVIST, H., Fröken, Stockholm.
 MALMER, ASTRID, Fru, Växjö.
 MALMER, GUSTAF, Studerande, Växjö.
 MANNERHEIM, AUGUSTIN, Friherre, Grensholmen.
 MANNERHEIM, ELSIE, Fröken, Grensholmen.
 MANNERHEIM, JOHAN, Friherre, Grensholmen.
 MANNERHEIM, PALLE, Friherrinna, Grensholmen.
 MANNERHEIM, SOPHIE, Fröken, Grensholmen.
 MECKLENBURG, J. VON, Fröken, Högsjö.
 MÖRNER, ELISABETH, Fröken, Stockholm.
 NISSEN, HENRIK, Kansliråd, Stockholm.
 NISSEN, MARIA RODHE-, Fru, Stockholm.
 PAULSSON, INGEBORG, Fröken, Påarp.
 PRYTZ, O. R., Grosshandlare, Göteborg.
 SILFVERSHIÖLD, INGEBORG, Friherrinna, Koberg.
 SJÖBERG, KNUT, Apotekare, Stockholm.
 SJÖBERG, ANNA, Fru, Stockholm.
 SKOTTSBERG, CARL, Professor, Göteborg.
 SKOTTSBERG, INGA, Professorska, Göteborg.
 SONESSON, NILS, Byrådirektör, Stockholm.
 SONESSON, ANNA, Fru, Stockholm.
 SYLVÉN, NILS, Fil. dr., Svalöf.
 SÖDERSTRÖM, CARL, Häradshövding, Ronneby.
 SÖDERSTRÖM, MÄRTA, Fru, Ronneby.
 TAMM, PERCY H:SON, Ing., Stockholm.
 TANGEN, BENEDICTE VON, Fru, Karlavägen 30, Stockholm.
 WEDBOM, INGER, Fröken, Lidingön.
 WERNSTEDT, HJALMAR, Kammarherre, Ö. Stenby.
 WERNSTEDT, ANNA, Fru, Ö. Stenby.
 WOLLERT, ARVID, Major, Västerås.

BRUDGUMSTALLEN VID HÖGFORS.

I närheten av Högfors bruk i Karbennings socken, Västmanland, står intill stora landsvägen Västerås-Norberg; mellan Lärkskogen och Antorpet mitt emot grevinnan HAMILTONS välbekanta Vårbacka, Västmanlands säkerligen vackraste tall. Trädet utgör en verklig ögonfägnad för alla vägfarande, vilka icke kunna undgå att observera den synnerligen välväxta och imponerande furan. Att tallen i orten är allmänt uppskattad för sin skönhet framgår bl. a. därav, att när Villa Vårbacka för ett antal år sedan uppfördes, placerades byggnaden så, att tallen kom att stå i utsiktlinjen med sjön Snyten i bakgrunden. Från Vårbacka är också tallen mest imponerande i landskapet, här har den erhållit en verkligt monumental karaktär.

Brudgumstallen är en »veckfere». (Vad detta begrepp innebär se närmare »Sveriges Natur» årg. 1918, sid. 127!) Dessa »veckferer» påträffas ännu i dag i ytterst enstaka fall i närheten av vattensamlingar, där fiske bedrevs i form av ljustring. Det var primitiva förhållanden, vad lyset beträffar, och så åstadkoms »torrved» genom att hugga bort ytveden på en stor äldre tall. Genom såret åstadkoms ett ökat kådflöde, som genomdränkte de yttre vedskikten, vilka snart voro dugliga till ljusved. Så fortsattes kanske, tills stammen var helt genomhuggen. På så sätt bildades en öppning i trädet. Så hårdhänt behandling har Brudgumstallen icke fått vidkännas, men vid en närmare granskning synes tydligt, att »veckan» nära marken uppstått genom nämnda åverkan. Benämningen »veckfere» är av småländskt ursprung, där »fere» är den vanliga benämningen för fura. »Veck» härleder sig av v ä c k a, hugga håll.

Det går många sägner i orten om Brudgumstallen. En del hålla för givet, att benämningen uppkommit på den tiden, då man ansåg, att en brudgum var det främsta och ståtligaste som fanns. Då tallen saknar motsvarighet ur ren prydnadssynpunkt, är namnet väl berättigat. Andra veta berätta, och dessa uppgifter har jag av en gammal arbetareveteran vid Högfors bruk, att det för en mansålder

sedan på andra sidan om landsvägen stått en pendang till tallen, och detta träd hette Brudtallen. De två bredvid varandra i förnäm avskildhet stående träden skulle sålunda kallats brud och brudgum, vilket låter troligt nog.

Emellertid har det upptecknats en riktig saga om Brudgumstallen. Det berättas: Om man från Högfors bruk följer landsvägen söderut, befinner man sig efter några minuters promenad vid en mycket stor tall, som av ortsbefolkningen kallas Brudgumstallen. Den står på vänstra sidan av vägen, hög och imponerande. På grund av sitt utseende och sin höga ålder har den under många årtionden dragit de vägfärandes blickar till sig. Denna höga fura med sina knotiga grenar och yviga krona står där så ensam ute på slätten, liksom ett minnesmärke planterat där för länge sedan och markerande en plats, med vilken någon särskild händelse är förknippad. Går man förbi där en kväll, susar det så tungt och vemodigt i trädets grenar, som hade det en stor sorg att ruva på. »Det var en vinterkväll för många år sedan», så berättar sägnen, »långt före innan tåg och automobiler kommo till. Ett par unga människor kommo i slädskjuts från kyrkan, där de på dagen hade vigts samman av prästen. Långt hade de kvar att åka, och kvällen var bitande kall, därför fick hästen springa, så fort den förmådde på den dåliga vägen. I skarpaste trav gick färden fram över de blåskimrande snöfälten och genom snötyngda skogar, fram mot det nya hemmet och lyckan. Då glider plötsligt släden utför en berghäll och stjärper. Den unga kvinnan skadas så svårt, att hon strax därefter dör. Ynglingen, som ser sin unga, vackra hustru borta för alltid, gripes av sådan sorg, att han beslutar sig för att dö på den plats, där hans unga maka förolyckats. — När hästen med den tomma släden tidigt på morgonen kom till gården utan husbonde, anade folket, att en olycka hänt. De följde spåren tillbaka och funno platsen med de båda döda. Sida vid sida lågo de där, troget hade de följt varandra i döden. På denna plats växte sedan upp två tallar, som efter sägnen kallades Brudgumstallen och Brudtallen. Nu är Brudtallen borta. Ensam står Brudgumtallen där. Flerhundraårig, knotig och skrovlig står den som ett ännu levande minne om två människors korta lycka. Och därför susar det ibland om kvällarna så tungt i det gamla trädets krona.»

ANDERS FOLLMER.

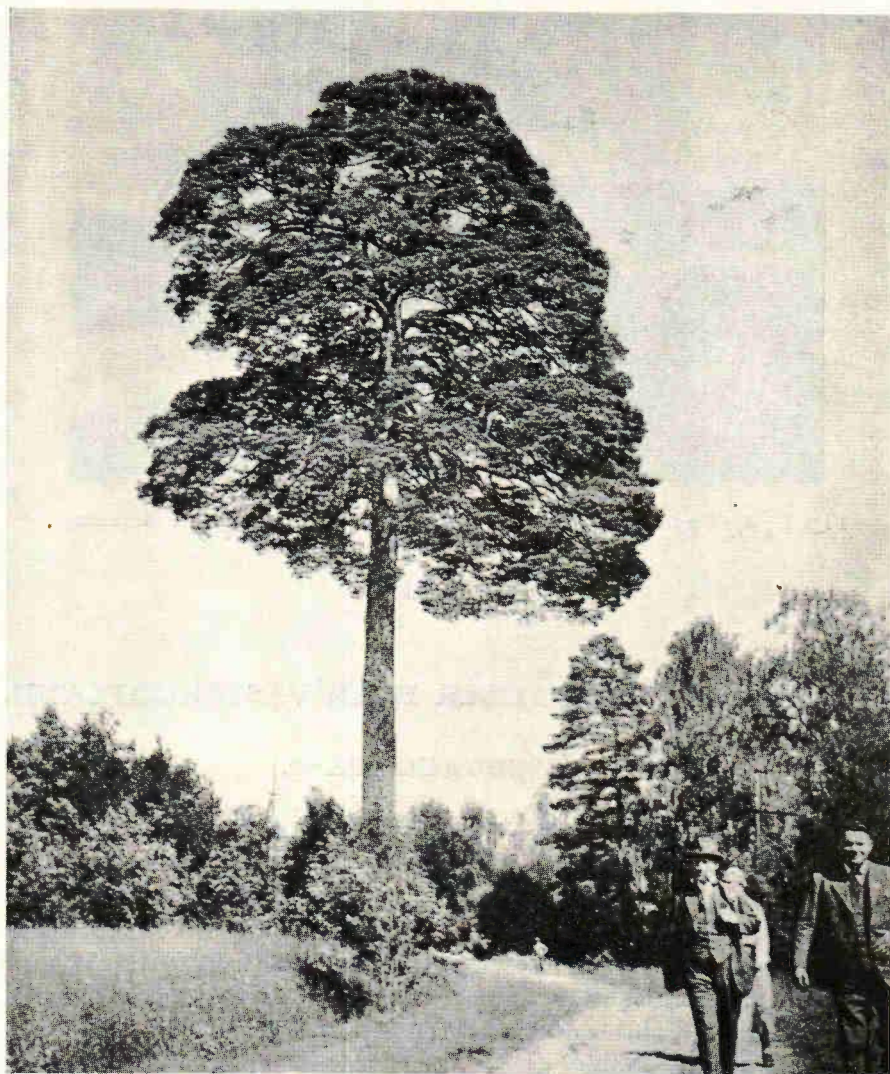

Fig. 1. Brudgumstallen vid Högfors i Västmanland.

Foto: SVEN A. HERMELIN 5 juli 1931.

Fig. 1. Gråal (*Alnus incana*) av egendomligt växtsätt vid Marieberg, Suntak s:n, Västergötland.

Foto: A. HÖLPERS.

DENDROLOGISKA NOTISER FRÅN VÄSTERGÖTLAND.

1. EGENDOMLIG GRÅAL.

Vid ett tillfälligt besök vid Mariebergs egendom i Suntak s:n observerade undertecknad i febr. 1931 ett träd, som på avstånd ej utan vidare kunde igenkännas. Vid mera ingående granskande befanns detsamma vara en gråal (*Alnus incana*) av hittills okänt växtsätt (fig. 1). Exemplet kan närmast kallas ett buskträd med 9 st. grövre och klenare stammar. Växtsättet är i hög grad bisarrt. Smågrenarna äro horisontellt utbredda och mer eller mindre hängande, sålunda förlänande trädet ett från den vanliga gråalen mycket avvikande utseende. Bladen äro smärre än hos den vanliga typen samt kottarna mindre (av *microconus*' storlek).

Trädet växer vid en liten å, som flyter strax norr om Mariebergs gård, och gör sig härifrån starkt framträdande.

I CALLIERS *Alnus*-monografi i Deutsche Dendrologische Gesellschaft årsbok finnes bland där beskrivna otaliga former ingen *incana*-

form, som stämmer överens med ovannämnda, varför det torde få antagas, att denna typ ej förut är iakttagen.

Som jag gjort ägaren av Marieberg, agronomen BOLINDER, uppmärksam på det unika trädet, är det att hoppas, att detsamma under den närmaste framtiden ostört får jordleva på sin nuvarande växtplats.

2. EN OVANLIG EK.

När man västerifrån nalkas Ekeskogs kyrka öster om Moholm, märker man på långt håll ett träd, vars utseende ej hör till det vardagliga. Man vet knappast, om man skall taga det för en alm eller något annat trädslag men märker vid närmare betraktande, att det knappast kan vara något annat än en ovanligt formad ek (*Quercus robur*). Trädet växer i en beteshage och är möjligen en rest från ett en gång i forna tider förekommande, stort ekbestånd. Nu äro ekar sällsynta i Ekeskogs socken.

Eken har alstrat avkomlingar, som äro tämligen likartade i växtsättet som moderträdet. Vid mätning av trädet befanns detsamma ha följande dimensioner: kronvidd 16 m, trädets höjd 23 m, stamhöjd nedom kronan 7 m och stamomkrets vid brösthöjd 420 cm. Trädet hör sålunda inte till de större men är till följd av kronans klotform ett synnerligen märkligt träd, som åtminstone i Skaraborgs län söker sin like. Den vackra ekens utseende torde tydligt framgå av närstående bild (fig. 2).

3. BLODBERBERIS PÅ VÄSTGÖTASILUREN.

Vid en utflykt till kalkhedarna strax väster om Stenstorps station kom jag att observera en kulle, som hade ett ovanligt mörkt bladverk. Vid närmare betraktande befanns det vara ett ovanligt vackert exemplar av blodberberis (*Berberis vulgaris atropurpurea*). Hur denna buske kommit till sin nuvarande växtplats är naturligtvis omöjligt att med säkerhet avgöra. Vanlig berberis är ju tämligen allmänt vildväxande i trakten, varför man skulle kunna gissa på en spontan förekomst, men lika antagligt är, att frön blivit spridda från någon i närheten befintlig trädgård. Det är ju en känd sak, att blodberberisen liksom blodboken är ganska konstant vid frösädd.

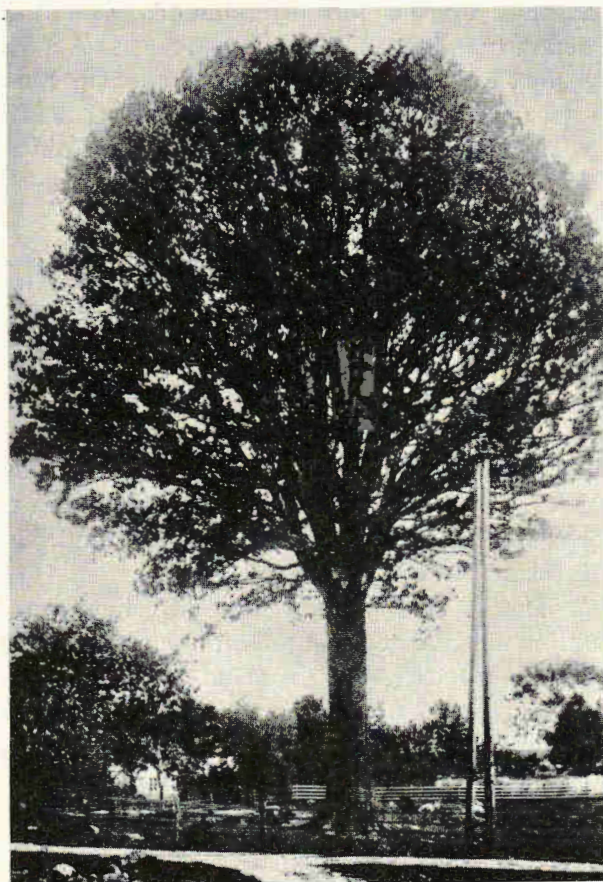

Fig. 2. Ek (*Quercus robur*) med klotformig krona vid Ekeskogs kyrka i Västergötland.

Foto: A. HÜLPHERS.

Bladen voro på det här ifråga varande exemplaret rätt starkt pruinösa och hade för övrigt en mycket stark brunröd färgton; det-samma var förhållandet med foderbladen. Som busken växer ganska långt från boningshus, är det troligt, att densamma ej kommer att försvinna genom röjning.

A. HÜLPHERS.

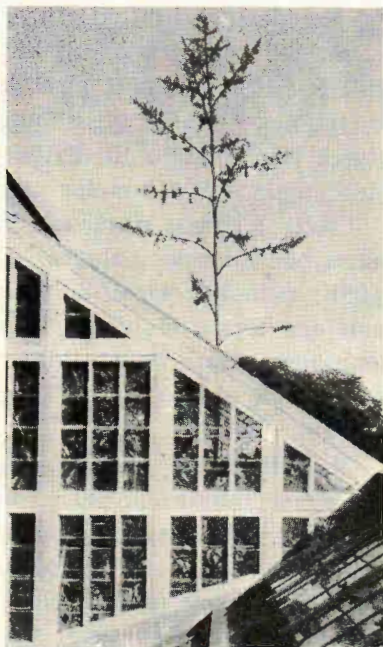
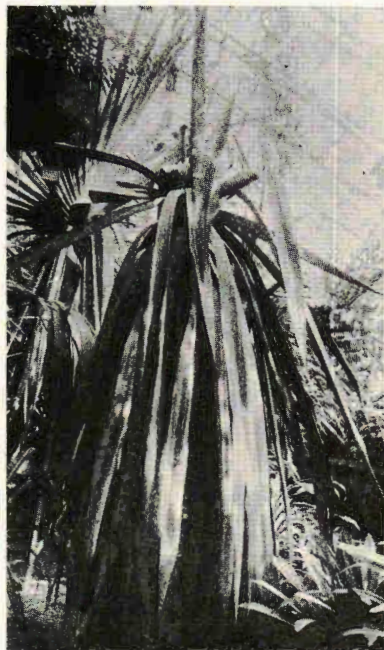

Fig. 1—2. *Fourcroya foetida* i Lunds botaniska trädgård hösten 1932. Å fig. 1 synas de vid blomningen nedåtböjda, över 2 m långa rosettbladen, å fig. 2 den ovan växthustaket utvecklade, 7,5 m höga delen av blomställningen.

Foto: CARL G. MALM 14 sept. 1932.

BLOMMANDE FOURCROYA FOETIDA.

Ända sedan år 1866 har Lunds botaniska trädgård i sitt växthus haft ett exemplar av *Fourcroya foetida* (L.) Haw. Detta erhöles då som gåva, antagligen i form av ett rotskott, från botaniska trädgården i Köpenhamn. Tillväxten har varit kraftig och omplantering i allt större baljor har med vissa års mellanrum blivit nödvändig, senast tidigt på våren 1932.

Några månader senare observerade akademiträdgårdsmästare NILS HAGMAN, att en samling smärre och tunnare blad än de vanliga framkommit i mitten av den väldiga bladrosetten såsom ett tecken på att blomning var förestående. Blomstängeln upptäcktes den 27 juni. Den tillväxte mycket snabbt, och jag återger i det följande herr HAGMANS mättningsprotokoll och fenologiska anteckningar. Stängeln

höjd var den 29 juni kl. 10,30 f. m. 170 cm och följande dag kl. 2 e. m. 200 cm; den 5 juli kl. 5 f. m. 300 cm. På morgonen den 6 juli hade toppen nått glastaket och hunnit kröka sig något. En ruta borttogs då för att släppa ut blomställningen i det fria. Så fortgick den snabba tillväxten, och den 16 juli var stängeln 5,25 meter hög, varav 1,5 meter ovan taket, och den 28 juli 6,96 meter.

Under allttjämt pågående längdtillväxt förgrenade sig blomställningen, och knoppar anlades. Det dröjde emellertid ända till den 28 augusti, sannolikt beroende på en period av regnigt och kyligt väder, innan den första blomman slog ut ovan taket; under detta började blomningen några dagar tidigare. Flertalet knoppar hade slagit ut den 22 september, men de äldre blommorna hade undan för undan fallit av.

Med den fullt utbildade blomställningen hade växten en total höjd av ej mindre än 11,32 meter, varav på själva stängeln kom 9,64 meter. Vid basen var dennas diameter 10 cm.

Blommorna voro till färgen gröna med breda vita hinnkanter och gulaktig spets på hyllebladen. Hos fullt utslagna blommor uppgick diametern till ungefär 3,5 cm. De voro så gott som alldeles luktlösa. Detta förhållande är möjligen en anledning till, att VENTENAT, då han 1793 utbröt några *Agave*-arter och bildade ett nytt släkte *Furcraea*, ersatte LINNÉs artnamn *foetida* (*Agave foetida*) med ett mera »lämpligt» för denna art. Det var emellertid på grund av de förlinnéanska auktorernas uppgifter om de stinkande bladen, som LINNÉ bildat sitt artnamn. En mera storblommig varietet (var. *Willemetiana* TREL.) uppgives dock hava illaluktande blommor.

I blomställningen anlades ett stort antal bulbillar, vilka dock i det fria snart skadades av frost och föllo av. På ett par av grenarna, som utväxte från den del av stängeln, som befinner sig inuti växthuset, ha groddknopparna nu i slutet av november nått en längd av cirka 5 cm, och deras första blad hålla på att utvecklas.

Rosettbladen, som hos icke blommande exemplar äro mer eller mindre horisontala, böjde sig samtidigt med blomställningens tillväxt allt mera nedåt, så att till sist stammen alldeles doldes (fig. 1).

Utom genom bulbillerna i blomställningen torde förökning i regel ske medelst adventivskott, som bildas på den korta stammen och som leva kvar, sedan den blommande rosetten dött bort. Vi ha nämligen här att göra med en s. k. hapaxant, d. v. s. en växt, som blommor en enda gång, oavsett om den är 1-, 2- eller mångårig.

Fourcroya foetida har sitt hemland i Mexico och Sydamerika. Sedan lång tid tillbaka har emellertid denna växt under namnet Mauritiushampa odlats på flera ställen i Gamla världens tropiker. Dess blad innehålla nämligen mycket starka bastfibrer, som användas för textila ändamål.

Till Europa kom *Fourcroya foetida* som drivhusväxt redan år 1690, då den odlades på Hampton-Court i England. LINNÉ upptager växten i Hortus Cliffortianus år 1737. Vid denna tid hade tydligen icke något odlat exemplar ännu blommat, då LINNÉ slutar sin korta beskrivning med orden: »Flores non vidimus». I CURTIS's Botanical Magazine, bd. 48, beskriver och avbildar J. SIMS ett exemplar, som blommat i ett växthus i England i december 1820. Nu för tiden torde emellertid blommande *Fourcroya foetida* ej vara så ovanlig i de botaniska trädgårdarna. Ett exemplar blommade förlidet år i Bergianska trädgården.

Släktet *Fourcroya* hör till familjen *Amaryllidaceæ*. Det står i systematiskt hänseende mycket nära *Agave*-släktet och skiljes från detta så gott som uteslutande genom kortare ståndarsträngar.

CARL G. ALM.

L I T T E R A T U R.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 23.
1932. 4 + 180 sid. med 57 illustrationer i texten. Pris 7 kr.

Sveriges Natur framträder i sin 23:dje årgång i mot tidigare något avvikande format och utstyrsel. Sidbredden har ökats och papperskvaliteten förändrats till extra tjockt konsttryckspapper, varigenom illustrationerna i texten kommit ännu mera till sin rätt. 1932 års årgång är också en till såväl innehåll som utstyrsel synnerligen förnämlig publikation. Större delen av innehållet berör i år djurlivet. Speciellt botaniskt betonade uppsatser äro HARALD FREN-
DINS »Frostbrunnsdalen och dess växtliv» — vari det bl. a. omnäm-
nes, att »blå h ä g g, *Amelanchier spicata*, uppträder här och var på sluttningsarna, särskilt i dalens nedre del», och att denna »på senare år ökat i antal» — samt TORSTEN LAGERBERGS »Fridlysta fjällväxter», den sistnämnda med underbart vackra bilder — efter av förf. tagna fotografier — av *Papaver radicum*, *Platanthera parvula*, *Arnica alpina*, *Melandrium affine*, *Chrysosplenium tetrandrum*, *Saxifraga cotyledon* och *Potentilla multifida*. — För att få de problem som stå i samband med naturskyddet kring våra städer mera allsidigt belysta, har redaktionen lämnat ordet åt tre författare, som från olika synpunkter behandla de faror, som hota storstadens omgivningar. EMIL BÄCKLIN talar härvid »om vikten av naturskydd i våra städers om-
givningar», GUSTAF LUNDBERG om »naturvård kring städer» och NILS HORNEY om »natur, camping och tältkultur». — Åt trenne under år 1931 avlidna föregångsmän på det svenska naturskyddets område, THOR HÖGDAHL, KARL STARBÄCK och THORSTEN HERMELIN, ägnas i års-
skriften minnesord av EDVARD WIBECK, GÖSTA GRÖNBERG och HJALMAR ALMGREN. — I likhet med föregående år avslutas årsskriften med redogörelse för »Vetenskapsakademiens naturskyddsärenden» under det sistförflutna året, en del »smärre uppsatser och meddelanden», »litteraturanmälningar» samt en förteckning över »naturskyddslittera-
tur tryckt i Sverige år 1931 (jämte äldre tillägg)».

N. SYLVÉN.

Skånes Natur. Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1931. XVIII.
38 sid. 2 försättsplanscher och 7 bilder i texten. Pris 3 kr.
— 1932. XIX. 88 sid. 2 försättsplanscher och 8 bilder i
texten. Pris 3 kr.

Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1931 innehåller trenne uppsatser med botaniskt innehåll, samtliga författade av föreningens sekreterare, docenten OTTO GERTZ. Tvenne av dessa äro av speciellt dendrologiskt intresse, då de utförligt behandla epifytfloran på i ena fallet pilträden — *Salix alba* och *viminalis* — på Ven, i andra fallet »Vargaeken», en i »Skånes Natur» 1930 närmare skildrad skånsk jätte-ek. Från pilträden på Ven har docenten GERTZ antecknat icke mindre än 71 olika epifytiska arter och bland dessa 15 träd och buskar: fläder, ask, läkekvesa (*Solanum Dulcamara*), krusbär, röda vinbär, rönn, oxel, hagtorn, nyp, blåhallon (*Rubus cæsius*), fågelbär, hägg, alm, björk och al. Några av dessa angivas uppträda »i luxurierande, rikt blommande individ». Å »Vargaeken» ha trenne buskarter anträffats som epifyter: hagtorn, hallon och hassel. — I GERTZ' studier och skisser »från ön Ven» möta även en hel del intressanta uppgifter angående öns lignosvegetation i övrigt, bl. a. om en fordomtida hassel-skog samt om öns relat. få »genom sina dimensioner mera anmärkningsvärda träd».

»Skånes Natur» 1932 ägnar huvudparten av sitt innehåll åt den rena dendrologien. OTTO GERTZ berättar om »märkliga trädkomplexer» (stamsammanväxning mellan ek och bok samt grensammanväxningar hos bok, lönn och hagtorn), om »en fallen jätte» (en av de åldriga hästkastanjerna på Lundagård), om »den stora svartpoppeln i Landskrona» (6,02 m i stamomkrets vid brösthöjd), om »några äldre uppteckningar angående ollonår å Hallandsås», om »ett praktfullt och imponerande träd» — en hästkastanj å Kåreholms gård, Tomelilla — samt om »en av Skånes största ekar», en för 54 år sedan av stormen fälld jätte-ek vid Vennberga i Skåne. NILS SYLVÉN redogör i en uppsats, »några ord om den svenska florans Skåne-arter», för de inom landet allenast i Skåne funna kärlväxtarterna, varvid förutom ett flertal gräs och örter även tvenne träd, helbladig vinterek (*Quercus sessiliflora* v. *subintegrifolia*) och naverlönn (*Acer compestre*), samt en del olika *Rubus*-arter (*R. nitidus*, *pulcherrimus*, *pyramidalis* och *vestitus*)

särskilt avhandlas. AUG. VILKE lämnar i »bidrag till kännedomen om ormgrenen i Skåne» en närmare beskrivning över ett i Bökeberg funnet, 14 m högt exemplar av denna i Skåne sällsynta trädform. Slutligen meddelar WALDEMAR BÜLOW en fullständig förteckning på »de naturminnesmärken i Skåne, vilka blivit naturskyddade genom lag eller påbud av sammanslutningar eller enskilda».

N. SYLVÉN.

Svenska Turistföreningens Årsskrift 1932. Stockholm 1932. 8+376 sid. 24 försättsplanscher samt talrika illustrationer i texten.

Svenska Turistföreningens årsskrift möter i år i sedvanlig förnämlig utstyrsel. Gästrikland är 1932 det landskap, som främst blir föremål för behandling. I CARL FRIES' skildring: »där Norrland och Mellansverige mötas» få vi en god bild av Gästrikland, övergångslandet, där södern och nordén mötas. Sydbergens flora med ädla lövträd i kamp för tillvaron med den inträngande granen blir en god illustration härtill. En karta över hasseln's utbredning i Norrland fordom och nu visar, att hasseln — i likhet med lind, lönn och andra ädla lövträd — haft större utbredning mot norr men tvingats tillbaka genom klimatets försämring. — EW. STERNERS uppsats »från barrveden till pappersmassan» ger oss i ord och bild en god föreställning om skogens betydelse för svensk nationalekonomi. — TORSTEN LAGERBERG berättar i »kamerajakt på blommor», hur hans underbart vackra bok »Svenska fjällblommor» kommit till. Att svårigheterna äro stora, då det gäller växtfotografering, det ha vi nog förut förstått, men vi få här bekräftelse härpå, och samtidigt få vi lära oss, huru svårigheterna kunna övervinnas. — ERIK MODIN presenterar för oss »nipsippan», *Pulsatilla patens*, »en av vårt lands sällsyntaste växter», och framhåller härvid med rätta, att denna Ådalens älskliga vårblomma i hög grad förtjänar att bli en prydnadsväxt i trädgården. »Vid 3 års ålder börjar plantan — då den uppdrages ur frö — blomma och synes sedan kunna leva och glädja sin odlare i tiotal av år». — En vacker bild av »den stora vildapeln på ruinerna av Lindholmens slott» är ett rent dendrologiskt inslag i den vackra årsskriften, som — givetvis — f. ö. har en mängd för de speciellt turistintresserade värdefulla uppsatser och meddelanden att bjuda på.

N. SYLVÉN.

Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarskrift 1931—1932. København 1932. 160 sid. med 110 illustrationer i texten.

»Dansk Naturfredning» bjuder i år liksom föregående år på ett rikhaltigt och utsökt bildmaterial, i stor utsträckning hämtat från danska ek- och bok-skogar. Till en av Skovrider L. B. BRÜEL författad redogörelse för »det udvidede Lystskovdistrikt — Jægersborg Dyrehave m. m., Jægersborg Hegn og Trørød Hegn —» äro fögaade ett flertal verkliga praktbilder framför allt av jätte-ekar, störst bland dessa »Ulvedals-Egen ved Friluftsteatret» med en stamomkrets vid brösthöjd av 8,15 m. Några sällsamt vackra bilder av hagtornsträd på Eremitagesletten och vid Springforbi förtjäna också att från nämnda redogörelse särskilt omnämnas. Andra i årsskriften ingående uppsatser och meddelanden av intresse äro framför andra Naturfredningsforeningens redogörelse för »Naturfredningsarbejdet 1931—1932» samt för det »Aedringsforslag til Lov om Naturfredning m. m.», som utarbetats av en inom föreningen särskilt tillsatt kommitté.

N. SYLVÉN.

Förteckning å svenska nationalparker samt å fridlysta naturminnesmärken. Tredje upplagan. På föranstaltande av K. Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté sammanställd av ERIK ALMQUIST och RUDOLF FLORIN. K. Sv. Vetenskapsakad. skrifter i naturskyddsärenden. N:r 21. Uppsala 1932. 66 sid.

År 1919 utgav Vetenskapsakademien en första förteckning över Sveriges nationalparker och fridlysta naturminnesmärken. En andra upplaga, utarbetad av professor CHR. AURIVILLIUS, utgavs 1926. Den nya upplaga, som nu framlägges, är till plan och uppställning väsentligen överensstämmande med de föregående. Den upptager alla fridlysningar, som utfärdats intill 1931 års slut.

Antalet nationalparker uppgår år 1931 till 14. För en var av dessa anges belägenhet och storlek samt anföres den litteratur, som närmare avhandlar nationalparken i fråga. Förteckningen över naturminnesmärken är ordnad efter län och upptager för de olika länen följande antal dylika:

Stockholms	län	13	Göteborgs och Bohus län	10
Uppsala	»	4	Älvsborgs	» 15
Södermanlands	»	12	Skaraborgs	» 17
Östergötlands	»	22	Värmlands	» 5
Jönköpings	»	11	Örebro	» 19
Kronobergs	»	12	Västmanlands	» 25
Kalmar	»	115	Kopparbergs	» 77
Gotlands	»	28	Gävleborgs	» 4
Blekinge	»	3	Västernorrlands	» 3
Kristianstads	»	15	Jämtlands	» 16
Malmöhus	»	10	Västerbottens	» 2
Hallands	»	13	Norrbottnens	» 9

Efter den länsvis ordnade förteckningen över naturminnesmärkena följer en »förteckning enligt de fridlysta föremålens beskaffenhet». Av denna inhämtas bl. a., att vi av våra träd och vedartade växter f. n. ha skyddade:

- 4 st. alar (*Alnus glutinosa*)
- 21 » almar jämte 3 särskilda bestånd av alm
- 10 » askar
- 2 » håriga aspar (*Populus tremula* v. *villosa*)
- 2 » avenbokar
- 9 » björkar, därav 2 »hängbjörkar», 1 »masurbjörk» och 1 »pyramidbjörk»
- 98 » bokar, därav 1 »blodbok», och dessutom 2 särskilda bestånd av bok
- 3809 » ekar, därav 1 »hängek» (*Quercus robur* f. *pendula*), och dessutom 1 slutet ekbestånd
- 21 » enar
- 47 » granar, därav 9 »ormgranar», 2 »klotgranar», 2 »pelargranar», 1 »obeliskgran», 1 »slokgran», 1 »hänggran», 1 »paraplygran», och 1 »krypgran», samt dessutom 1 bestånd av gran
- 3 » hagtornar
- 5 » hasselträd jämte 1 särskilt bestånd av hassel
- 2 bestånd av havtorn (*Hippophaë rhamnoides*)
- 2 st. hästkastanjer
- 19 » idgranar jämte 5 särskilda bestånd av idgran
- 48 » lindar jämte 1 särskilt lindbestånd

- 4 » lönnar
- 1 » oxel
- 1 » *Salix aurita* × *caprea*
- 1 » *Salix caprea* × *cinerea*
- 2 » päronträd
- 2 » rönnar
- 2 bestånd av slån
- 112 st. tallar, därav 3 »paraplytallar», 2 »kloftallar»,
1 »sloktall» och 1 »knöltall», samt dessutom 1 sär-
skilt tallbestånd
- 5 » äppleträd
- 1 förekomst av klockljung (*Erica tetralix*) i Örebro län
- 2 förekomster av engelsk ginst (*Genista anglica*) i Hal-
lands län
- 1 förekomst av tysk ginst (*Genista germanica*). i Älvs-
borgs län
- 1 förekomst av *Rubus cæsius* × *saxatilis* i Östergötlands län
- 4 förekomster av mistel (*Viscum album*) i resp. Stockholms,
Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län.

Som bihang meddelas förteckning över »skyddade områden, som ej falla under lagen angående naturminnesmärkens fredande (3 st.) samt över »genom särskilda kungörelser av K. Maj:t utfärdade fridlysningar» (21 st.). Till sist följer en redogörelse för »naturminnesmärken, vilkas fridlysning blivit av vetenskapsakademien förordad men vid 1931 års utgång ännu ej utfärdats» (24 st.).

N. SYLVÉN.

Normalförteckning över svenska växtnamn. Utgiven av Kungl. Lantbruksstyrelsen. Ny reviderad upplaga. Stockholm 1932. 68 sid. Pris 1 kr.

Den år 1894 av Kungl. Lantbruksstyrelsen utgivna första upplagan av »Normalförteckning över svenska växtnamn» har sedan flera år tillbaka varit utgången ur bokhandeln, och det har därför länge varit av behovet påkallat, att en ny, reviderad upplaga av densamma utgives. Den nya, av byrådirektör E. HAGLUND nu utarbetade upplagan följer i allt väsentligt den föregående. Emellertid ha en del namn i den gamla förteckningen såsom obehövliga strukits och andra ha i stället tillkommit.

Vad de svenska vedväxterna beträffar, ha relativt få namnändringar företagits. Såsom nytillkomna i den nu föreliggande upplagan äro här att nämna snöbär ell. snöbärstry (*Lonicera symphoricarpos*), rosling (*Andromeda polifolia*), pyrolaväxterna (*Pyrolaceæ*) med arterna vinter-, häng- och mandelpyrola (*Pyrola rotundifolia*, *secunda* och *uniflora*), havtorn (*Hippophaë rhamnoides*), vildvin (*Ampelopsis*), kanelros (*Rosa cinnamomea*), bigarrå (*Prunus avium duracina*), morell (*Prunus cerasus austera*), masurbjörk (*Betula verrucosa*), glasbjörk (*Betula pubescens*) [de två sistnämnda i föregående uppl. sammanförda under namn av vanlig björk (*Betula alba*)], pyramidpoppel (*Populus nigra italica*); lappvide (*Salix lapponum*), ripvide (*Salix glauca*), grönvide (*Salix phylicifolia*), norrlandstall (*Pinus silvestris lapponica*), bergtall (*Pinus montana*), tann ell. »ädelgran» (*Abies*).

De för de nytillkomna vedväxterna upptagna svenska namnen äro, så gott som alla, namn, som redan förut kommit till tämligen allmän användning. Endast mot namnen tann och ädelgran för arter av släktet *Abies* torde berättigade invändningar kunna göras. Namnet tann, en försvenskning av tyskans »Tanne», har i *tal*-språket så stor likhet med tall, att en förväxling namnen emellan lätt kan äga rum. För svenska öron har väl ej heller detta ord såsom växtnamn någon särskilt vacker klang, likaljudande som det är med vardagsspråkets uttal av ordet tand. Att som låneord upptaga danskans »Aedelgran» är ej tilltalande, då det vackert klingande namnet silvergran för arter av släktet *Abies* av allt att döma redan kan anses hava vunnit burskap inom svenska språket. Inom den svenska skogsvetenskapliga litteraturen har namnet silvergran tidigt kommit till användning och torde numera hava slagit helt igenom. Även inom hortikulturen har samma namn upptagits, så exempelvis hos GUSTAF LIND, Våra prydnadsträd och buskar, Stockholm 1914. I Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsskrift, »Lustgården», har från första början namnet silvergran varit det för arterna av *Abies*-släktet främst, i senare årgångar genomgående använda svenska namnet. Förekomsten av *Picea*-arter med silverstrimmiga barr borde ej utgöra något hinder för silvergrans-namnets användande uteslutande för arter av släktet *Abies*.

N. SYLVÉN.

AXEL HOLZHAUSEN: **Tusen olika träd och buskar** till prydnad för park och trädgård. Albert Bonniers förlag. Stockholm 1932. 336 sid. med 213 bilder i texten. Pris 15 kr.

I AXEL HOLZHAUSENS »Tusen olika träd och buskar» äro samlade »alla de rön och erfarenheter samt den kännedom om släkten och arter, vilka förf. under» olika »epoker av sitt liv tillägnat sig, samt under ett flitigt studium under de senare åren tillökat». Förf. förklarar, »att boken icke är skriven för dendrologer. Den är avsedd för alla de yngre trädgårdsmän och den stora mängden av intresserade amatörer, vilka ha behov av en lätt tillgänglig uppslagsbok inom ämnet och på svenskt språk». — »I rikaste mån har boken illustrerats. En bild åskådliggör långt bättre än ord, hur en växt ser ut. Flertalet bilder äro reproduktioner av fotografier, vilka förf. själv har tagit.»

Bokens innehåll uppdelas i tre avdelningar om vardera tre huvudkapitel. Första delen omfattar »träd och buskar vid olika årstider», »barrträd» och »städsegröna eller vintergröna växter»; inom de två sistnämnda kapitlen meddelas i bokstavsordning en förteckning över de viktigaste inom landet odlade och vildväxande arterna med kort karaktäristik av desamma. Andra delen behandlar »lövfällande träd och buskars plantering, sammanställning och förökning», »häckar och formträd» samt innehåller slutligen en »förteckning och beskrivning på lövfällande träd och buskar», denna liksom de föregående förteckningarna i bokstavsordning. Tredje delen redogör för »träd och buskar till olika ändamål och med särskilt utmärkande egenskaper», varvid under särskilda underkapitel behandlas »alléer», »häckar», »slingerväxter», »vid olika tider blommande träd och buskar», »urval av högre och lägre träd», »urval av högre och lägre buskar», »träd och buskar, vars blommor lämpa sig för avskärning» eller »till drivning i växthus under vintern», »barrträd» för olika lägen och av olika snabbväxande typ, »barrträd, som tåla hård beskärning», »barrträd med framträdande och varaktig färg» etc. Som avslutningskapitel följa så »förteckning över i boken förekommande svenska växtbenämningar» och en förteckning över bokens talrika bilder.

Med nöje vandrar man med författaren omkring bland hans skyddslingar. Många och goda äro de råd, förf. ger angående valet och vården av träd och buskar för olika anläggningar och ändamål. Bildmaterialet är som alltid i författarens böcker instruktivt och

vackert samt valt med största omsorg. Det stora artantalet och det med nödvändighet begränsade utrymmet har givetvis omöjliggjort mera utförliga beskrivningar av de olika arterna. För ett fastställande av arten äro de meddelade artkaraktärerna alltför ofullständiga, i vissa fall t. o. m. felaktiga och vilseledande. Bilderna ha här en ej oviktig, kompletterande uppgift att fylla. För intresserade hänvisas i inledningen till diverse källskrifter, vari närmare uppgifter för examination av släkten och arter kunna erhållas. De medtagna arterna representera i stort sett väl de för våra parker och planteringar värdefullaste träden och buskarna.

N. SYLVÉN.

EMMA LUNDBERG: **Min trädgård.** Några akvareller med åtföljande text. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1932. 47 sid. med 21 bilder i texten. Tryckt i numrerad upplaga om 500 ex.

»Gräv, och du skall finna en skatt.» — »Och jag grävde och grävde och skatten är min. Största värdet har min trädgård kanske haft vid barnens fostran. De ha varit med i arbetet från början. Det är också närmast för dem, som jag gjort dessa teckningar tillsammans med litet prat om vad jag lärt av arbetet med jorden.»

Så börjar EMMA LUNDBERG sin vackra, av kärlek till trädgården och arbetet i denna dikterade bok. Den, som haft förmånen att med egna ögon se hennes in i minsta detalj utstuderade anläggningar, förstår utan vidare, huru äkta denna kärlek är. Bokens förtjusande såväl text som bilder måste även åt andra delgiva samma förståelse. För var och en av årets månader berättar författarinnan om vad trädgårdens ans och omvårdnad kräver. Och samtidigt ger hon oss en bild av sin trädgårds tillkomst och vidare utveckling. Vi få höra om de olika blomstrens och fruktträdens behov av skötsel och gödsling, om markens dränering m. m., m. m. Det är rent förunderligt, hur mycket författarinnan hinner med att säga oss på bokens relativt få sidor. Och hon talar till oss på ett sådant sätt, att vi, även om vi aldrig förut anat något dylikt, måste få något med av hennes innerliga kärlek till trädgården och trädgårdsarbetet. Hennes framställningskonst är sådan, att vi ej glömma, vad hon berättar oss. Hennes kärlek till det växande livet i naturen har gjort, att hon velat skapa ett stycke natur i sin omedelbara närhet, i sin egen trädgård. Hon har också lyckats; i ord och bild övertygar hon oss härom. Man smittas oemotståndligt av hennes hänförelse. Och häri ha vi kanske

att se den ej minsta förtjänsten i hennes bok och hennes underbara trädgårdsskapelse.

Nordisk Rotogravyr, från vars officin boken utgått, har nedlagt ett synnerligt förtjänstfullt arbete på bokens utstyrsel, som är att beteckna såsom sällsynt vacker. Boken kan erhållas genom rekvisition hos nämnda anstalt eller hos Nordiska Kompaniet, Stockholm.

N. SYLVÉN.

JOHANNES THOLLE: **Sommerens blomster.** Praktiske Anvisninger for Haveejere. Hage & Clausens Forlag. København 1932. 134 sid. med 104 bilder i texten.

Om sommaren drager naturen människorna hemifrån. Strand och skog, hav och ferier locka annorstädes hän, och de moderna fortskaffningsmedlen: cykel, spårvagn, järnväg och bil äro ett allvarligt hot gentemot alla trädgårdsintressen. Skall trädgården kunna binda och fångsla, och skall den kunna lägga sin vikt i vågskålen, när det skall väljas mellan att draga ut eller att stanna hemma, då måste den om sommaren kunna bjuda på överraskningar, och dess blomstervärld måste räkna representanter bland det yppersta, det skönaste, mest rikblommande och välluktande, man kan finna. Det är i överensstämmelse med dessa ord i förordet till sin bok, som förf. söker uppskissera riktlinjerna för sommarträdgården och giva råd vid valet av sommarens blomster.

Författarens tillvägagångssätt för att nå detta sitt mål framgår redan av kapitelrubrikerna i innehållsförteckningen: »Sommerens Farver»; »Blomsterformer og Blomsterstof»; »Blomsterduft»; »Livet blandt Blomsterne»; »Højsommerblomster» — med underkapitlen: »Udvalg af dekorative eller blomstrende Træer og Buske», »Vedvarende Hække», »Slyng- og Klatreplanter», »Skyggegivende Træer», »Søjle- eller pyramideformede Træer», »Roser», »Liljer», »Pæoner», »Iris», »Ridderspore», »Astilbe og Spiræa», »Udvalg af forskellige andre Stauder og Løgvækster», »Trædeplanter», »Stauendeindfatninger», »Sommerblomster», »De blomsterløse Blomsterplanter (Bregner)» —; »Vandets Flora»; »Græsser og Græsplæner»; »Sommernattens Flora»; »Sensommerblomster» — med underkapitlen: »Træer og Buske», »Phlox», »De gule Kurveblomster», »Høstasters eller 'Strandasters'», »Udvalg af andre Stauder», »Knoldvækster» —. I ett särskilt avslutningskapitel,

»Sundhedspleje», ger förf. slutligen goda råd angående trädgårdsanläggningarnas rätta skötsel.

Man behöver ej läsa långt i JOHANNES THOLLES blomsterbok, förrän man får klart för sig, att förf. — trädgårdsarkitekt till yrket — gått till sitt arbete med utsökt smak och uppriktig kärlek till uppgiften. Med lättläst och elegant stil förenar han klarhet och följdriktighet i framställningen. En mängd arter och former ingå i de i olika sammanhang anförda namnlistorna och för en var av dessa anføres något lockande karakteristikum. Måhända kunde man här och var hava önskat sig något utförligare beskrivningar på de upptagna arterna, men de talrika vackra och instruktiva bilderna giva härvid i stor utsträckning fullgod ersättning för vad som brister. För dem, som önska tillgång till närmare art- och formbeskrivningar m. m., meddelas i slutet av boken en ganska utförlig litteraturförteckning, upptagande viktigare såväl dansk som utländsk litteratur på olika, hortikulturen berörande områden.

N. SYLVÉN.

MAISEN PEDERSEN: **Blomsterhaven. Flerårige planter.** H. Aschehoug & Co. Oslo 1929. 168 sid. med 4 färgplanscher och 35 bilder i texten. Pris kr. 6: 50.

—: **Sjeldnere flerårige planter og sommerblomster.** H. Aschehoug & Co. Oslo 1931. 119 sid. med 1 färgplansch och 10 bilder i texten.

»Haven skal være en del av hjemmet om sommeren. Den bør være lun og heget om og bære preg av oss selv, et sted hvor man fritt og utvunget kan gå omkring, et sted til hvile og vederkveelse. Virkemidlene og arbeidsmåtene til å opnå dette med er mange og forskjelligartede; men det må først og fremst være kjærlighet til og interesse for arbeidet, hvis resultatet skal bringe varig glede.»

En sådan kärlek, som författarinnan inledningsvis i sin första blomsterbok talar om, har tydligen besjälats henne, då hon gått till verket vid nedskrivandet av sina böcker. Resultatet av hennes författarearbete är synnerligen gott och bereder läsaren varaktig glädje. I de »små bemerkningar om våre haver», varmed hon begynner sin bok »Blomsterhaven», ger hon oss på praktisk erfarenhet väl grundade och om god smak vittnande vinkar och råd om snart sagt allt, vad till en trädgårdsanläggning hör. Var för sig behandlas här

bl. a. planläggning, vägar och gångar, häckar och stängsel, lusthus och trädgårdsmöbler, frukt- och köksträdgården, gårdsplanen, blomstervälet med allt vad därtill hörer m. m., m. m. I en särskild avdelning, »litt om havearbetet», följer allehanda råd för skötseln av den en gång anlagda trädgården. Det största utrymmet ägnas slutligen åt en »fortegnelse over toårige og flerårige blomsterplanter», vilken förteckning får sin ytterligare komplettering i författarinnans andra bok: »Sjeldnere flerårige planter og sommerblomster». För en var av de i förteckningarna upptagna arterna angivas förutom det latinska namnet — arterna följa härutinnan i bokstavsordning — växtfamilj, norskt namn, viktigare släkt- och artgenskaper, fordringar på jordmån, vatten och ljusförhållanden etc., förökningssätt, blomningstid, förmåga att breda sig m. m.; även artens hemland och plantans höjd anges. Uppgifterna verka i ovanligt hög grad vederhäftiga och ge — trots sin korthet — i de flesta fall en förvånansvärt god föreställning om arten i fråga. De efter fotografier återgivna bilderna äro i allmänhet synnerligen vackra och belysande, så ock färgplanscher. Båda böckerna kunna varmt rekommenderas även för svensk publik.

N. SYLVÉN.

Växternas liv. Populärvetenskaplig handbok under medverkan av K. AFZELIUS, K. V. O. DAHLGREN, T. G. HALLE, E. HULTÉN, E. INGELSTRÖM, N. JOHANSSON, T. LINDFORS, G. NILSSON-LEISSNER, BJ. PALM, L.-G. ROMELL, C. SKOTTSBERG, H. SVENSSON och E. SÖDERBERG under redaktion av CARL SKOTTSBERG. Första bandet. Stockholm, Aktiebolaget Familjeboken, 1932. 10 + 535 sid. med 17 färgplanscher, 38 helsidesporträtt och svartplanscher samt 323 bilder i texten.

»Förlagets ursprungliga tanke var att utgiva A. KERNER VON MARILAUNS berömda verk 'Pflanzenleben', 3:dje, av A. HANSEN bearbetade upplagan i svensk översättning, reviderad efter nutida krav. Efter dessa linjer igångsattes arbetet.» Då professor SKOTTSBERG »år 1928 åtog sig redaktörskapet, hade redan flertalet medarbetare blivit utsedda och en del av första bandet förelåg i korrektur. Det hade då redan visat sig, att tanken på en översättning i samband med en lindrigare omarbetning borde uppges, och att mycket väsentliga delar krävde fullständigt ny behandling. Arbetet med det första avsnittet,

växternas byggnad och utveckling, hade dock framskridit så långt, att en omläggning efter nya principer skulle ha väsentligt fördröjt utgivandet; avsnittet i fråga underkastades visserligen en förnyad revision, men ansluter sig dock i huvudsak ganska nära till KERNERS ursprungliga framställning. För samtliga övriga kapitel ha författarna haft fria händer, och följden har blivit att det mesta av texten, med tillvaratagande av mindre partier av den gamla, helt nyskrivits. Skillnaden mellan det svenska och det tyska arbetet är så pass genomgripande, att det hade varit olämpligt att på titelbladet till det förra utsätta KERNERS namn, så mycket mera som den i densamma framställda åskådningen i ekologiska frågor väsentligt avviker från den av honom och hans tid hyllade. — Även illustrationsmaterialet har undergått en betydande förändring. Åtskilliga av KERNERS figurer ha såsom icke motsvarande nutida fordringar uteslutits eller utbytts mot nya och bättre; dock har det icke varit möjligt att överallt, där detta bort ske, ersätta KERNERS teckningar med fotografier. En mängd nya bilder, såväl i texten som på särskilda svartplanscher, ha tillkommit. Flertalet av färgplanscherne ha ansetts ur både konstnärlig och vetenskaplig synpunkt väl försvara sin plats, och samlingen har ökats med ett antal nya.»

Sålunda skildrar professor SKOTTSBERG i företalet till det nu färdigtryckta första bandet av »växternas liv» det svenska verkets tillkomst. En var som från sin ungdoms dagar har KERNERS vackra bok i tacksamt minne måste med glädje hälsa en efter moderna principer omarbetad svensk »upplaga» av densamma. Bildmaterialet — det som kanske mest bitit sig in i minnet — är ju i den svenska boken till väsentliga delar hämtat från KERNERS gamla »Pflanzenleben». Den utgallring av föråldrade bilder, som skett, och den komplettering med talrika nya, förstklassiga sådana, som företagits, har varit i allo lycklig. Textändringarna äro, som i inledningen framhålles, så betydande, att i själva verket en helt ny bok nu föreligger. Redan den av LARS-GUNNAR ROMELL omarbetade och moderniserade »inledningen» innehåller en hel del väsentliga tillägg. De här återgivna porträtten av förgrundsmännen på botanikens område äro alla nytillkomna. KARL AFZELIUS' och ERIC HULTÉNS behandling av »växternas byggnad och utveckling» är, såsom inledningsvis framhållits, att beteckna såsom det enda avsnittet i boken, i vilket KERNERS arbete i allt väsentligt följts. Även här ha dock i flera fall modernare synpunkter inarbetats i framställningen. I avsnitten II—IV, »livets sätt och ytt-

ringar hos växterna», »de gröna växternas kraftkälla» och »assimilationsorganen och deras verksamhet» har LARS-GUNNAR ROMELL i populär form framlagt jämväl vetenskapens senaste rön på ifrågavarande områden. I ett sista avsnitt om »växterna och vattnet (vattenushållningen)» redogör NILS JOHANSSON populärt och medryckande för rotens och stammens inre byggnad, markvätskan och dess tillgänglighet för växterna samt för transpirationen och i samband därmed stående frågor.

Så som verket »växternas liv» nu föreligger i sitt första band, lovar det att bli en populär handbok av största värde såväl för lekmannen som fackbotanisten. Även dendrologen har i en dylik mycket att hämta. Kapitlet »stammens olika former» i avsnittet »växternas byggnad och utveckling» handlar huvudsakligen om vedväxterna och de där meddelade bilderna av palmyrapalmer på Ceylons nordkust (färgplansch), gammal ek (den största jätteen vid Gällstaö i Uppland), gammal bokskog i Skåne, australiskt *Eucalyptus*-bestånd, omkr. 500 år gammalt lärkträd i Alperna, gammal cembra-tall likaledes i Alperna, skog av mammutträd (*Sequoia gigantea*) och gamla tallar i Norrland äro en sann fröjd för dendrologögar. Den vackra och gedigna boken kan ej nog varmt rekommenderas i våra växtälskares och ej minst våra dendrologers benägna hågkomst.

N. SYLVÉN.

Conifers in Cultivation. The report of the Conifer Conference held by the Royal Horticultural Society Nov. 10—12 1931. London 1932. 21 sh.

The Royal Horticultural Society i London har under de senaste åren visat prov på ett starkt och livligt intresse för framsteg av alla slag inom trädgårdsodlingens områden, och dess verksamhet har säkert i många avseenden bidragit till att höja den engelska nationens känsla för denna odling och för de växter den omfattar. Ett viktigt led i arbetet för ett sådant mål ha de konferenser varit, som sällskapet upprepade gånger anordnat för behandling av ett eller annat mera intressant ämne. Sålunda pågick en konferens om de odlade barrträden i november 1931, och den redogörelse härför, som nyligen utkommit, innehåller högst beaktansvärda bidrag till kännedomen om dessa träd. Redan den första uppsatsen, en förteckning över alla de i England odlade barrträden av W. DALLIMORE, giver mycket av intresse. Författaren följer i stort sett REHDERS nomen-

clatur, men inom släktet *Picea* gör han följande avvikelser: *P. asperata* MAST. får omfatta även *P. aurantiaca* MAST. och *P. retroflexa* MAST. Som synonymer till *P. brachytyla* PRITZEL upptagas *P. adscendens* PATSCHKE, *P. complanata* MAST. och *P. Sargentiana* REHD. & WILS. Med *P. likiangensis* PRITZEL har sammanslagits *P. Balfouriana* REHD. & WILS., *P. montigena* MAST. och *P. gunnanensis* HORT., varjämte *P. purpurea* MAST. nu blivit *P. likiangensis* var. *purpurea* DALL. & JACKS. Slutligen har *P. Watsoniana* MAST. ansetts synonym med *P. Wilsonii* MAST. — Sir JOHN STIRLING-MAXWELL omtalar de resultat man vunnit med exotiska barrträd i engelska skogsplanteringar och meddelar imponerande siffror över trädens storlek och avkastning. — Mr. HORNIBROOK lämnar en lång lista över dvärgformer av barrträd, och vissa sjukdomar samt förökningen av koniferer diskuteras i olika uppsatser. — Över 60 sidor och 12 vackra planscher ägnas åt de i Förenta staterna odlade barrträden av A. SLAVIN, en högst intressant redogörelse, något som också kan sägas om L. COCKAYNES meddelanden om polymorfi hos nyzeeländska barrträd. — F. R. S. BALFOUR behandlar barrträden i Skottland, och markisinnan av HEADFORT lämnar motsvarande uppgifter från Irland. — De ostasiatiska barrträden behandlas dels av E. L. HILLIER, dels av A. B. JACKSON, vilken senare bl. a. diskuterar de omplaceringar av nyare kinesiska *Picea*-arter, som redan vidrörts i samband med Mr. DALLIMORES barrträdsförteckning. Han uppställer även *Abies Forrestii* och *A. Faxoniana* som varieteter av *A. Delavayi* FRANCHET. — De sydafrikanska barrträden behandlas av L. E. LEGAT. — De sista 300 sidorna i boken ha anslagits till ett mycket stort antal notiser om barrträdsplanteringar inom Storbritannien med noggranna uppgifter om trädens ålder, höjd, stamomfång o. s. v. samt en litteraturförteckning och ett vidlyftigt register.

C. G. D.

Pareys Blumengärtnerei. Beschreibung, Kultur und Verwendung der gesamten gärtnerischen Schmuckpflanzen. 2 band, 1,752 sid. med c:a 1,000 textbilder och 48 kol. planscher. M. 106:—. Paul Pareys förlag, Berlin.

I förra årgången av »Lustgården» har detta verk redan omnämnts, men det hade då ännu icke hunnit avslutas. Nu däremot föreligger det i fullständigt skick, och de senast utkomna häftena ansluta sig på ett värdigt sätt till de föregående. Ur dendrologisk synpunkt ha

de dock mindre intresse; då ju familjerna fr. o. m. *Labiatae* t. o. m. *Compositae* ej omfatta många träd- eller buskartade växter. Ett undantag utgör *Caprifoliaceæ*, och av denna familj finner man bl. a. släkterna *Sambucus*, *Viburnum* och *Lonicera* ganska väl representerade med resp. 12, 34 och 46 arter, däribland åtskilliga av på senare tid införda buskar. Inom sistnämnda släkte skulle anmälaren dock gärna ha velat finna arten *tragophylla* och hybriden *Tellmanniana* upptagna, men tyvärr saknas såväl dessa som vissa intressanta *Viburnum*-arter och den anmärkningsvärda och prydliga busken *Kolkwitzia amabilis*.

C. G. D.

LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARK- VÅRD UTKOMMEN UNDER ÅR 1931.

Förteckning utarbetad av HELLEN AMÉEN-MALMSTRÖM.

I avdelning I av efterföljande litteraturförteckning upptagas under föregående år utkomna självständiga arbeten rörande dendrologi, trädgårds- och parkvård. Vidare ingå i denna avdelning viktigare uppsatser ur utomfennoskandiska tidskrifter.

I avdelning II lämnas en förteckning över de årsböcker och tidskrifter (såväl svenska som utländska), som blivit genomgångna i och för uppgörandet av denna litteraturförteckning.

I avdelning III upptagas uppsatser och meddelanden av dendrologiskt innehåll, som ingå i svenska, danska, finska och norska tidskrifter och årsböcker.

Liksom i föregående litteraturförteckningar i »Lustgården» ha också medtagits sådana arbeten, som behandla våra skogsträd och deras vård, men däremot ej arbeten rörande desammas ekonomiska avkastning och tekniska tillgodogörande. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse ha även medtagits i förteckningen, men däremot ej uppsatser om frukt och fruktavkastning etc.

Tryckåret är 1931, om intet årtal finnes angivet i förteckningen.

I. SJÄLVSTÄNDIGA ARBETEN OCH VIKTIGARE UPPSATSER UR UTLÄNDSKA TIDSKRIFTER (MED UNDANTAG AV DANSKA, FINSKA OCH NORSKA).

BAILEY, L. H. and BAILEY, ETHEL Z., Hortus: a concise dictionary of gardening, general horticulture and cultivated plants in North America. London. Macmillan. Pris 42 sh.

BARBEY, A., A travers les forêts de Pinsapo d'Andalousie [*Abies pinsapo* Boiss.]. Étude de dendrologie, de silviculture et d'entomologie forestière. Préface de L. PARDÉ. Paris. 108 s. 41 ill. Librairie agricole.

Baum, Der, im Bilde der Landschaft. Erlesene Naturaufnahmen. Königstein. 48 s. Verlag Der Eiserne Hammer. Pris Rmk. 1:20.

- BEALE, R., *Book of the lawn*. London. 151 s. Cassell. Pris 3/6 sh.
- BÉDARD, AVILA et SURCHAMP, M., *L'arbre et la forêt*. Paris. 140 s. (Première initiation agricole des Editions Spes.)
- BERNHARD, Die Kiefern Kleinasiens. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 29—50.
- BITTMAN, OTTO, Das grosse Ulmensterben. Die Graphiose, hervorgerufen durch den Pilz *Graphium ulmi* nach Dr. Schwartz. — Sudetendeutsche Forst- u. Jagdzeitung, 31, s. 57—58.
- BODEN, Die Anzucht und Nachzucht der Eiche im akademischen Lehrrevier Freienwalde. — Zeitschr. f. Forst- u. Jagdwesen, 63, s. 185—196.
- BORAH, ADELAIDE, Old trees of Washington. — Amer. forests, 37, s. 7—11, 93—97, 157—160, 215—218.
- BRANSCHIEDT, P., Weitere Mitteilungen über die Befruchtungsverhältnisse beim Obst, insbesondere bei Kirschen. — Die Gartenbauwissenschaft, 4, s. 387—427.
- BRELOER, J., Dendrologie und neuzeitlicher Garten. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 382—388.
- BUFFAULT, PAUL, Les parcs nationaux. — Revue des eaux et forêts, 69, s. 1005—1020.
- BURTT DAVY, J., Botanical notes on Empire trees. 3—4. — Emp. forestry journ., 10, s. 106—112, 279—284.
- CECIL, LADY, The garden at Lytchett heath, Dorsetshire. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 56—60.
- CHESTER, KENNETH S., Graft-blight: a disease of Lilac related to the employment of certain understocks in propagation. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 79—146.
- COOPER, G. P. and RECORD, S. J., The evergreen forests of Liberia. New Haven. 153 s. (Yale univ. School of forestry. Bull. No 31.) Pris 1 doll.
- COPE, JOSHUA A. and SPAETH, J. NELSON, The killing of trees with sodium arsenite. — Journ. of forestry, 29, s. 775—783.
- CRAN, MARION, Gardens in America. London. 320 s. H. Jenkins. Pris 10/6 sh.
- DALLIMORE, W., Notes on the Conifer conference. — Emp. forestry journ., 10, s. 266—278.
- , The cypressus. — Emp. forestry journ., 10, s. 37—47.
- , The hardy oaks. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 37—50.
- , Trees and heather. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 144—146.
- D[ALLIMORE], W., Plantations, windbreaks and groups of trees. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 161—164.
- , Nothofagus obliqua. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 164—165.
- DALLIMORE, W. and JACKSON, A. B., A handbook of the Coniferæ, including Ginkgoaceæ. 2nd ed. London. 582 s. Baillière, Tindall and Cox. Pris 42 sh.
- DAVIDSON, J., The flora of British Columbia. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 201—206.
- DI TELLA, G., Il pino d'Aleppo. — L'Alpe, 18, s. 311—327.
- , Il pino marittimo o pinastro [*Pinus Pinaster* Sol.]. — L'Alpe 18, s. 301—310.
- , L'abete rosso (*Picea excelsa* Lk.). — L'Alpe, 18, s. 65—76.
- DODE, L.—A., Notes dendrologiques. — Bull. de la soc. dendrol. de France, No. 76, s. 81—101.

- DULLUM, NILS, Forsøg med Kombination af Svovlkalk og Bordeauxvædskesprøjtninger til Æbletræer. København. 20 s. (Særtr. af Tidsskr. f. Planteavl. Bd. 37. 249 Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed.) Gyldendahl. Pris kr. 0:50.
- ELEY, CHARLES, Hedges. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 8—14.
- FABRICIUS, Erfahrungen mit ausländischen Holzarten im Gräfl. v. Berckheimschen Versuchswald zu Weinheim a. d. B. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 181—187.
- FENAROLI, L., Il pino mugo o montano (*Pinus Mugo* Turra). — L'Alpe, 18, s. 46—53.
- FIORI, ADRIANO, Il pino loricato (*Pinus Heldreichii* Christ. var. *leucodermis* Ant.). — L'Alpe, 18, s. 39—40.
- , Il tasso (*Taxus baccata* L.). — L'Alpe, 18, s. 95—96.
- , Le conifere spontanee sulla montagna italiana. — L'Alpe, 18, s. 10—15.
- FIORI, ADRIANO e PALAZZO, F. C., I ginepri di montagna (*Juniperus communis* L. e *Juniperus Sabina* L.). — L'Alpe, 18, s. 92—94.
- FISCHER, Einige bemerkenswerte Eiche. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 82, s. 253—255.
- FLACHS, KARL, Krankheiten und Parasiten der Zierpflanzen. Ein Bestimmung- und Nachschlagebuch für Biologen, Pflanzenärzte, Gärtner und Gartenfreunde. Stuttgart. Eugen Ulmer. Pris Inbund. Rmk. 29:—.
- FLING ROUSH, EVA M., A synopsis of *Robisonella* [A genus of tree mallows of the American tropics]. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 49—59.
- FRIES, CARL, I svenska marker. 2:a uppl. Stockholm. Pris häft. kr. 16:—, inbund. kr. 20:—.
- GIACOBBE, ANDREA, Coltivazione dei castagneti da frutto [*Castanea*]. — L'Alpe, 18, s. 621—632.
- , L'abete bianco (*Abies alba* Mill.). — L'Alpe, 18, s. 77—86.
- GLEISBERG, W., Der IX. Internationale Gartenbaukongress in London (7. bis 15. August 1930). — Die Gartenbauwissenschaft, 4, s. 78—84.
- GRAM, HANS, Ompodning af Frugttræer. 3. Udg. ved M. GRAM. Aabyhøj. 43 s. Eget förl. Pris kr. 0:75.
- GRAM, MICHAEL, Frugtavl. 2. rev. Udg. Udg. af Alm. Dansk Gartnerforening. København. 215 s. Alm. Dansk Gartnerforen. Pris for Foren.-medl. kr. 3:50.
- GRASER, Zur Frage des Tannensterbens. — Forstwiss. Centralbl. 53, s. 91—106, 117—136.
- GREEN, M. L., Rules of botanical nomenclature. — Emp. forestry journ., 10, s. 54—72.
- GRIEVE, M., A modern herbal: the medicinal, culinary, cosmetic and economic properties, cultivation and folk-lore of herbs, fungi, shrubs and trees, with all their modern scientific uses. Vol. 1—2. London. 888 s. Jonathan Cape, Ltd. Pris 42 sh.
- HAGEM, OSCAR, Forsøg med vestamerikanske træslag. Bergen. 217 s. + 14 fig. (Meddelelse fra Vestlandets forstlige forsøksstation. N:o 12.)
- HALL, CHARLES A., Trees: Peeps at nature series. London. 88 s. A. & C. Black, Ltd. Pris 2/6 sh.

- HAUNSØ, KRISTJAN, Overblik over Foreningen Skolehavens Virksomhed. København. 27 s.
- Haveselskab, Det Kongelige Danske. 1830 — September — 1930. Red. av I. P. ANDERSEN. Udg. for Det kgl. Danske Haveselskab ved Danske Anlægsgartner- og Havearkitektforening. København. 24 s. Rekv. fr. Havearkitekt Johannes Tholle. Malthes Bruuns Vej 3, København. Pris kr. 1:—.
- HAY, THOMAS, Gardening in London. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 207—216.
- HERMELIN, SVEN A., Äpplen och päron. Plantering, skötsel, vård och skörd. Frukstens användning i hushållet av BIRGITTA BRÄKENHJELM. Stockholm. 150 s. (Allm. sv. trädgårdstidn. handböcker. Nord. rotogravyr. Pris kr. 2: 75.
- Herregaardshaver, Danske. Udg. af Det Kgl. Danske Haveselskab. H. 2. Nysø. København. Det Kgl. Danske Haveselskab. Pris kr. 4: 50.
- HICKEL, R., Les conifères d'Indo-Chine. — Bull. de la soc. dendrol. de France, No. 76, s. 73—80.
- HOLZHAUSEN, AXEL, Höstens blommor. Stockholm. 127 s. Albert Bonnier. Pris häft. kr. 7: 50, inbund. kr. 9: 50.
- HOTTES, ALFRED CARL, Book of shrubs. 2. ed. rev. and enl. New York. 437 s. De La Mare. Pris 3 doll.
- HUBERT, E. E., An outline of forest pathology. New York and London. 543 s. John Wiley & Sons, Inc., New York, Chapman & Hall, London. Pris 30 sh.
- HUME, H. HAROLD, Azaleas and Camellias. London. Macmillan. Pris 6/6 sh.
- HÖFKER, Nomenklaturfragen. Über die Ergebnisse des Internationalen Kongresses zu Cambridge für die Nomenklatur der Gehölze. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 378—382.
- , Zur Gattung Larix. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 18—20.
- JAHN, E., Bemerkenswerte Gehölze in Botanischen Forstgarten der Forstlichen Hochschule in Hannoversch-Münden. 2. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 26—28.
- JAMES, ROBERT, An account of the garden at St. Nicholas, Richmond, Yorkshire. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 155—164.
- JØRGENSEN, HAKON, Frøspredning. København. 32 s. Aug. Olsens Bogh. Pris kr. 0: 75.
- KARLING, STEN, Trädgårdskonstens historia i Sverige intill Le Nötrestilens genombrott. Akad. avh. Stockholm. 656 s. A. Bonnier. Pris kr. 20:—.
- KAY, JAMES, Yellow cedar (*Cupressus* [*Chamæcyparis*] *Nootkatensis*). — Emp. forestry journ., 10, s. 215—217.
- KEMMER, E., Historisch-kritische Betrachtungen zur Frage der Kronenform der Obstbäume. — Die Gartenbauwissenschaft, 5, s. 429—456.
- KEMPIN, LELY, Kennst Du Deinen Garten? Mit 49 Pflanzenbildern nach Originalaufnahmen der Verfasserin. Bielefeld und Leipzig. 32 s., 25 Taf. Pris Rmk. 3: 50.
- KILLIUS, R., Anbauversuche fremdländischer Holzarten in badischen Waldungen nach dem Stand von 1929—30. Freiburg i. Br. 124 s. (Mitteilungen aus dem Forstl. Versuchswesen Badens. H. 3.)
- KLEIN, S. T., The garden of enchantment. London. 144 s. Rider. Pris 2/6 sh.
- KOBEL, FRITZ, Lehrbuch des Obstbaus auf physiologischer Grundlage. Berlin. 274 s. J. Springer. Pris häft Rmk. 16:—, inbund. Rmk. 18: 40.

- KOCH, GUIDO, Il pino cembro (*Pinus Cembra* L.). — *L'Alpe*, 18, s. 17—24.
- KOSSENAKIS, GEORG, Skizze des griechischen Waldes. — *Forstwiss. Centralbl.*, 53, s. 31—39.
- KUPHALDT, G., Zum Thema des kommenden Gartens. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, s. 389—396.
- KVARAZKHELIA, T., Beiträge zur Biologie des Wurzelsystems der Obstbäume. — *Die Gartenbauwissenschaft*, 4, s. 239—341.
- LAMKEN, AUG., Die Blütezeiten einiger *Rhododendrum*-Sorten. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, s. 84—90.
- LE SUEUR, A. D. C., Burnham beeches. A study of pollards. — *Quart. journ. of forestry*, 25, s. 12—36.
- , Poplar growing on the continent. — *Quart. journ. of forestry*, 25, s. 232—236.
- LEVEN, JAMES K., Waxy bloom on the European larch (*L. europæ*). — *The Scottish forestry journ.*, 45, s. 223—224.
- LINDBLOM, AXEL och SJÖBERG, KNUT, Studier rörande fruktträdskarbolineum. Undersökningar av fruktträdskarbolineumpreparatens praktiska värde och sambandet mellan effektiviteten hos dem och några av deras kemiska och fysikaliska egenskaper. Stockholm. 28 s. (Medd. fr. Centralanst. f. försöksv. på jordbruksområdet. N:o 397. Lantbruksentom. avd. N:o 61, Kem. avd. N:o 44.)
- LUTZ, H. J., A living fossil — the maidenhair tree [*Ginkgo biloba*]. — *Amer. forests*, 37, s. 476—478.
- LUYKEN, OTTO, Dendrologische Prunkstücke. 1. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, s. 222—231.
- , Was ist *Cotoneaster praecox*? — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, s. 217—222.
- MAASZ, HARRY, Der Garten- dein Arzt. — Fort mit den Gartensorgen. 6. — 8. Aufl. Frankfurt a. d. O. 65 s. Trowitzsch. Pris Rmk. 2:70.
- MACDONALD, J., Forest gardens. London. (Forestry commission. Bull. No. 12). Pris 2/6 sh.
- MACKENZIE, ALEX. M., *Sequoia sempervirens* in Britain. — *The Scottish forestry journ.*, 45, s. 155—157.
- MACOUN, W. T., Hedges and their uses with notes on trees and shrubs for hedge purposes, and liste of best hedges at the Branch experimental stations. Ottawa. (Central experimental farm. Dominion of Canada. Departm. of agriculture.)
- MACSELF, A. J., The amateur's greenhouse. London. 275 s. W. H. and L. Collingridge, Ltd. Pris 7/6 sh.
- MARKGRAF, FR., Aus den südosteuropäischen Urwäldern. — *Zeitschrift f. Forst- u. Jagdwesen*, 63, s. 1—32.
- , Die Panzerkiefer. [*Pinus Heldreichii* Christ.]. — *Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges.*, s. 250—255.
- MASE, G., Book of the tree. The first title in Covent garden library. London. Davies. Pris 5 sh.
- MELZER, HEINZ, Frostschäden des Winters 1928—29 in Österreich. — *Centralbl. f. d. ges. Forstwesen*. 57, s. 49—75.
- MERENDI, A., Il pino domestico [*Pinus Pinea* L.]. — *L'Alpe*, 18, s. 295—310.

- MEYER, FRANZ SALES und RIES, FRIEDRICH, Gartentechnik und Gartenkunst. 3. Aufl. Völlig neu bearb. u. hrsg. von HARRY MAASZ. Nordhausen. 707 s. Killinger. Pris inbund. Rmk. 29:50.
- MEYER, KARL ALFONS, Geschichtliches von den Eichen in der Schweiz. — Mitteil. d. schweiz. Centralanst. f. d. forstl. Versuchswesen. Bd. 16; H. 2, s. 231—451.
- MIDDLETON, A. D., Damage to forests by squirrels. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 317—326.
- MOORE, H. J., The practice of tree surgery. How to keep valued trees healthy and how to doctor them effectively. — The Ill. Canadian forest and outdoors, 27, s. 25—27.
- MOSNAT, H. R., Elm trees of rapid growth. — Amer. forests, 37, s. 221.
- MURRILL, WILLIAM ALFONSO, Chestnut oak and basket oak. — Amer. forests, 37, s. 660—661.
- NEGER, F. W., Die Laubhölzer. Kurzgefasste Beschreibung der in Mitteleuropa gedeihenden Laubbäume und Sträucher. Berlin. 160 s. Walter de Gruyter & Co. Pris Rmk. 1:80.
- NEGRI, G., Distribuzione geografica del castagno [Castanea] e del faggio [Fagus] in Italia. — L'Alpe, 18, s. 589—594.
- OLBRICH, STEPH., Vermehrung und Schnitt der Ziergehölze mit Beiträge über die Unterscheide und Erkennungsmerkmale von Zierbäumen und Sträuchern im Winter, über die herbstliche Laubfärbung und besonders zierfrüchtige Gehölze. Unter Mitarb. von HERM. MARTIN. 4. verb. u. verm. Aufl. Stuttgart. 246 s. E. Ulmer. Pris inbund. Rmk. 5:—.
- ORTLOFF, H. STUART, Perennial gardens. New York. 88 s. The Macmillan Co. Pris 5/6 sh.
- UDIN, Les arbres et les forêts. Chapitre extrait de l'Encyclopédie agricole Quillet. Paris. 106 s. Librairie Aristide Quillet.
- PALMER, ERNEST J., Conspectus of the genus Amorpha. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 157—197.
- PARDÉ, L., Quelques arbres exotiques remarquables de la région du sudouest de la France. — Revue des eaux et forêts, 69, s. 1039—1041.
- PAREYS Blumengärtnerei. Beschreibung, Kultur und Verwendung der gesamten gärtnerischen Schmuckflanzen. Bd. 1. = Lief. 1—10. Berlin 1929—31. Verlag Paul Parey. Pris inbund Rmk. 60:—.
- PAVARI, ALDO, I boschi di faggio [Fagus] in Italia. — L'Alpe, 18, s. 641—651.
- , Il pino nero o laricio. (Pinus nigra Arn.). — L'Alpe, 18, s. 25—38.
- , Il pino silvestre (Pinus silvestris L.). — L'Alpe, 18, s. 41—45.
- , Le condizioni di vegetazione del castagno (Castanea) e del faggio [Fagus] in Italia. — L'Alpe, 18, s. 595—599.
- , Sulla vegetazione del pino marittimo [Pinus Pinaster Sol.] e del pino domestico [Pinus Pineta L.] nei terreni calcarei. — L'Alpe, 18, s. 541—550.
- PEDERSEN, MAISEN, Sjeldnere flerårige Planter og Sommerblomster. København. 119 s. H. Aschehoug & Co. Pris kr. 4:50.
- PILGER, R., Die Gattung Juniperus L. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 255—269.
- RAMSAY, L. W. and LAWRENCE, C. H., Garden pools, large and small. London. Macmillan. Pris 10/6 sh.

- REHDER, ALFRED, New species, varieties and combinations from the herbarium and the collections of the Arnold Arboretum. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 59—78.
- RISUM, J. N., Nyttehaven. Praktisk Vejledning i Dyrkning af Køkkenurter, Frugttræer og Frugtbuše samt Anvisning til Bekæmpelse af deres Fjender og Sygdomme. København. 114 s. Hage og Clausens Forlag. Pris hæft. Kr. 2:50, inbund. kr. 2:50.
- RUBNER, [K.], Beiträge zur Verbreitung und waldbaulichen Behandlung der Lärche. — Thar. forstl. Jahrb., 82, s. 153—210.
- RUBNER, [K.] und PRIEMER, Klima und Holzart. — Thar. forstl. Jahrb., 82, s. 89—103.
- SALA, GIOVANNI, Il larice (*Larix decidua* Mill.). — L'Alpe, 18, s. 54—64.
- SALVADOR, J., Note sur le »pin laricio de Salzmann«. — Revue des eaux et forêts, 69, s. 210—211.
- SANDERS, T. W., Encyclopædia of gardening. 21. ed., rev. and enl. London. 477 s. W. H. and L. Collingridge, Ltd. Pris 7/6 sh.
- , Roses and their cultivation. Foreword and revisions by A. J. MACSELF. 14. ed. London. 210 s. W. H. and L. Collingridge. Pris 7/6 sh.
- SAX, KARL, The origin and relationships of the Pomoideæ. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 3—22.
- SCHELLENBERG, A., Das Ringeln von Birn- und Apfelbäumen. — Die Gartenbauwissenschaft, 5, s. 1—34.
- SCHWARZ, HANS, Die Bestandesverhältnisse von *Juglans nigra*. — Centralbl. f. d. ges. Forstwesen, 57, s. 202—220.
- , Die für den Anbau in Mitteleuropa bedeutungsvolleren Hickoryarten. — Forstwiss. Centralbl., 53, s. 461—467.
- , Die für Mitteleuropa anbauwürdigen ostamerikanischen Eschenarten. — Thar. forstl. Jahrb., 82, s. 662—668.
- , Die Standorts- und Bestandesverhältnisse von *Juglans nigra* L. in ihrem natürlichen Verbreitungsgebiete in Ostamerika. — Centralbl. f. d. ges. Forstwesen, 57, s. 1—12.
- SEELIGER, R., Die Rebe als Ziergehölz. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 231—249.
- SEIFERT, ALW., Vom Gartenzaun zur Gartenlaube. Holzarbeiten für den Gartenfreund. Frankfurt a. d. O. 72 s. Trowitzsch u. Sohn. Pris Rmk. 3:—.
- SEITZ, Unsere Edelkiefern. 3. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 364—369.
- SENNI, L., Le conifere mediterranee in Italia. — L'Alpe, 18, s. 289—294.
- SILVA TAROUCA, ERNST und SCHNEIDER, C., Kulturhandbücher für Gartenfreunde. Bd. 2. Unsere Freiland-Laubgehölze. 3. gänzlich umgearb. u. vermehrt. Aufl. Wien u. Leipzig. 434 s. Hölder-Pichler-Tempsky A. G. Pris Rmk. 25:—.
- SIMMONS, HERMAN G., Botanik. En lärobok för lantbruks- och lantmannaskolor. Stockholm. 241 s. Hugo Gebers förlag. Pris hæft. kr. 6:—, inbund. kr. 7:25.
- STAPP, C., Derzeitiger Stand der Erforschung des »Ulmensterbens«. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 334—342.
- STEBBING, MAUD E., Hardy flower gardening: especially applicable to Scotland and North England. Edinburgh. 272 s. Grant and Murray. Pris 8/6 sh.

- STEP, EDWARD, Nature in the garden: Wild life at our doors. Vol. 1—2. London a. New York. 149 s. Frederick Warne and Co., Ltd. Pris 2/6 sh pr vol.
- STEPHENS, EDWIN LEWIS, How old are the live oaks? — Amer. forests, 37, s. 739—742.
- SUTTON, M. A. F., Lawns: their formation and upkeep. — Journ. R. horticult. soc., 56, s. 165—175.
- THOLLE, JOHANNES, Aalholm Slotshave. — Særtr. af Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog. 1931. 12 s.
- TOUMEY, JAMES WILLIAM, Seeding and planting in the practice of forestry. 2. ed., rev. and enl. by CHARLES F. KORSTIAN. New York a. Lond. 507 s. Wiley, New York. Pris 5 doll. Chapman, London. Pris 25 sh.
- TRONCO, GUISEPPE, Appunti di pioppicoltura [Populus]. — L'Alpe, 18, s. 445—453, 493—504.
- TYSZKIEWICZ, STANISLAW, Z badan nad polskim modrzewiem. — Recherches sur le mélèze polonais. — Sylwan, 49, s. 43—75, 134—163, 317—329.
- UPHOF, J. C. TH., Die amerikanischen Nyssa-Arten. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 2—17.
- VALCKENIER, SURINGAR J., Nomenklaturalia. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 199—217.
- VOGEL, F. und WEBER, E., Beitrag zur Frage der Bodenmüdigkeit in der Obstbaumschulen. — Die Gartenbauwissenschaft, 5, s. 508—524.
- VOIGTLÄNDER, B., Schöne oder seltene Gehölze, von denen wenig gesprochen wird. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 396—399.
- , Seltene Alleen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 400—401.
- WALTER, HANS, Ulmaceæ. — KIRCHNER, O. VON, LOEW, E. und SCHRÖTER, C., Lebensgeschichte der Blütenpflanzen Mitteleuropas. Lief. 38—39. = Bd. 2. Abt. 1. Bog. 39—49, S. 601—764. Stuttgart. Eugen Ulmer. Pris Rmk. 11:—.
- WAVEREN, G. H. v., About oaks and acorns. — Quart. journ. of forestry, 25, s. 140—143.
- WEIN, K., Die erste Einführung nordamerikanischer Gehölze in Europa. 2. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 95—154.
- WENDT, H., Die Bedeutung der Holzarten für den Waldertrag. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 170—181.
- WEST, PHILIP, Gardening day by day throughout the year. London. 214 s. Harold Shaylor, Ltd. Pris 3/6 sh.
- WEYMOUTH, A. J., The Palo Alto tree. Oxford. Stanhope U. P. Pris 3/6 sh.
- WILSON, ERNEST H., If I were to make a garden. Boston. 295 s. The Stratford Co. Pris 10 doll.
- WINKLER, OTTO, Zur Nussbaumkarte der Schweiz. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, 82, s. 47—51.
- WOODWORTH, ROBERT H., Polyploidy in the Betulaceæ. — Journ. of the Arnold Arboretum, 12, s. 206—217.
- WÓYCICKI, S., Einfluss des Winterfrostes 1928—29 auf Holz und Rinde unserer Obstbäume. — Die Gartenbauwissenschaft, 5, s. 48—54.
- WULFFEN, HANS WALDEMAR VON, Parkgedanken. 2. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 196—199.

ZACHARIAS, K., Die Douglasie in Sachsen. — Mitteil. d. deutsch. dendrol. Ges., s. 161—170.

OELKERS, JULIUS, Waldbau. Vorlesungen. Hannover. M. u. H. Schaper.

T. 1. Standortsfaktoren. 1930. S. 1—120. Pris Rmk. 8: 50.

2. Wesentliche Eigenschaften der Holzarten. 1931. S. 121—263. Pris Rmk. 10:—.

II. TIDSKRIFTER, ARSBÖCKER M. M.

Aarbog for Gartneri. Udg. af Alm. Dansk Gartnerforening. Aarg 13 (1931). København. 236 s.

Acta forestalia fennica. [Utg. av] Suomen metsätieteellinen seura. — Finska Forstsamfundet. 37. Helsinki.

Acta Horti Bergiani. Meddelanden från Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens trädgård Bergielund, utg. av Bergianska Stiftelsen. Red. av ROB. E. FRIES. Tom. 10. Uppsala. 341 s.

Acta Horti Gothoburgensis. Meddelanden från Göteborgs botaniska trädgård. Red. av CARL SKOTTSBERG. Vol. 7(1931). Göteborg 1932. 126 s. + 67 pl.

Allgemeine Forst- und Jagdzeitung. Hrsg. von H. WEBER und CHR. WAGNER. Jahrg. 107 (1931). Frankfurt a. M. 440 s.

Allmän svensk trädgårdstidning. Red. av SVEN WETTERBERG. Årg. 3 (1931). Stockholm. 775 s.

American forests. Ed. by The American Forestry Association. Vol. 37(1931). Washington. 768 s.

Arkiv för botanik. Utg. av Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Bd. 23: H. 3—4; 24: 1. Stockholm.

Botaniska notiser. Utg. av Lunds botaniska förening. Red. av NILS SYLVÉN. 1931. Lund. 462 s.

Botanisk Tidsskrift. Udg. af Dansk botanisk Forening. Bd. 41: H. 4—5. København. S. 269—459.

Bulletin de la société dendrologique de France. N:o 76—79. Paris 1930—31. S. 73—115, 1—66.

Centralblatt für das gesamte Forstwesen. Zugleich Organ der staatl. Versuchsanstalt in Mariabrunn ... Jahrg. 57 (1931). Wien 422 s.

Dansk Havetidende. Red. av A. DALSKOV. 1931. Gladsaxe pr Herlev. 20 nr. årl.

Dansk Naturfredning. Danmarks Naturfredningsforenings Aarsskrift. 1930—31. København 1931. 160 s.

Dansk Skovforenings Tidsskrift. Udg. af Dansk Skovforening. Aarg. 16 (1931). København. 524 s.

Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift. 1931. København. 172 s.

Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. Bd. 11: H. 3. København. S. 361—411.

Die Gartenbauwissenschaft. Unter Mitwirkung des Reichsverbandes des deutschen Gartenbaues, e. V., Berlin, und der Österreichischen Gartenbaugesellschaft in Wien. Bd. 4—5. Berlin und Wien. 620 + 119 s., 579 + 121 s.

Empire forestry journal. Vol. 10 (1931). London. 350 s.

Fauna och Flora. Årg. 26 (1931). Uppsala och Stockholm. 288 s.

- Flora og Fauna. Udg. af Naturhistorisk Forening for Jylland. 1931. Aarhus. 156 s.
- Forstlig tidskrift. Organ för Finska Forstföreningen, Privatforstmästarföreningen, Finlands Flottareförening, Föreningen för Forstkultur. Årg. 48 (1931). Helsingfors. 102 s.
- Forstwissenschaftliches Centralblatt. Zugleich Zeitschrift für Veröffentlichungen aus dem forstl. Versuchswesens Bayerns. Jahrg. 53 (1931). Berlin. 880 s.
- Gartenkunst. Monatsschrift für Gartenkunst u. verwandte Gebiete. Hrsg. von der Deutschen Gesellschaft für Gartenkunst. Jahrg. 44 (1931). Frankfurt a. M. 12 N:r von c:a 16 S.
- Gartenschönheit. Zeitschrift mit Bildern für Garten und Blumenfreund, Liebhaber und Fachmann. Jahrg. 12 (1931). Berlin-Westend. 12 H. von c:a 20 S.
- Gartner-Tidende. Aarg. 47 (1931). København. 712 s.
- Handlingar till Landtbruksveckan år 1931. Utg. av Landtbruksveckans styrelse. Stockholm (tr. i Norrtälje). 366 s.
- Havekunst. Udg. for Norden af Dansk Anlægsgartner- og Havearkitektforening. Aarg. 12 (1931). København. 12 H. årl.
- Haven. Medlemsblad for de samvirkende danske Haveselskaber. Aarg. 31 (1931). København. 12 H. årl.
- Hedeselskabets Tidsskrift. Udg. af Det danske Hedeselskab. 1931. Viborg. 598 s.
- Illustrierte Flora. Fachzeitschrift für den gesamten Gartenbau. Jahrg. 55 (1931). Wien. 324 s.
- Jenssens Lommebog for Gartnere og Havevenner. Udg. ved J. V. IRGÈNS-MØLLER. Aarg. 22 (1932). København 1931. 264 s.
- Journal forestier suisse. Organe de la société forestière suisse. Année 82 (1931). Bern. 316 s.
- Journal of the Arnold Arboretum. Vol. 12 (1931). Lancaster, Pa. 317 s.
- Journal of forestry. Publ. by the Society of American Forests. Vol. 29 (1931). Washington. 1250 s.
- Journal of the Royal Horticultural society. Ed. by F. J. Chittenden. Vol. 56 (1931). London. 278 + 177 s.
- Kungl. Landtbruksakademiens handlingar och tidskrift. Årg. 70 (1931). Stockholm. 1292 s.
- L'Alpe. Rivista forestale italiana. Année 18 (1931). Firenze. 672 s.
- Landtmannen. Tidskrift för landtmän. Årg. 14 (1931). Stockholm. 1038 s.
- Lustgården. Årsskrift för Föreningen för dendrologi och parkvård. Årg. 12 (1931). Stockholm. 225 s.
- Meddelanden från Statens Skogsförsöksanstalt. H. 26 (1930—31). Stockholm. 582 s.
- Meldinger fra Norges Landbrukshøiskole. Bd. 11(1931). Oslo. 498 s.
- Mitteilungen der deutschen dendrologischen Gesellschaft. 1931. Langensalza. 530 s.
- Mitteilungen der schweizerischen Centralanstalt für das forstliche Versuchswesen. — Annales de la station fédérale de recherches forestières. Bd. 16: H. 1—2. Zürich 1930—31. 481 s.
- Naturen. Illustret månedsskrift for populær naturvidenskab. Utg. av Bergens Museum. Årg. 55 (1931). Bergen. 384 s.

- Naturens Verden. Red. av O. PAULSEN. Aarg. 15 (1931). København. 480 s.
- Naturfredning i Norge. Årsberetning for 1930. Utg. av Landsforeningen for naturfredning i Norge. Oslo 1931. 64 s.
- Nordisk Jordbruksforskning. Årg. 13 (1931). København. 392 s.
- Norrlands Skogsvårdsförbunds tidskrift. 1931. Stockholm. 497 s.
- Norsk Gartnerforenings tidsskrift. Utg. av Norsk Gartnerforening. Aarg. 21 (1931). Oslo.
- Norsk havetidende. Populært Tidsskrift for hagestell. Hagebruksforeningenes medlemsblad. Utg. av Selskapet havedyrkningens venner. Årg. 47 (1931). Oslo. 254 + 47 s.
- Nyt magasin for naturvidenskabene. Bd. 70. Oslo. 413 s.
- Quarterly journal of forestry. Vol. 25 (1931). London. 376 s.
- Revue des eaux et forêts. Tome 69 (1931). Paris. 1080 s.
- Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen. Jahrg. 82 (1931). Bern. 387 s.
- Selskapet havedyrkningens venners medlemsskrift. Aarg. 9 (1931). Oslo. 120 s.
- Silva, Forstliche Wochenschrift. Jahrg. 19 (1931). Tübingen. 416 s.
- Skogbrukeren. Organ for skognæringen. Aarg. 6 (1931). Oslo. 292 s.
- Skogeieren. Organ for Norsk skogeierforbund. Aarg. 18 (1931). Oslo. 288 s.
- Skogen. Organ för Svenska skogsvårdsföreningen. Årg. 18 (1931). Stockholm. 564 s.
- Skogsbruket. Forstlig tidskrifts folkupplaga. Utg. av Centralskogssällskapet, Föreningen för skogskultur. Årg. 1 (1931). Helsingfors. 227 s.
- Skogsvännen. Utg. av Norrlands skogsvårdsförbund. 1931. Stockholm. 158 s.
- Skogsägaren. Organ för Södra Sveriges skogsägareföreningar. Årg. 6 (1931). Jönköping. 290 s.
- Skogvaktaren. Tidskrift för skogshushållning och jaktvård. Årg. 41 (1931). Stockholm. 380 s.
- Skånes natur. Skånes naturskyddsförenings årsskrift. 17 (1930)—18 (1931). Lund 1931. 58, 38 s.
- Sudetendeutsche Forst- und Jagdzeitung. Fachschrift des deutschen Forstvereins für Böhmen, Mähren, Schlesien und die Slowakei. Jahrg. 31 (1931). Tep-litz-Schönau. 374 s.
- Svensk botanisk tidskrift. Utg. av Svenska botaniska föreningen. Bd. 25 (1931). Uppsala. 566 s.
- Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift. Årg. 29 (1931). Stockholm. 651 s.
- Svenska turistföreningens årsskrift. 1931. Stockholm. 366 s.
- Svenskt land. Illustrerad tidskrift för jordbruket och dess binäringar. Årg. 15 (1931). Stockholm. 628 s.
- Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 22 (1931). Stockholm. 220 s.
- Sveriges pomologiska föreningens årsskrift. Årg. 32 (1931). Stockholm. 280 s.
- Sylwan. Organ Polskiego towarzystwa. — Publication de la Société forestière de Pologne. Rocznik. — Année 49 (1931). Lwow. 436 s.
- Tharandt forstliches Jahrbuch. Bd. 82 (1931). Berlin. 876 s.
- The gardeners' chronicle. A weekly illustrated journal of horticulture and allied subjects. Vol. 89—90. 3. ser. London.

- The illustrated Canadian forest and outdoors. Publ. by The Canadian forestry association. Vol. 27 (1931). Ottawa.
- The Indian forester. Ed. af Dehra Dun, U. P. Vol. 57 (1931). Allahabad. 639 s.
- The Scottish forestry journal, being the transactions of the Royal Scottish forestry society. Vol. 45 (1931). Edinburgh. 248 + 34 s.
- Tidskrift för Finlands svenska lantmän. 13 (1931). Helsingfors. 414 s.
- Tidsskrift for skogbruk. Utg. av Det norske skogselskap. Aarg. 39 (1931). Oslo. 414 s.
- Trädgårdsbladet. Red. och utg. av TH. STAHLHEIM. Årg. 21 (1931). Uddevalla. 12 h. årl.
- Trädgårdens kalender. Årg. 6 (1931). Utg. av Cedergren & C:o, Råå, under medverkan av A.-B. Boktryck. Hälsingborg. 168 s.
- Trädgårdsodlaren. Organ för Nylands svenska trädgårdssällskap i Helsingfors och Sällskapet Aura trädgårdsvänner i Åbo. Årg. 25 (1931). Helsingfors. 338 s.
- Täppan. Skånska trädgårdsföreningens tidskrift. Årg. 55 (1931). Red. av GUSTAF LÖFVING och JOHN ARNELL. Lund. 202 s.
- Viola. Annonsblad för trädgården. Utg. av HENNING HALLDOR. 1931. Stockholm. 52 nr årl.
- Vore Kirkegaard. Udg. af Foreningen for Kirkegaardskultur. Aarg. 8 (1931—32). København. 70 s.
- Västmanlands läns trädgårdsförenings årsbok. 1931. Red. av ANDERS FOLLMER. Västerås.
- Zeitschrift für Forst- und Jagdwesen. Zugleich Organ für forstliches Versuchswesen. Jahrg. 63 (1931). Berlin. 748 s.
- Årsbok från Alnarps trädgårdars försöksverksamhet. Årg. 4 (1930). Alnarp (tr. i Lund). 142 s.
- Örebro läns naturskyddsförenings årsskrift. 1931. Örebro.

III. UPPSATSER UR NORDISKA TIDSKRIFTER 1931.

1. *Ur svenska tidskrifter.*

- AHLBERG, HAKON, Den svenska trädgårdens behag. — Sv. turistfören. årsskr., s. 165—178.
- ANDERSON, NILS, Ett medel mot mossor i gräsplaner. — Täppan, 55, s. 56—57.
- ANJOU, VICTOR, En villaträdgård i Hälsingborg. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 503—507.
- ARNELL, J., Blomsterfesten i Forum. — Täppan, 55, s. 180—181.
- , Den nya samligheten i bostad och trädgård. — Täppan, 55, s. 123—125.
- , Något om växtmaterial samt dess användning i våra trädgårdar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 21—25.
- , Prydnadsbuskar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 167—169, 207—209, 233—235.
- , Trädgårdsutställningen i Malmö. — Täppan, 55, s. 159—163.
- ARWIDSSON, TH., Växtgeografiska notiser från Norrland. 3—4. Bot. not., s. 355—374.

- BENGTSON, EDVIN, Trädgårdskonstens utveckling. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 474—477.
- BOBERG, AXEL E., Gamla träd i nya gator. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 698—699.
- BOIERTH, PEHR, Genom några av mellersta Europas största parkanläggningar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 7—10, 135—138, 263—265, 335—338, 566—570, 663—666.
- B[ÜLOW], W., Ett mulbärsträd. — [Å residensets i Malmö borggård]. — Skånes natur, 17, s. 35—36.
- , Flygrönnar. [Lunnarp, Kverrestads socken, Ingelstads härad, Skåne.] — Skånes natur, 17, s. 47—48.
- , Trädformig hassel. [Näsums socken, Villands härad, Skåne.] — Skånes natur, 17, s. 41—43.
- , Två praktträd. [Bok å Truedstorp, ask å Hanaskog, Kviinge socken, Ö. Göinge härad, Skåne.] — Skånes natur, 17, s. 32—33.
- CALLMAR, GUNNAR, Några erfarenheter rörande plommon vid Experimentalfältets trädgårdsavdelning. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 185—194.
- CLAESSON, ESTER, Den mindre trädgården. Några synpunkter vid anläggandet. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 215—218, 279—282.
- DAHL, CARL G., Allmänt gulplommon och Skånskt gulplommon. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 51—53.
- , De största träden av äkta kastanj i Skåne. — Lustgården, 12, s. 69—74.
- , Efter vem har Hackmansplommonet fått sitt namn? — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 115.
- , En ny astrakantyp — Stenbock. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 207—209.
- , Ett försök att upphäva jordtrötthet i plantskolor. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 45—47.
- , Förbättrade metoder till lagning av gamla träd. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 262—264.
- , Om fruktodling i mindre skala. — Tappan, 55, s. 107—109.
- , Ordlandet av försöksverksamheten på trädgårdsodlingens område. — Tappan, 55, s. 164—166.
- , Osmanthus. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 752—753.
- , Sommarpäronet Précoce de Trévoux. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 268—270.
- DAHL, CARL G. och REIMER, CH., Förökning av fruktträd genom avläggning. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 48—50.
- DAHL, CARL G. och SYLVÉN, NILS, Barrträdsplanteringarna vid Kiviks Esperöd. — Lustgården, 12, s. 1—42.
- DAHL, ELSE, Trädgården och kvinnorna. En historisk överblick. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 309—311, 375—378.
- DAHLBERG, GUNNAR, Några naturminnen i södra Dalarna. [Fridlysta lindar och tallar.] — Sv. natur, 22, s. 160—162.
- DANIELSSON, IDA, »Undervisningslandet» i skolträdgården. — Tappan, 55, s. 63—65.
- ENGESTRÖM, TOR och ERHARDT, RICHARD, Från holmarna kring Runmarö. — Bot. not., s. 229—268.

- ERICSSON, SVEN, Ett stycke siciliansk vinterflora. — Täckan, 55, s. 21—25.
- , Från olivlundar och palmterrasser. — Täckan, 55, s. 187—191.
- FALK, ALMA, Fridlysningarna vid Värnanäs, Kalmar län. — Sv. natur, 22, s. 71—76.
- FLODERUS, MATTS, Västerås högre allmänna läroverks skolträdgård — Sveriges äldsta. — Lustgården, 12, s. 43—52.
- , Åholmens naturpark. — Lustgården, 12, s. 53—68.
- FRIES, HARALD, Bidrag till kännedomen om floran i Göteborgs och Bohus län. 6. [Bl. a. *Taxus baccata* L.]. — Acta Horti Gothoburg., 7, s. 15—21.
- FRIES, ROB. E., Revision der Arten einiger Anonaceen-Gattungen. 1—2. — Acta Horti Bergiani, 10, s. 1—341.
- GERTZ, OTTO, Boken på katedralskolans gård i Lund. — Skånes natur, 17, s. 37—38.
- , Den gamla eken å Brostorp. — Skånes natur, 17, s. 34.
- , Från ön Ven. Studier och skisser. — Skånes natur, 18, s. 13—30.
- , *Ilex aquifolium* i Bohuslän. — Skånes natur, 17, s. 55—58.
- , Om ollonår i Skåne. Ett bidrag till de skånska bokskogarnas fenologi. — Skånes natur, 17, s. 44—46.
- , Vargaekens epifytflora. — Skånes natur, 18, s. 37.
- GRÖHLER, KURT, Om sterilitet hos fruktträd. — Täckan, 55, s. 137—138.
- HAGLUND, KARIN, Vetenskapsakademiens naturskyddsärenden 1930. — Sv. natur, 22, s. 133—142.
- HEDSTRÖM, ALBERT, Äpplesorten Jacob Lebel. — Täckan, 55, s. 8.
- HENRIKSSON, J., Om *Corylus Avellana*. Supplement 5. — Bot. not., s. 213—218.
- HERLITZ, NILS, Om skötseln av våra yngsta bestånd. — Skogsägaren, 6, s. 108—113.
- HERMELIN, SVEN A., En körsbärsodling i vardande. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 108—111.
- , Pomologernas Gotlandsfärd den 19—20 sept. 1931. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 247—253.
- , Rädda vildvinet! — Lustgården, 12, s. 165—166.
- , Stenpartiet och dess förutsättningar. — Täckan, 55, s. 3—6.
- , Val av äpplesorter för mindre trädgårdar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 177—180.
- HESSSELMAN, HENRIK, Om aspen. Resumé av föredrag hållet vid Södermanlands-Östergötlands Skogsmannaförbunds årsmöte den 6 juli 1931. — Skogsägaren, 6, s. 185—188.
- HOFSTJÖ, ERIC, Några bilder från Vår Frelses Gravlund i Oslo. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 303—304.
- HOLMGREN, AND., Ett nytt fynd av den grenlösa granen. — Skogsvännen, s. 155—157.
- HÜLPHERS, A., Galloway Pipping. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 103—105.
- , Kritik över allmännare äpplesorter. — Täckan, 55, s. 65—68.
- , Kritik över allmännare päronsorier. — Täckan, 55, s. 88—89.
- HÅKANSON, J. W., Nya floristiska uppgifter från Lidingö. — Sv. bot. tidskr., 25, s. 417—434.
- HÄSSLER, ARNE, Studier över kärlväxtfloran i Mo härad i nordvästra Småland. — Bot. not., s. 397—454.
- H[ÖGDAH]L, T., En viktig naturskyddsfråga avgjord efter tretton år. Borga hage blir naturskyddsområde. — Sv. natur, 22, s. 145—147.

- JOHANSSON, EMIL, Besprutningsförsök mot skorv och fruktträdskvalster vid Alnarp 1930. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 35—44.
- , Binas betydelse för fruktträdens pollinering. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 63—64.
- , Blombiologiska försök med fruktträd vid Alnarp 1926—1930. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 1—34.
- , Försök med olika oljeemulsioner till vinterbesprutning mot fruktträds-kvalster 1931. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 233—237.
- , Olika äppelsorters motståndskraft mot skorv under olika förhållanden. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 270—271.
- , Resultat av nyare engelska undersökningar över skorv på fruktträd. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 57—58.
- , Silverglans hos plommonträd. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 106—107.
- JOHANSSON, PEHR, Nordskånska herreträdgårdar från äldre tider. Några anteckningar. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 401—404.
- KLEIN, NILS, En trolltall. [Lofa socken i Norra Kalmar län.] — Skogen, 18, s. 259.
- KROOK, MARTIN, Brunnen till gagn och prydnad. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 329—330.
- , En egnahemsträdgård. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 726—730.
- , Sittplatser i trädgården. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 361—363.
- , Tre stenpartibilder. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 691—692.
- , Vår tids egnahemsträdgård. — Trädgårdens kalender, 6, s. 113—118.
- LENNÉ, C. J., Nouvea Poiteau [Päron] som alléträd. — Täppan, 55, s. 109—110.
- LIND, GUSTAF, Ärsberättelse från Kungl. Landtbruksakademiens Experimentalfälts trädgårdsavdelning 1930. — Landtbruksakad. handl. o. tidskr., 70, s. 182—186.
- LINDBLOM, AXEL och SJÖBERG, KNUT, Studier rörande fruktträdskarbolium. — Landtbruksakad. handl. o. tidskr., 70, s. 779—804.
- LINDFORS, TH., »Almdöden». — Lustgården, 12, s. 75—83.
- LINDQUIST, BERTIL, Den skandinaviska bokskogens biologi. [Med engelsk resumé.] Akad. avh. — Sv. skogsv. tidskr., 29, s. 179—532.
- LINDSTAM, C. S., Ur Smålands flora. [Bl. a. Alnus incana, Picea Abies f. viminalis.] — Bot. not., s. 221—223.
- LINDSTRÖM, A. A., Om släktet Rosa. — Bot. not., s. 297—307.
- LOTHIGIUS, WILH., Skogen i två våningar. — Skogsägaren, 6, s. 80—89.
- LUNDBLAD, O., Äpplevecklaren och dess bekämpande. — Sv. land, 15, s. 37—38.
- LÖFVING, G., Anvisningar om besprutning i fruktträdgården. — Täppan, 55, s. 10—12.
- LÖFVING, G., Trädgårdstyper för småtomter. — Täppan, 55, s. 6—7.
- MELLTON, CARL, Stengärdesgårdar i Göingebygden. — Täppan, 55, s. 47—49.
- MOBERG, M., En blomsterbuske, som gör skäl för namnet — ibland. [Hortensia.] — Täppan, 55, s. 12—13.
- , Slänten framför boningshuset. — Täppan, 55, s. 32—34.
- MÅNSSON, VALBORG, »Blodsbjörken». En sägenomspunnen björk i Dalarna. — Lustgården, 12, s. 163—164.
- MÖRNER, CARL TH., Kapplommon. Utredning i en nomenklaturfråga. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 97—102.

- NILSSON, ENOK, Fruktträdens förökning. Sammandrag av utländska försök. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 694—695, 731—732.
- , Gräsmattor som tåla att gå på. — Tappan, 55, s. 43—47.
- , Tvenne avvikande former av *Populus tremula* L. — Acta Horti Gothoburg., 7, s. 7—12.
- , Nytt medel mot harar. — Tappan, 55, s. 199.
- , Sveriges trädgårdsarkitekter på studieresa i Stockholm. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 604—607, 628—631.
- NORDFORS, GEORG A., Ett nyfunnet exemplar av den sällsynta grenlösa granen. — Skogsvännen, s. 107—113.
- NORDSTRÖM, ERNST, Några anteckningar över vegetationen å brandstället efter den stora branden i Piteå juni 1926. — Bot. not., s. 313—314.
- NYBORG, RAGNAR, Om sibirisk ädelgran. — Skogen, 18, s. 35—37.
- OLSSON, HJ., Sommarens aftonrodnad. — Trädgårdens kalender, 6, s. 125—128.
- PEHRSON, HARALD, En mönsterpark i ett stadscentrum. [Trädgårdsföreningen i Göteborg.] — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 631—636.
- PETERSSON, VICTOR, Naturskyddets behandling vid skolundervisningen. — Sv. natur, 22, s. 28—40.
- QVARFORS, S., Kärnväxtfloran på Runmarö. — Sv. bot. tidskr., 25, s. 36—76.
- SCHÖLER, SEVERIN, Listerlandet. Bygd och blommor. — Sv. turistfören. årsskr., s. 192—207.
- SJÖBECK, MÅRTEN, Det äldre kulturlandskapet i Sydsverige. Några synpunkter vid studiet av vegetationen. [Med tysk resumé.] — Sv. skogsv. tidskr., 29, s. 45—73.
- SJÖSTEDT, REINHOLD, Vargaeken. [Jönstorp, Långaröds socken, Färs härad, Skåne.] — Skånes natur, 17, s. 39—40.
- SKÄRMAN, J. A. O., Kinnekulles kärnväxtflora. — Sv. bot. tidskr., 25, s. 293—394.
- SMITH, HARRY, Skogen och fjället. — Sv. turistfören. årsskr., s. 42—61.
- STERNER, RIKARD, Norra Kivills nationalpark. En urskog på Sydsvenska höglandet. — Sv. natur, 22, s. 91—100.
- SUNESON, A. S., Amatörens ymp. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 213—214.
- , *Corylus avellana*. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 277—279.
- , *Juniperus communis*. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 766—767.
- SYLVÉN, NILS, Bidrag till Skånes flora. 1—4. — Bot. not., s. 55—62, 207—212, 308—312, 383—390.
- , I Mälar- och Bergslagsbygd. Föreningens för dendrologi och parkvård 12:te exkursion. — Lustgården, 12, s. 111—159.
- , Tvenne höstdagar vid Stockholms skärgård. Föreningens för dendrologi och parkvård 11:te exkursion. — Lustgården, 12, s. 84—110.
- SÖRLIN, ANTON, Några märkligare naturområden i Östersundstrakten. — Sv. natur, 22, s. 101—109.
- TÖRJE, A., Judasträdet [*Cercis Siliquastrum*]. — Tappan, 55, s. 153—154.
- WEBER, ANNA, Trädgårdens fiender. — Tappan, 55, s. 134—136.
- WENNERSTEN, O., Några anteckningar till de gotländska fruktträdens historia. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 258—261.
- WESTESON, HJ., En sommardröm när tappan sover. [Trädgård i Gellivare.] — Tappan, 55, s. 1—3.

- W[ETTERBER]G, S., Häxkvastar och pungsjuka. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 754—756.
- WIGER, JOHAN, Nya adventivfynd och växtlokaler från Halland. [Bl. a. *Quercus sessiliflora* f. *subintegrifolia*.] — Bot. not., s. 201—206.
- WOLLERT, ARWID, Misteln, Västmanlands landskapsblomma. — Lustgården, 12, s. 160—162.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r.

- Barrträdens plantering och vård. Av S. — Tappan, 55, s. 140—141.
- Berberis och Cotoneaster. — Tappan, 55, s. 99—101.
- Besprutningar i fruktträdgården. Av ——. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 205—206.
- Brikettplantering. Av Pablo. — Skogen, 18, s. 450—452.
- Den fridlysta Fårtallen i Götlunda [Götlunda prästgårds ägor, vid landsvägen Örebro—Arboga]. — Sv. natur, 22, s. 178.
- Den föreslagna nationalparken i Hede. — Sv. natur, 22, s. 148—149.
- Den nya Logården. Av W. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 599—602.
- Ekar. Av Q. — Tappan, 55, s. 175—177.
- En konstnärs trädgård. [Trulsbo, mellan Malmö och Limhamn, tillhörig Edvard Trulsson.] Av G. V. W. — Tappan, 55, s. 173—175.
- En »trollgran». [Intill Valsängens gård, Våmbs socken, nära Skövde.] Av S. S. — Sv. natur, 22, s. 179.
- En urgammal Lapplandstall. — Sv. natur, 22, s. 148.
- Fruktträdsbeskrning. Av A. K. L. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 110.
- Fruktträdsbeskrning enl. Arthur Pekruns metod. Av Amatör. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 385—386.
- Fruktträdsbeskrning. En jämförelse. Av Kåde. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 181—183.
- Jättegranar. Av H. E. — Skogen, 18, s. 369.
- Kittelkrona. [Kronan på fruktträd, danad i form av en kittel.] — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 71—73.
- Landskrona parker. Av Hj. O. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 433—436.
- Något om spaljéträd. Av ——. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 170—172, 236—237, 436—437.
- Några vackra Evonymusarter. Av N. — Tappan, 55, s. 156—157.
- När löven falla. Av Silvestris. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 314—316.
- Palmodling. Av Myosotis. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 111—113.
- Plantering. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 186—187.
- Plantering och vård av större lövträdsplanter. Av B. F—ng. — Skogsägaren, 6, s. 78—80.
- Plombering av parkträd. Av ——. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 696.
- Premierade trädgårdar i Malmöhus län. — Tappan, 55, s. 81—86.
- Pristävlingen avgjord. [Förslag till trädgårdsanläggningar.] — Tappan, 55, s. 49—55.
- På utställningen av tävlingsritningar. [Förslag till trädgårdsanläggningar.] — Tappan, 55, s. 70—73.

Svavel-olja mot gnagare på fruktträd o. d. — Tappan, 55, s. 77—78.
 Träden vid våra vägar. Ur ett föredrag av professor Sernander. — Sv. natur, 22, s. 162—164.
 Trädgårdsskulptur. Av Sp. — Tappan, 55, s. 126—127.
 Tvåbent tall. — Skogen, 18, s. 369.
 Tappan — vår glädje och vårt skötebarn. Av Pips. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 341—344.
 Ur litteraturen rörande eken. — Skogvakt., 41, s. 171—173.
 Våra vanligast förekommande häckväxter och deras plantering. Av Myosotis. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 43—46.

Biografier.

† ESTER CLAESSION. Av S. W[etterber]g. — Allm. sv. trädgårdstidn., 3, s. 722.
 —, † 12/11 1931. Av Sven A. Hermelin. — Lustgården, 12, s. 169—170.
 † JACOB ERIKSSON. Av Chr. Barthel. — Landbruksakad. handl. o. tidskr, 70, s. 505—509.
 † THORE C. E. FRIES. In memoriam. Av Nils Sylvé. — Bot. not., s. 139—142.
 —, Professor Thore Fries avliden. Av G. L[öfving]. — Tappan, 55, s. 9.
 † HENRY B. GOODWIN. 11/9 1931. Av Sven A. Hermelin. — Lustgården, 12, s. 167—168.
 † OTTO R. HOLMBERG. In memoriam. Av Nils Sylvé. — Bot. not., s. 143—146.
 † AXEL OLSSON. Av Gustaf Lind. — Sv. pomol. fören. årsskr., 32, s. 129—130.
 RUTGER SERNANDER. Av Hugo Osvald. — Sv. natur, 22, s. 3—6.

2. Ur danska, finska och norska tidskrifter.

AAS, JOH., Trekk av hagebrukets historie i Trøndelag. — Selsk. havedyrkn. venner. medl. skr., 9, s. 12—19.
 ALMARK, E. H., Sitkagran på Lista. — Tidskr. f. skogbruk, 39, s. 313—314.
 ANJOU, VICTOR, En villaträdgård i Hälsingborg. — Havekunst, 12, s. 69—71.
 BANG, OSCAR, Lonicera nitida. — Gartn.-Tid., 47, s. 108—109.
 —, Planter, der kan anvendes til Indfatning og Smaahække i Stedet for Buksbom. — Gartn.-Tid., 47, s. 25—26.
 —, Teucrium og Lonicera nitida. — Gartn.-Tid., 47, s. 82—83.
 BARTHOLDY MØLLER, A. B., Ejby nye Kirkegaard, Ramsø Herred. — Vore Kirkegaarde, 8, s. 17—22.
 BAUDITZ, C. E., Om Kirkegaardshegn og Indgangsportal. — Vore Kirkegaarde, 8, s. 41—48, 50—52.
 BORNEBUSCH, C. H., Egekrattene. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 48—51.
 —, Rødæl og Ask. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 106—108.
 —, Rødgranen paa den gode Løvskogsbund. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 142—144.
 —, Rødgranen paa Sandjord. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 163—166.
 BRANDT KLIXBÜLL, K., Haverne ved Midsommertid. — Gartn.-Tid., 47, s. 254—258.
 BRYNE, TH., Rhododendron og Azalea ved Stavanger. — Norsk havetidn., 47, s. 88—91.
 CARLSEN-SKIØDT, Svendborg. — Gartn.-Tid., 47, s. 350—353.

- CHRISTIANSEN, EDV., De bedste Frugtbuske og deres Dyrkning. — Gartn.-Tid., 47, s. 221—224.
- DYBWAD, KNUT, Rognebærmølllet. — Norsk havetid., 47, s. 251—253.
- EIDE, ERLING, Det fredede skogfelt Karlshaugen ved Nitedal i Nordmarka. — Naturfredn. i Norge, 1930, s. 45—49.
- , Skogtrærnes frøsetning 1931. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 274—281.
- E[IRSTAD] J[ØRGENSEN], E., Alpeguldregnen (*Laburnum alpinum*). — Havekunst, 12, s. 72—73.
- , Elmedræberen. — Havekunst, 12, s. 64.
- ESBJERG, NIELS, Danmarks Frugtav. Tildragelser, Erfaringer og Forsøg. — Gartn.-Tid., 47, s. 62—71.
- FOSS, KNUT, Hellelagte veier og planer. — Norsk havetid., 47, s. 59—62.
- FRANSRUD, SIGNE, Gamle hager og hageplanter på Ringerike. — Nyt mag. f. naturvidsk., 70, s. 199—271.
- FREDERIKSEN, M., Planter til Smaahække i Stedet for Buksbom. — Gartn.-Tid., 47, s. 71—72.
- GAUFFIN, OSSIAN, Nya bestämmelser i fråga om växtnomenklatur m. m. utfärdade av den internationella kommittén för trädgårdskongresser. — Trädgårdsodl., 25, s. 47—51.
- , Rosnyheten Olympiad. — Trädgårdsodl., 25, s. 328—329.
- GLØERSEN, FINN, Skogen her sør. Eikeskogen. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 205—225.
- GRAM, MICHAEL, Bør Frugten udtyndes. — Gartn.-Tid., 47, s. 264—265. (Efter Haven.)
- , Hvordan faar man stærke Græsplæner? — Gartn.-Tid., 47, s. 237—238.
- , Rodægte Frugttræer. — Haven, 31, s. 74—75.
- GREÉN, JOHN, Ett nödvändigt vårarbete i fruktträdgården. — Trädgårdsodl., 25, s. 113—114. (Efter Mellersta Sveriges jordbrukaretidning.)
- GRIPENBERG, R., Fruktträdsimporten i äldre tider. — Trädgårdsodl., 25, s. 15—16, 300—301.
- GRUDA-FORFANG, EYSTEIN, Norrvikens trädgårdar. — Trädgårdsodl., 25, s. 179—183.
- GRÖHLER, KURT, Om sterilitet hos fruktträd. — Trädgårdsodl., 25, s. 238—240.
- HANSEN, KNUD C., Undergrundsvandning i Væksthuse. — Gartn.-Tid., 47, s. 13—14.
- HANSEN, LARS, Forsøg med Græsplæner. — Gartn.-Tid., 47, s. 508—510.
- HANSEN, OLAF, Kjempestore Einer [*Juniperus communis*]. — Naturen, 55, s. 317—319.
- HAVERSEN VESTHASSEL, OLAV, Hekseostar. — Naturen, 55, s. 64.
- HERMELIN, SVEN A., En svensk sekator. — Trädgårdsodl., 25, s. 111. (Efter Sv. pomol. fören. årsskr.)
- HILDRUM, EINAR, Fra et besøk hos Gudbrand Kjølseth på Skaugerud. — Norsk havetid., 47, s. 144—146.
- HJORTSÖ, J., Försök med fruktträdens inpudring med de s. k. »Niagara-preparaten». — Trädgårdsodl., 25, s. 125—127.
- HOLTEN, JUST., Kulturmetoder. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 16, s. 1—65.
- HØVE, K. M., *Berberis Thunbergii*. — Haven, 31, s. 123—124.
- JARLGAARD, J. G., Gartneriet i og ved Svendborg. — Gartn.-Tid., 47, s. 356—358.
- J[ENSEN], N. P., »Taterhytten» ved Svejlbæk. — Haven, 31, s. 66—69.

- JØRGENSEN, HAKON, Naturfredningskongres i Berlin. — Naturens Verden, 15, s. 330—331.
- KARLEMARK, K. A., Ett enkelt och effektivt medel i kampen mot rönnbärsmalen. — Trädgårdsodl., 25, s. 276. (Efter Viola.)
- KIERULF, THV., Klump-plantning med hulbor. — Tidskr. f. skogbruk, 39, s. 327—329.
- , Skudenes-doktoren. [Eyvind Jensen, anläggare av plantskola med många trädslag.] — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 370—374.
- KNAPE, HARRY, »Frukträdsimporten i äldre tider». — Trädgårdsodl., 25, s. 322—324.
- KRISTENSEN, HANS P., Nogle træe af Nordsallings Flora. — Flora og Fauna, s. 116—119.
- KROKAN, OLAF, Frostakirsebær. — Gartn.-Tid., 47, s. 47—48.
- KØSTER, FRIDLEV, Hvorledes fremmes Frugtbarheden hos Frugttæer? — Haven, 31, s. 84—85.
- , Pudring. — Gartn.-Tid., 47, s. 571—572.
- , Undersøgelse af lokale Æblesorter. — Haven, 31, s. 12.
- LANGE, AXEL, Davidia involucrata Baillon. — Gartn.-Tid., 47, s. 286—287.
- , Kristtornen. — Havekunst, 12, s. 132—139.
- , Misteltenen. — Haven, 31, s. 2—10.
- LEXOW, KATH., Kirkegårdskultur i Oslo. — Vore Kirkegaarde, 8, s. 9—12.
- LIE, HAAKON, Fænologiske noteringar frå Telemark. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 153—154.
- LINDBERG, BJÖRN, Renskarning av kräftsår hos kärnfrukttred. — Trädgårdsodl., 25, s. 107—108.
- LORENZEN, POUL, Folkeminder om Skovens Træer og Skovens Dyr. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 16, s. 66—67.
- L[UNDÉN], O[SSIAN], Några bilder och data från Åbo finska universitets botaniska trädgård. — Trädgårdsodl., 25, s. 266—269.
- LYSBAKKEN, S., En tolvårsperiode. Oversikt over det som er utrettet ved de offentlige foranstaltninger til hagebrukets fremme. — Norsk havetid., 47, s. 163—170.
- MOE, ASCHE, Fænologiske trekk fra årene 1929 og 1930. — Naturen, 55, s. 245—252.
- MORTENSEN, RASMUS, Jyllands Hedeskove. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 296—312, 314—326, 476—488.
- MOSEGAARD, H., Solfangere av en ny Type. — Haven, 31, s. 53—54.
- MØLLER, EJVIND, Klampenborg-Hvidøre Strandpark. — Dansk Naturfredn., 1930—31, s. 99—102.
- NIELSEN, C., Om Læplantning ved vestjyske Landsby-Kirkegaarde. — Vore Kirkegaarde, 8, s. 1—3.
- NIELSEN, VERNER, Iagttagelser vedrørende Temperaturforhold i Drivbænke. — Aarbog f. Gartneri, 13, s. 116—125.
- NILSEN, JONAS, Gjenvekstens muligheter. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 329—335.
- NILSSON, ERNST, Gräsmattor som tåla att gå på. — Trädgårdsodl., 25, s. 202—206. (Efter Tappan.)

- NORDAL, OLA, *Cotoneaster horizontalis*. — Norsk havetid., 47, s. 241—243.
- NORDHAGEN, ROLF, Hvilke Rhododendron-sorter skal jeg plante i min hage. — Norsk havetid., 47, s. 5—13.
- , Noen nye idéer for hageiere i Norges kystdistrikter. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 9, s. 1—9.
- , Streiftog gjennom Marokkos skoger fra Mellem-Atlas til Agadir. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 60—72, 157—165.
- , Årsberetning fra Vestlandets kretsforening for naturfredning i Norge. [Flera naturfredade träd.] — Naturfredn. i Norge, 1930, s. 53—61.
- NYHOLM, JOHNS., Beskadiger Klatresporen Trærne? — Hedeselsk. Tidsskr., s. 239. Med kommentar av AAGE WIELANDT, s. 239.
- OLSEN, AKSEL, Davidia. — Gartn.-Tid., 47, s. 322—324.
- , Städsegröna buskar. — Trädgårdsodl., 25, s. 183—184.
- OPPERMANN, A., Lawsoniens [Chamæcyparis Lawsoniana Parlatores] Vækst i Danmark. — Det forstl. Forsøgsvæsen i Danmark, 11, s. 377—394.
- , Vore første Skogkulturer. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 211—221.
- OPSAHL, WALDEMAR, Furuens foryngelsesforhold i Nord-Norge. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 262—273.
- ORDING, ASBJØRN, Er eken på Sørlandet dødsdømt? — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 344—349.
- , Mindreverdige ekeraser. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 58—59.
- PALMGREN, ROLF, Om naturskyddet i Finland. — Dansk naturfredning, 1930—31, s. 39—46.
- PEDERSEN, A., Blomstringen i Frugthaven. — Gartn.-Tid., 47, s. 261—262.
- , Nyere Fagliteratur. 5. Trær og Buske. — Gartn.-Tid., 47, s. 197—198.
- , Vekseldrift i Planteskolen. Et lille Forsøg. — Gartn.-Tid., 47, s. 245—247.
- PEDERSEN, MAISEN, Valg av plantemateriale til våre prydhager. — Norsk havetid., 47, s. 17—22, 44—48.
- PERSSON, B. J., Frukttträdsimporten och uppdragning av inhemska frukttäd. — Trädgårdsodl., 25, s. 301—302.
- POULSEN, SVEND, Haardføre Dværgnæletrær. — Havekunst, 12, s. 34—35.
- , Syrener. — Havekunst, 12, s. 56—58.
- RANDEM, HELGE, Litt om tiltrekning av rotekte frukttær. — Gartn.-Tid., 47, s. 102—106.
- RASMUSSEN, CHARLES E., Et Gartneri i Spanien. — Gartn.-Tid., 47, s. 15—16.
- REISTAD, KAREN, Retningslinjer for moderne villahager. — Norsk havetid., 47, s. 53—56.
- RESVOIL-HOLMSEN, HANNA, Versvik plantepark i Eidanger. — Naturfredn. i Norge, 1930, s. 35—41.
- REUTER, ALLAN, Bekämpandet av ogräset i plantskolorna. — Skogsbruket, 1, s. 78—80.
- SAAREIM, KR., Vatning og fruktaavl i Yakimadalen. — Norsk havetid., 47, s. 156—159.
- SCHALIN, BENGT M., Städsegröna buskar. — Trädgårdsodl., 25, s. 122—125.
- SIGURDSSON, SIGURD, Havebruget paa Island. — Gartn.-Tid., 47, s. 603—611.

- SKARD, OLAV, James Grieve. Äpple. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 9, s. 33—35.
- , Kort oversikt over norsk hagebrukslitteratur. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 9, s. 106—115.
- , Utvalg av træer og busker for hagen. — Norsk havetid., 47, Bil. Selsk. havedyrkn. venner. Småskrifter. Ny rekke. N:o 6, s. 8—13.
- SKARD, TORFINN, Hage og park ved Nes Verk. — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 9, s. 36—62.
- , Tre eiker. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 409—410.
- SKJØT-PEDERSEN, A. E., Natursti i Marselisborg Skov ved Aarhus. [Mönsterstig genom orörd skogsmark med anslagstavlor över intressanta naturiakttagelser.] — Naturens Verden, 15, s. 83—91.
- SPARRE-ULRICH, E., Foryngelse af Granbevoksninger ved Selvsaaning. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 16, s. 437—446.
- STEDJE, P., Beauty of Bath. [Äpple.] — Selsk. havedyrkn. venners medl.-skr., 9, s. 9—12.
- , Beskjæring av frukttræer og bærbusker. — Norsk havetid., 47, Bil. Selsk. havedyrkn. venners Småskrifter. Ny rekke. N:o 6, s. 28—30.
- , Frukt- og bærsorter for dyrkning til eget bruk. — Norsk havetid., 47, Bil. Selsk. havedyrkn. venner. Småskrifter. Ny rekké. N:o 6, s. 16—19.
- , Gjødsling til frukttræer og bærbusker. — Norsk havetid., 47, Bil. Selsk. havedyrkn. venner. Småskrifter. Ny rekke. N:o 6, s. 26—28.
- STENING, KLAS, Häckar och häckplantering. — Skogsbruket, 1, s. 183—187, 202—205.
- STØRMER, PER, Viltvoksende bergflette [Hedera Helix L.] på Håøen ved Drøbak. — Nyt mag. f. naturvidenskab, 70, s. 63—65.
- SÆLAND, PÅL, Kyrkjegardane og gravene. — Norsk havetid., 47, s. 105—115.
- SÖDERSTRÖM, B., Fruktträdgårdarnas kalkbehov. — Trädgårdsodl., 25, s. 150—151.
- SØRENSEN, C. TH., Anlægget ved Danske Statsebedsmænds Enkeboliger. — Havekunst, 12, s. 89—91.
- , En Villahave i Charlottenlund. — Haven, 31, s. 164—165.
- , Frederiksberg Haves omlægning. — Gartn.-Tid., 47, s. 217.
- , Klampenborg Strandpark. — Dansk Naturfredn., 1930—31, s. 103—104.
- THOLLE, JOHANNES, Danske Opmaalinger af Herregaardshaver. — Havekunst, 12, s. 61—63.
- , Det danske Arkipelag. — Gartn.-Tid., 47, s. 356—358.
- , Kirkegaardens Træer. — Vore Kirkegaarde, 8, s. 25—31.
- , Kirkegaardskultur. — Gartn.-Tid., 47, s. 579—583.
- , Træet. Dets Betydning for Landskabs- og Bybilledet. — Havekunst, 12, s. 77—84.
- , Vandpartier. — Gartn.-Tid., 47, s. 94—101.
- TIKKA, P. S., Om skogens skador och deras bekämpande. — Forstl. tidskr., 48, s. 93—95.
- ULLERIKS, A., Møllesten som Haveborde. — Havekunst, 12, s. 97—98.
- UNDELAND, LARS, Slyngrosor. — Norsk havetid., 47, s. 197—201.

- WAD, P., Læge Dreyers Have i Odense. — Havekunst, 12, s. 6—7.
- WIELANDT, AAGE, Et klatreredskab til Brug i Skov og Plantage. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 203—205.
- , Plantning med Hempels Bor. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 326—331.
- , Slange-Ædelgraner. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 62—65.
- , Tange Plantage ved Ribe. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 389—402.
- WILSE, EYVIND, Granens vei mot vest. Undersøkelser over forekomster av gran i Skurdalen, Fyretjønndalen, Fetjastøldalen og Halldalen, Busekrud fylke. — Tidsskr. f. skogbruk, 39, s. 375—381.
- WINGE, Ø., Fremmede Træarters Dyrkning, set fra Arvelighedsforskningens Standpunkt. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 16, s. 233—239.
- ØSTERGAARD, JENS, Den hollandske Elmesyge. — Gartn.-Tid., 47, s. 27—28.
- , Graapoplen. — Gartn.-Tid., 47, s. 173—175.
- , Stammer af Almindelig Rajgræs til Græsplaner. — Gartn.-Tid., 47, s. 119—120.

A n o n y m a u p p s a t s e r o c h n o t i s e r.

- Australisk Blackwood (*Acacia melanoseylon*). — Skogbrukeren, 6, s. 180—181.
- Beskæring af Frugttræer. — Gartn.-Tid., 47, s. 59—62.
- Betænkning vedrørende Bevaringen af Naturværdierne under Publikums Færd i Skovene. — Dansk Naturfredn., 1930—31, s. 47—55.
- Blaaregn [*Wistaria*]. Av H. K. P. — Haven, 31, s. 86—87.
- Buske for Blæst og Landejevsstøv. Av N. J. P. — Haven, 31, s. 85—86.
- Fra et besøk i »Lollands fruktplantasje» A/S. Av K. — Norsk havetid., 47, s. 204—207.
- Gjør skolen vakker! Lær barna hagestell. — Norsk havetid., 47, s. 215—219.
- En stor Eg i Schweiz. — Dansk Skovforen. Tidsskr., 16, s. 524.
- En växtvärldens viking i vår tid. Ernest H. Wilson. — Trädgårdsodl., 25, s. 51—54.
- Enar, alar m. fl. »skogsgräs». — Skogsbruket, 1, s. 175—176.
- Grundstammer til Æbletræer. — Gartn.-Tid., 47, s. 269—271.
- Græsplanernes Anlægning, Pasning og Fornyelse. — Gartn.-Tid., 47, s. 495—498.
- Hybrider bland träd och buskar. — Trädgårdsodl., 25, s. 240—242.
- Koa-treet (*Acacia koa*). — Skogbrukeren, 6, s. 224—225.
- Litet om våra olika trädslag. 1. Tallen. 2. Granen. — Skogsbruket, 1, s. 8—10, 41—43.
- Naar Hækken skal klippes. Av J. P. — Gartn.-Tid., 47, s. 281—282.
- Naturfredningsarbejdet 1930—1931. — Dansk Naturfredn., 1930—31, s. 9—38.
- Odlar lærkräd. — Skogsbruket, 1, s. 63—64.
- Om särbehandling av fruktträd. — Trädgårdsodl., 25, s. 87—88.
- Plæns Gødskning. Av H. H. — Havekunst, 12, s. 75—76.
- Rosenborg Haves Omlægning. — Gartn.-Tid., 47, s. 141—146.
- Slyngroser. — Gartn.-Tid., 47, s. 515.
- Solfangerne endnu engang. Av H. K. P. — Haven, 31, s. 106.
- Storskog. Av T. K. — Skogeieren, 18, s. 191.

Svartor på gården Løydal, syd for laget pr Risør. — Naturfredn. i Norge, 1930, s. 41—42.

Viburnum Carlesii. Av H. W. — Trädgårdsodl., 25, s. 255—257.

Viburnum tomentosum. — Gartn.-Tid., 47, s. 340—341.

Vore Herregaardshaver. — Gartn.-Tid., 47, s. 444—445.

B i o g r a f i e r.

† JAKOB ERIKSSON. — Trädgårdsodl., 25, s. 117—118. (Efter Viola.)

† Professor THORE C. E. FRIES. Någen minneord av Rolf Nordhagen. — Naturen, 55, s. 129—135.

† ADOLF OPPERMANN. Av C. H. Bornebusch. — Bot. Tidsskr., 41, s. 441—443.

† Professor A. OPPERMANN. Av C. E. Flensborg. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 21—23, 465—468.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård ordinarie årsmöte avhölls under ordförandeskap av professor CARL SKOTTSBERG å Läkarsällskapets stora sal i Stockholm den 14 mars 1931. Ordföranden erinrade om de stora förluster föreningen sedan senaste årsmötet lidit genom bortgången av H. MAJ:T DROTTNING VICTORIA, föreningens höga beskyddare, samt föreningens hedersledamot doktor E. H. WILSON och ledamoten i föreningens styrelse bruksägare M. W. RHEDIN.

Styrelsens berättelse för år 1930 lades till handlingarna. Revisionsberättelsen upplästes och beviljades i överensstämmelse med revisorernas förslag ansvarsfrihet åt styrelsen och skattmästaren för 1930 års förvaltning. I tur avgående styrelseledamöter herrar SER-NANDER, SKOTTSBERG och TIGERSCHIÖLD samt grevinnan HARRIET WACHTMEISTER omvaldes och nyvaldes till styrelseledamot efter redaktör K. A. HAGBERG, som av sagt sig, grevinnan ELSA WALLIS. Till ordinarie ledamot i styrelsen efter brukspatron M. W. RHEDIN utsågs fru ELLEN LINDSTRÖM. I tur avgående styrelsesuppleanter herrar ERNST ANDERSSON och E. HJELM omvaldes och till styrelsesuppleant efter fru ELLEN LINDSTRÖM utsågs ingenjör P. H:SON TAMM. Till revisorer omvaldes hovblomsterhandlare R. BILLSTRÖM och telegrafkontrollör G. LIDMAN samt till deras suppleant professor H. WITTE. Ordföranden redogjorde för arbetsutskottets förslag till sommarexkursion och uppdrogs åt arbetsutskottet att närmare utforma programmet. Doktor NILS SYLVÉN höll ett av skioptikonbilder belyst föredrag om »Barrträdsplanteringarna vid Kiviks-Esperöd». Direktör CARL G. DAHL redogjorde för den s. k. holländska almsjukan och det av K. Maj:t den 13 mars beslutade alm-importförbudet.

I samband med årsmötet höll styrelsen sammanträde den 14 mars för behandling av diverse löpande ärenden. Skattmästarens förslag till stat för år 1931 godkändes. Ordföranden redogjorde för den i samband med 1930 års utställningar upplagda bildsamlingen och beslöts på förslag av herr SONESSON, att framställning i sinom tid skulle göras till direktör DAHL om samlingens deponerande tills

vidare på Alnarp, om förslaget om trädgårdshögskola därstädes bleve verklighet. Till v. ordförande i styrelsen och till medlem i arbetsutskottet omvaldes professor C. SKOTTSBERG. Åt föreningens ordförande uppdrogs att hos H. K. H. KRONPRINSESSAN anhålla att hon tacktes åtaga sig beskyddareskapet över föreningen.

Dagen före årsmötet ägde arbetsutskottssammanträde rum i Stockholm. Förutom diverse löpande ärenden behandlades härvid frågan om föreningens bildsamling samt årets sommarexkursion. Ifråga om bildsamlingen beslöts att den av professorskan ANNA SCHOTTE utarbetade förteckningen över samlingen skulle i lämplig form ingå i »Lustgården». 1931 års exkursion ansågs lämpligen böra förläggas till Ångermanland med besök vid SETH KEMPES barrträdsplanteringar å Hemsön.

Tanken på ett besök i Ångermanland måste på grund av flera mellankommande hinder övergivas, och i stället blev nu ett flera gånger förut framlagt förslag om besök i Västmanland realiserat. Exkursionen ägde rum den 3—5 juli. Samlingen skedde i Stockholm och färden ställdes första dagen per bil över Ekolsund, Enköping, Målhammar och Ängsö till Västerås. Andra dagen ägnades åt Västerås stads planteringar, den botaniska trädgården och kyrkogårdsanläggningarna vid Hovedstalund samt Tidö, Åholmen och Strömsholm. Den tredje dagen företogs en rundtur genom Västmanlands bruks- och skogsbygd med besök vid Virsbo, Ängelsberg, Högfors, Sättra brunn och Hedensberg. En utförlig skildring av årets exkursion har ingått i 1931 års årsskrift.

Utgivandet av »Lustgården» 1931 har av olika anledningar blivit så fördröjt, att densamma ej kunnat komma föreningens ledamöter tillhanda förrän i början av mars månad 1932. Av statsmedel har föreningen för årsskriftens utgivande 1931 liksom närmast föregående år erhållit 750 kronor.

Föreningens medlemsantal utgjorde den 31 december 1931 476, därav 9 hedersledamöter, 5 stödjande och 33 ständiga ledamöter.

Rörande föreningens ekonomiska ställning den 31 dec. 1931 hänvisas till den i revisionsberättelsen lämnade räkenskapsöversikten. Stockholm i mars 1932.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård, dess styrelse.

ROB. E. FRIES.

N. Sylvén.

Revisionsberättelse för år 1931.

Undertecknade, av Föreningen för Dendrologi och Parkvård utsedda revisorer av 1931 års förvaltning och räkenskaper, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

För revisionen hava varit tillgängliga 1931 års kassabok jämte verifikationer, vederbörligen attesterade, samt föreningens och styrelsens protokoll för samma år.

Föreningens ekonomiska ställning den 31 december 1931 framgår av följande sammandrag.

Ingående behållning.

Kontant i kassan	4: 64	
Å postgirokonto	562: 22	
Å sparkassa	470: —	1,036: 86

Inkomster.

Årsavgifter	4,290: —	
Stödjande ledamot	100: —	
Statsanslag	750: —	
Annonser	463: 40	
Räntor	395: 75	
Utdebiterat porto	117: 10	
Lustgården	109: 80	6,226: 05
	Kronor	7,262: 91

Utgifter.

Årsskrift och honorar	3,852: 83	
Arvoden	1,100: —	
Porto och telefon	524: 23	
Sammanträden	158: 50	
Skrivmaterial och diverse	194: 48	
Exkursion	142: 50	
Hyra av expedition	180: —	
Annonsp provision	115: 85	
Utställningar	100: —	6,368: 39

Utgående balans.

Å sparkassa	846: 85	
» »	6: 70	
» postgiro	30: 87	
I kassan	10: 10	894: 52
	Kronor	7,262: 91

Tillgångar den 31/12 1931.

Lager av »Lustgården»	100: —	
Fordran å statsbidrag	750: —	
Kontanta tillgångar	894: 52	1,744: 52
Ständiga ledamöters fond:		
A.-B. Obligationsintressenters 5½ % 1931	4,000: —	
Konungarik. Sveriges Statshyp. 4½ % 1930	1,000: —	
Sydsv. Kraft A.-B:s 5 % obl. av 1930	2,000: —	
Å sparkassa	800: —	7,800: —
	Kronor	9,544: 52

Intyg från Svenska Handelsbanken om förvaring där av ovanstående obligationer samt sparkasseböcker i samma bank liksom även kontoutdrag från postgirokontoret med ovan angivna inestående belopp hava företetts.

Då revisionen icke givit anledning till anmärkning mot räkenskaper eller förvaltning, få vi tillstyrka, att styrelsen och kassaförvaltaren beviljas full och tacksam ansvarsfrihet för år 1931.

Stockholm den 12 mars 1932.

RUDOLF BILLSTRÖM.

GÖSTA LIDMAN.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE 1932.

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg, *v. ordf.*
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare och redaktör* för årsskriften.
CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.
COYET, HENRIETTE, Friherrinna, Torup, Bara.
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.
LINDERS, SVEN, Domänintendent, Staffanstorp.
LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.
SEDERHOLM, G., Landshövding, Nyköping.
SERNANDER, R., Professor, Uppsala.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.
WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.
WALLIS, ELSA, f. VON SCHWERIN, Grevinna, Esperöd, Vitaby.

Suppleanter:

ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.
HESSELMAN, H., Professor, Djursholm.
HJELM, E., Direktör, Göteborg.
HJORTH, RAGNAR, Byggnadsråd, Stockholm.
HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
LAGERBERG, T., Professor, Mörby.
TAMM, P. H:SSON, Ingenjör, Stockholm.

Arbetsutskottet:

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm, *ordf.*
DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.
HERMELIN, SVEN A., Friherre, Stockholm, *Skattmästare*.
SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.
SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.
SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare och redaktör* för årsskriften.

Revisorer:

Hovblomsterhandlaren R. BILLSTRÖM, Lidingö, och telegrafkontrollören
G. LIDMAN, Lidingö.
Suppleant: Professor H. WITTE, Stocksund.

I FÖREGÅENDE MEDLEMSFÖRTECKNINGAR EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

ÅRSBETALANDE INHEMSKA LEDAMÖTER.

BERGE, GUNNAR, Trädgårdskonsulent, Jönköping.

BOHM, S., Kamrer, Norrtullsgatan 21, Stockholm.

FRISING, HILDUR, Fröken, Limhamn.

HOLMGREN, ELSA, Majorska, Ronneby.

HÅKANSSON, LILLY, Fru, Svalnäs väg 5, Djursholm.

KIHLSTRÖM, EMIL, Boktryckare, Västmannagatan 40, Stockholm.

KLING, ELISABETH, Fru, Ulrikagatan 11, Stockholm.

KLING, OSBORN, Bankir, Ulrikagatan 11, Stockholm.

KNOCHENHAUER, JULIA, Fru, Sveavägen 24, Djursholm.

MOBERG, MARGARETA, Fröken, Finngatan 13, Lund.

PLATEN, C. G. VON, Förste Hovstallmästare, Friherre, Strandvägen 45, Stockholm.

PLATEN, O. VON, Friherrinna, Strandvägen 45, Stockholm.

SJÖQUIST, K., Folkskollärare, Huskvarna.

WALLIN, HILMA, Fru, Karlavägen 23, Stockholm.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * vid angiven sida betecknar, att avbildning förekommer.

Abies (silvergran, tann, ädelgran) 74, 95, 132.	Bergamotter 32.
Abies alba 74.	Betula pubescens (glasbjörk) 132.
Abies concolor (kalifornisk silvergran) 74, 94, 112.	Betula verrucosa (masurbjörk, hängbjörk) 82, 89, 130, 132.
Abies Delavayi 140.	Björk 50, 67, 79, 89, 90, 95, 100, 127, 130.
Abies Faxoniana 78, 140.	Björk, pyramid-, 130.
Abies Forrestii 140.	Björnbär 107*, 108.
Abies grandis 74.	Brunbär 51.
Abies nobilis 74.	Buxbom 21, 24, 38, 56, 57, 76, 103*.
Abies Nordmanniana 74, 112.	Calluna vulgaris (ljung) 63, 82.
Abies sibirica 74.	Carpinus betulus (avenbok, vitbok) 12*, 56, 58, 130.
Acer campestre (naverlön) 127.	Citronträd 57.
Acer platanoides (lön) 31, 49, 50, 58, 59, 66, 68, 82, 95, 96, 127, 128, 131.	Clematis 72.
Aesculus Hippocastanum (kastanj, hästkastanj) 46, 50, 56, 59, 63, 64*, 66, 67, 127, 130.	Corylus avellana (hassel) 49, 92, 95, 127, 128, 130.
Alnus glutinosa (al, klibbal) 54, 67, 79, 89, 95, 100, 127, 130	Corylus maxima (vielbertsnötter) 52.
Alnus incana (gråal) 120*—121.	Cotoneaster horizontalis 110.
Alnus incana microconus 120.	Cratægus (hagtorn) 21*, 31, 44, 84, 95, 127, 129, 130.
Amelanchier 50.	Cunninghamia lanceolata 78.
Amelanchier spicata 126.	Cydonia vulgaris (kvitten) 52.
Ampelopsis (vildvin) 72, 132.	En, pyramid-, 76, 77*.
Andromeda polifolia (rosling) 132.	Erica tetralix (klockljung) 131.
Apricoser 32.	Eucalyptus 139.
Astrakanträd 52.	Genista anglica (engelsk ginst) 131.
Berberis vulgaris (berberis) 32, 56, 84, 95.	Genista germanica (tysk ginst) 131.
Berberis vulgaris atropurpurea (blodberberis) 121—122.	Fagus silvatica (bok, rödbok) 29, 31, 46, 48, 49, 51*, 54, 58, 66, 95, 127, 129, 130.

Fagus silvatica atropurpurea (blod bok) 130.
Fikon 57.
Fraxinus excelsior (ask) 50, 57, 58, 59, 60, 61*, 76, 82, 83, 89, 92, 95, 127, 130.
Gran, häng-, 130.
Gran, kryp-, 130.
Gran, obelisk-, 130.
Gran, paraply-, 130.
Hedera helix (mur gröna) 44, 72, 110.
Hedysarum multijugum 105.
Hippophaë rhamnoides (hav-
 torn) 130, 132.
Hyssopus officinalis (isop) 28.
Juglans regia (valnötsträd) 33, 51, 56, 57, 108.
Juniperus communis (en, en-
 buske) 82, 84, 99*, 100, 130.
Kastanjer 32.
Klarbär 48, 51.
Krusbär, krusbärsbuskar, stickelbärsbuskar 28, 31, 32, 33, 38, 40, 57.
Körsbär, körsbärsträd 28, 29, 32, 33, 35, 38, 40, 48, 52, 57.
Körsbär, glas-, 48.
Körsbär, svarta, 48.
Lagerbärsträd 57.
Larix (lärk, lärkträd) 46, 50, 74, 95, 139.
Larix dahurica 74.
Larix decidua 112.
Larix kurilensis 74.
Lavandula officinalis (laven-
 del) 28, 57.
Liguster 50, 56.
Lind 6*, 13*, 31, 48, 56, 58, 59, 64, 65*, 66, 130.
Lonicera 141.
Lonicera Caprifolium 72.
Lonicera flava 72.
Lonicera Periclymenum 72.
Lonicera symphoricarpus = *Sym-
 phoricarpus albus*.

Lonicera Xylosteum (bentry) 84.
Majkirschen 48.
Malus silvestris (vildapel) 89, 92, 95, 128.
Mirabeller 48.
Mullbär, mullbärsträd 32, 36, 37, 39*, 42, 51, 57.
Muscatteller 32.
Myrten 57.
*Nypon, nyponbuskar, ny-
 ponrosor* 79, 82, 84, 127.
Palm, palmyra-, 139.
Picea Abies (gran) 8*, 18, 19, 50, 76, 82, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 130.
Picea Abies columnaris (pelar-
 gran) 130.
Picea Abies globosa (klot-
 gran) 130.
Picea Abies viminalis (slok-
 gran) 130.
Picea Abies virgata (ormgran) 78, 128, 130.
Picea adscendens 140.
Picea asperata 140.
Picea aurantiaca 140.
Picea Balfouriana 140.
Picea brachytyla 140.
Picea complanata 140.
Picea Koyomai 78.
Picea likiangensis 140.
Picea likiangensis var. *purpurea* 140.
Picea montigena 140.
Picea orientalis 112.
Picea pungens 112.
Picea purpurea = *P. likiangensis* var. *purpurea*.
Picea retroflexa 140.
Picea Sargentiana 140.
Picea Watsoniana 140.
Picea Wilsonii 140.
Picea yunnanensis 140.
Pil 29.
Pimpineller 48.

Pinus-arter 74.
Pinus Cembra (cembra tall) 139.
Pinus contorta 73*, 74.
Pinus montana (bergtall) 8, 132.
Pinus Murrayana 74.
Pinus silvestris (tall, fur) 2*, 50, 82, 89, 90, 92, 93, 95, 100, 117—119*, 131.
Pinus silvestris lapponica (norrländstall) 132.
Polygonum Baldschuanicum 76.
Pommeransträd 57.
Poppel 46, 48, 50, 59.
Populus berolinensis 76.
Populus nigra italica (pyramidpoppel) 48, 86*, 87*, 88, 132.
Populus tremula (asp) 38, 82, 89.
Populus tremula erecta (pyramidasp) 109.
Populus tremula v. villosa (hårig asp) 130.
Potentilla fruticosa v. dahurica 110.
Prunus avium (sötkörs, fågelbär) 82, 95, 127.
Prunus avium duracina (bigarrå, bigarråträd) 48, 132.
Prunus cerasus (körsbär) 83.
Prunus cerasus austera (morell) 132.
Prunus domestica (plommon) 28, 32, 33, 48, 49.
Prunus insititia (krikon) 28, 33.
Prunus Padus (hägg) 89, 127.
Prunus spinosa (slån) 84, 131.
Pseudotsuga taxifolia (Douglasgran) 74.
Pseudotsuga taxifolia glaucescens (blå Douglasgran) 74.
Pyrola rotundifolia (vintergröna, vinterpyrola) 86, 132.

Pyrola secunda (hängpyrola) 132.
Pyrola uniflora (mandelpyrola) 132.
Päron, *Päronträd* 21, 28, 29, 33, 35, 38, 106, 131.
Päron, augusti-, 32, 52.
Päron, Bonne Louise d'Avranches, 108.
Päron, Liegel, 108.
Päron, Marguerite Marillat, 108.
Päron, Nouveau Poiteau, 108.
Päron, Williams, 108.
Quercus (ek) 46, 50, 66, 79.
Quercus pedunculata v. fastigiata = *Q. robur pyramidalis*.
Quercus robur (ek) 82, 89, 90, 91, 92, 93*, 95, 102, 121, 122*, 127, 129, 130, 139.
Quercus robur f. pendula (hängek) 130.
Quercus robur pyramidalis (pyramidek) 91.
Quercus rubra (rödek) 76.
Quercus sessiliflora v. subintegri-folia (helbladig vinter-ek) 127.
Rhamnus cathartica (vägtorn) 84, 95.
Rhododendron 8.
Ribes alpinum (måbär) 82, 84, 95.
Ribes Grossularia (krusbär) 84, 127.
Ribes nigrum (svarta vinbär) 84.
Ribes rubrum (röda vinbär) 127.
Robinia pseudoacacia (robinia, akasia) 51, 107*, 108.
Rosa cinnamomea (kanelros) 132.
Rosa eglanteria bicolor 72.
Rosa glauca 110.

R. Moyesii 110.
Rosmarin 27, 56.
Rosor 21, 44, 48, 51, 61, 95.
Rosor, kläng-, klätter-, 21, 72.
Rosor, provins-, 50.
Rosor, Rödhätte, 76.
Rosor, vild-, 69, 72, 95.
Rubus cæsius (blåhallon) 127.
Rubus cæsius × *saxatilis* 131.
Rubus deliciosus 110.
Rubus idæus (hallon) 84, 127.
Rubus nitidus 127.
Rubus pulcherrimus 127.
Rubus pyramidalis 127.
Rubus vestitus 127.
Ruta graveolens (vinruta) 31.
Salix alba 127.
Salix aurita × *caprea* 131.
Salix caprea (sälgl) 83, 89, 92, 95, 112.
Salix caprea × *cinerea* 131.
Salix fragilis (knäckepil) 107*, 108.
Salix glauca (ripvide) 132.
Salix lapponum (lappvide) 132.
Salix phylicifolia (grönvide) 132.
Salix viminalis 127.
Sambucus 141.
Sambucus nigra (fläder) 127.
Sequoia gigantea 139.
S. Johannis Trä 28.
Solanum Dulcamara (läkvesa) 84, 127.
Sorbus aucuparia (rönn) 29, 56, 67, 82, 83, 89, 95, 127, 131.
Sorbus suecica (oxel) 29, 82, 127, 131.
Spiraea 50, 60, 63.
Symphoricarpus albus (snöbär, snöbärstry) 84, 132.
Syren 33, 42, 50, 63.
Tall, klot-, 131.
Tall, knöl-, 131.

Tall, paraply-, pl. 3*, 90, 91*, 92, 93, 131.
Tall, slok-, 131.
Tamarix (tamarisk) 21.
Taxus baccata (idgran) 24, 130.
Thuja (tuja) 88, 95.
Thuja occidentalis Columna 76.
Tilia cordata (lind, skogslind) 89, 90, 91, 92, 95, 128, 130.
Timjan 31.
Ulmus (alm) 50, 52, 59, 130.
Ulmus glabra (alm) 79, 89, 92, 95, 127.
Viburnum 141.
Viburnum Carlesii 110.
Viburnum Lantana 84.
Viburnum Opulus (olvon) 84.
Vide 67.
Vin, vinranka 30, 57, 82.
Vinbär, vinbärbuskar 31, 33, 38, 57.
Viscum album (mistel) 131.
Äppelträd, äpple, äppelträd 28, 29, 33, 38, 131.
Äpple, Borsdorfer-, 32.
Äpple, Charlamovsky, 108.
Äpple, Cox's Orange, 108.
Äpple, Cox's Pomona, 108.
Äpple, Dronning Louise, 108.
Äpple, Filippa, 108.
Äpple, Husmoder, 108.
Äpple, jungfru-, 32.
Äpple, Kasselrenett, 108.
Äpple, Keswick Codlin, 108.
Äpple, läder-, 32.
Äpple, pingst-, 32.
Äpple, Signe Tillisch, 108.
Äpple, smultron-, 52.
Äpple, stettiner-, 32.
Äpple, Transparente blanche, 108.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Ordförande: Professor ROB. E. FRIES,
Adr. Bergianska Trädgården, Stockholm 50.
Tel. 856 35.

Sekreterare och redaktör: Fil. dr. NILS SYLVÉN,
Adr. Svalöf.
Tel. Svalöf. 172.

Exp. och kassa: Friherre SVEN A. HERMELIN,
Adr. Vanadisvägen 43, Stockholm 6.
Tel. 844 33.

Ännu finnes ett begränsat antal exemplar av alla hittills utkomna
årgångar av den innehållsrika och vackra årsboken

LUSTGÅRDEN

Medlemmar av Föreningen för Dendrologi och Parkvård kunna
erhålla dessa till det nedsatta priset

5 KR. PER ÅRGÅNG

vid rekvisition från föreningens expedition

Vanadisvägen 43 — Stockholm Va. — Tel. 844 33

När det gäller

besprutningsmedel

kan Ni med förtroende vända Eder till

WILH. DAHL & Co, Aktiebolag, Stockholm

Nederlag i Malmö

Frö och allt för trädgården

Gräsfrö, Blomsterlökar, Rosor, Trädgårdsredskap m. m.

Rikhaltig katalog.

A.-B. Nordiska

Mäster Samuelsg. 45

Telefon N. 302 85

Fröhandeln

Stockholm C.

Postgiro 1157

Carbosol

är marknadens mest koncentrerade fruktträdskarbolineum —

Vattenlöslig — Effektiv — Svensk tillverkning.

Garanteras innehålla högst 4 % vatten.

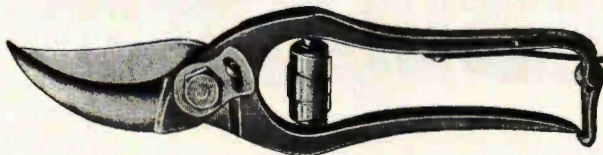
A.-B. JOH. OHLSSONS TEKN. FABRIK

Tel. Kh. 93 11

STOCKHOLM 1.

Tel. Kh. 98 12

SEKATOR N:o 626

Längd 8 tum. Med järn- eller läderspänne. Extra prima.
Dubbelsskärig. Tillverkare: BERGS BOLAG, Eskilstuna.

A.-B. C. F. LANDSBERG

PÅARP

rekommenderar sina specialodlingar av perenna
blomsterväxter.

Begär katalog.

ADELSNÄS TRÄDGÅRDAR

ÅTVIDABERG

Rekommenderar sina välkända odlingar av trädskolealster och perenna växter.

Stora förråd av barrväxter.

Priskurant sändes på begäran.

ERIK LÄCK

RÖNNINGE

Fleråriga (perenna) blomsterväxter i rikt sortiment från mina
omfattande specialodlingar. Rosor, park- och prydnadsbuskar,
fruktträd och bärbuskar.

Katalog på begäran gratis. Tel. Rönninge 130.

M. P. Andersen

Tel. 161

Jönköping

Prima trädskolealster av alla slag.

Specialitet:

Perenna och stenpartiväxter.

Begär katalog.

Bland

frostfjärilslim

är »Höchst» det ovedersägligen mest effektiva

WILH. DAHL & Co, Aktiebolag, Stockholm

Nederlag i Malmö.

KALKSALPETER I G

BILLIGASTE SALPETERGÖDSELMEDEL

**A·K·I
SPECIAL**

FRUKTTRÄDS - KARBOLINEUM

Vattenlöslig — Högkoncentrerad — Lagerbeständig

Högklassigt **svenskt** fabrikat, effektivt mot
alla fruktträdgårdens skadeinsekter, även
mot **rött spinn**. Se Centralanstaltens
flygskrift N:r 143 och Meddelande N:r 397.

Tillhandahålles av alla större grossister inom branschen. Begär pris och broschyr.

Aktiebolaget

MALMÖ TAKPAPPFABRIK OCH KEMISK INDUSTRI

Tel. 1779

MALMÖ

Tel. 2096

TRÄDGÅRDSARKITEKT

SVEN A. HERMELIN

VANADISVÄGEN 43

STOCKHOLM

TEL.: 844 33

Hjälper Eder med förslag till ny-
anläggning av trädgårdar och
parker samt modernisering eller
restaurering av äldre anläggning.

Med enkla, smakfulla linjer och sparsamma, välplacerade dekorationer kan trädgården bli både vacker o. lättskött.

Ramlösa Plantskola

HÄLSINGBORG

Affären grundad 1839

Areal 110 tunnland

Stora förråd och rikhaltiga sortiment av frukt-
träd, bärbuskar, park- och alléträd, prydnadsbuskar,
rosor, häckväxter, perenna växter m. m.

Katalog sändes på begäran

BR-FRANK

*Begär
ill, handledning*

sprängning

av stenar
utan borrar lönar
sig, om Ni använder
säkerhetssprängämnet

NITROLIT

EFFEKTIVT · HANTERSÄKERT · BILLIGT ·

NITROGLYCERIN A-B.
STOCKHOLM 16

II

Pris 12 kronor

Emil Kibströms Tryckeri A.-B., Stockholm 1932

1025